

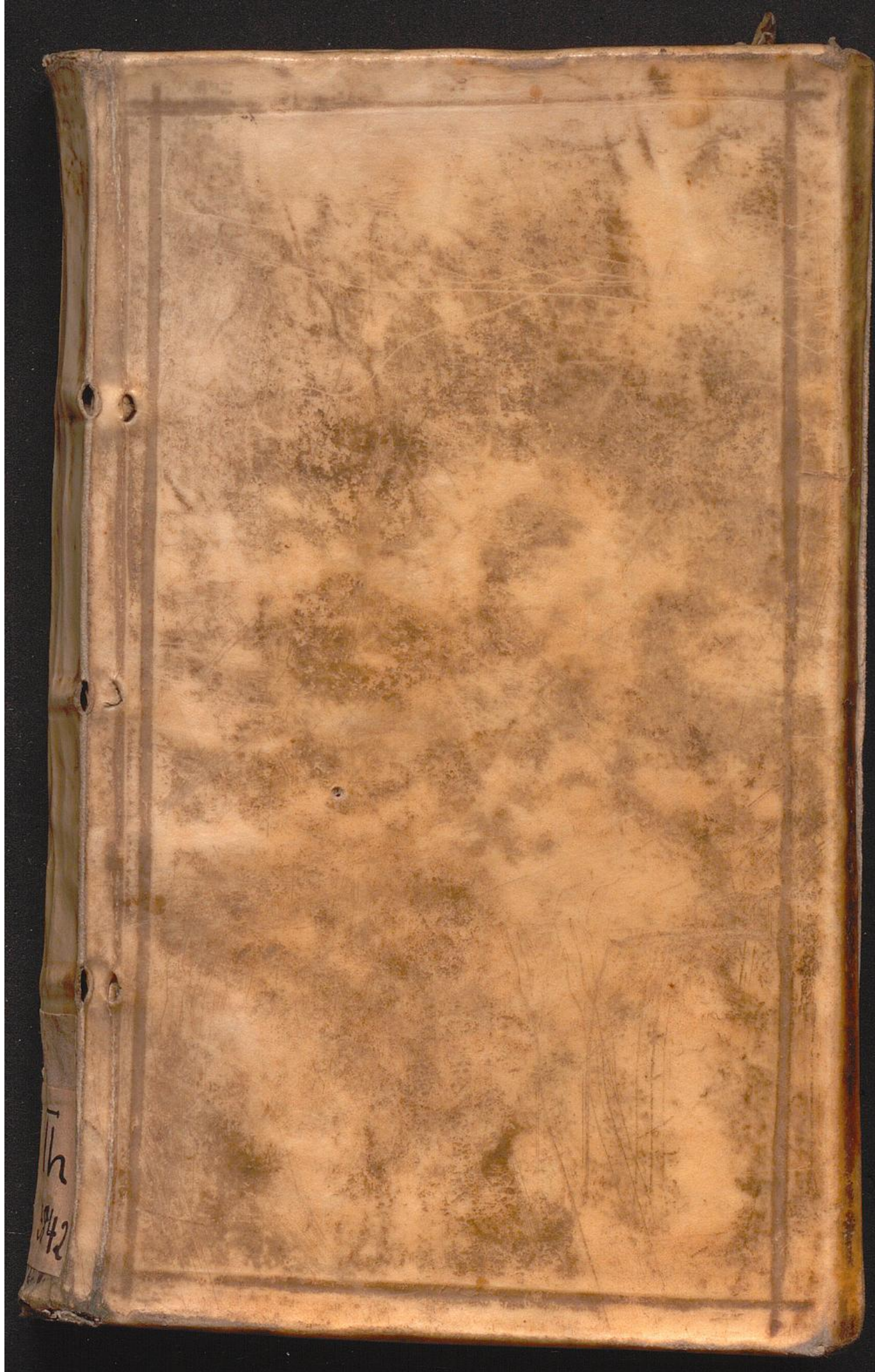
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Nicolai Svsi E Societate Iesv Opvscvla Litteraria

Suys, Nicolas

Antverpiae, 1620

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69342](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69342)

Th

1742

X
11 5 21

Th. 5842

5842

NICOLAI SVSII
E SOCIETATE IESV
OPVSCVLA LITTERARIA:

LIMA CICERONIANA,
siue
DE STYLO LIBER SINGVLARIS,
DE PVLCRITVDINE B. MARIE VIRG.
DISCEPTATIO QVOD LIBETICA.

P O E M A T A:

ELEGIE MARIANÆ,
LVSVS ANACREONTEI,
DRAMA COMICVM.

Collegij Soc^{us} Iesv Paderborna A^o 1623.

ANTVERPIÆ
Apud Heredes MARTINI NVTTII
ANNO M. DC. XX.

MICHAEL SVSII

DISSENTIENS

OLIVIERI LITTELLARIA

IN GERMANIA

DE... ..

DE... ..

DE... ..

P. O. I. M. A. T. A.

FRANCIS MARIANUS

IN... ..

DRAMMA COMICO

A... ..

... ..

... ..

3

LECTORI.

Quemadmodum publicè
 vtilis censentur ij, qui flu-
 ctuantes naufragorū mer-
 ces tempestatī subducunt,
 & cum naues ipsas non possunt, sal-
 tem tabulas colligunt; ne vndarum
 furoribus ea relinquunt, quæ huma-
 nis aliquando vsibus opportuna fu-
 tura sunt: ita nos neque rem inutilem
 suscepturos, & aliquam à litteratis
 gratiam inuituros existimauimus; si,
 NICOLAO SVSIO, è vitæ huius velut
 maris iactatione, ad æternum tran-
 quillitatis portum, vti speramus, eue-
 cto, ad scripta eiusdem aliorum vtili-
 tati colligenda, animum adiiceremus:
 Conquisitis itaque omnibus, quæ vir
 ille non vulgari sanè interiorum litte-
 rarum cognitione præstantissimus,
 partim inchoata, partim etiam con-
 summata typis destinârat; ea potissi-
 mè in lucem emittimus, quæ & au-
 ctor, vt cariora, limauit exactiùs, &
 nos, vt maturiora, ad stomachum

Az

tuum

4
tuum magis facere posse, arbitrati sumus. Atque utinam licuisset parenti hisce quasi liberis exquisitam illam, quam mente iamdiu digesserat, dotem annumerare, & extremam manum impendere! essent hæc scripta politiora quidem fortasse paullo, haud paullo tamen plura, & vberiora. Sed immatura mors præclaris conatibus nimum citò intercessit. Tu interim, Lector, hisce quæ dare potuimus, fruire, atque auctori benè precare; nos operam dabimus, ut desideratum adhuc à doctis in FLORVM COMMENTARIVM, non publici saporis opus, ab eodem auctore dudum prælo destinatum, bono tuo publice-
mus. Vale.

H. O.

SYL.

SYLLABVS EORVM⁵

QVÆ HOC OPERE

CONTINENTVR.

LIMÆ CICERONIANÆ

CAPITA.

- I. **S**Tyli materia, & officium.
- II. **S**quid stylus apud oratores.
- III. **Q**ualemprisci styli diuersitatem agnouerint,
& vnde eiusdem diuersitatis origo.
- IV. **V**t stylus acui sensim, vtq; hebescere vsu cœperit.
- V. **I**n vnoquoque pro ætatis conditione stylum pu-
bescere, ac deinde senescere.
- VI. **Q**uis stylus præstantissimus.
- VII. **D**e verbis, quæ prima styli pars: ac primùm de
antiquis.
- VIII. **D**e verbis nouis, & recens formatis.
- IX. **D**e verbis odiosis, & sordidis.
- X. **D**e verbis peregrinis, & barbaris.
- XI. **D**e verbis sententiisq; Græcis.
- XII. **B**reuiæ quædam monita, à verborum delectis
non aliena,
- XIII. **Q**uid de iis, qui sola Ciceronis verba admit-
tunt, censendum.
- XIV. **D**e verbis translatis.
- XV. **D**e sententiis ab oratore vsurpandis.
- XVI. **D**e incis, membris, periodis.

A 3

XVII. De

XVII. De litterarum syllabarumq; concursu siue
iunctura.

XVIII. De numeris.

XIX. Quod ex dictis stylus fingendus.

Quid in stylo precipuum.

Quomodo natura cuiusque ratio habenda.

DISCEPTATIO QUOD-LIBETICA
DE PVLCRITVDINE

B. V. MARIAE.

ELEGIAE MARIANAE.

I. **A** Mores suos castos esse.

II. **A** Qualem amet.

III. Depingit amatae formam.

IV. Nobilitatem MARIAE canit.

V. Ab omnibus MARIAM tuto amari posse.

VI. Se puerum à bellis ad MARIAE castra vocatū.

VII. In Poëticis à MARIA se adiutum prædicat.

VIII. Votum Rhetoricae.

IX. Votum Dialecticae.

X. Votum Physicae.

XI. Præsentatio B. V.

XII. Spectat cœnam Virginis.

XIII. Magnitudinem amoris in Deiparam testatur.

XIV. Virginē morituro filio occurrentem sequitur.

XV. Mater virgo adstat morienti filio.

XVI. Condit MARIAE tumulum.

XVII. Tumulum MARIAE corpore destitutum ostēdit.

XVIII.

XVIII. *Infanticidium.*

XX. *MARIAM rogat vt sibi adsit vltimâ mortis horâ.*

XX. *Absentem querit.*

XXI. *Virginem B. Ignatij Loiola conuersionem acie depingentem inuisit, ab eaq₃ ad sectandum Ignatium inuitatur.*

XXII. *Ioannis Austriaci victoriam Actiacam ope Virginis partam canit.*

XXIII. *D. MARIA Virgini Aspricolti.*

XXIV. *Infantiam pueruli I. SV in tabula pictam contemplatur.*

XXV. *Pastores vt Virginem mox à partu inuiserint.*

XXXI. *Adstantem cruci matrem describit.*

XXVII. *B. MARIA CHRISTO.*

LVSVS ANACREONTEI

I. *Ad Iambum.*

II. *Columba.*

III. *Amor.*

IV. *Amor.*

V. *Somnus.*

VI. *Amor.*

DRAMA COMICVM,

PENDVLARIA.

▲ 4

FAE

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS.

ANTONIUS SUCQUET Præpositus Prouincialis
 Soc. IESU in prouincia Flandro-belgica, po-
 testate ad id mihi facta ab Admodum R. P. N. Ge-
 nerali MVTIO VITELLESO, facultatem concedo,
 vt OPUSCULA LITTERARIA P. NICOLAI SUSII, ab
 eruditis Societatis nostræ hominibus examinata
 & approbata typis excudantur. In quorum fidem
 has litteras manu nostrâ subscriptas dedimus,
 Antuerpiæ xi. Septembri. ann. 1619.

Antonius Suequet.

A P P R O B A T I O.

HÆc opuscula partim litteraria, & partim Theo-
 logica Reu. quondam Patris Nicolai Susii è Socie-
 tate Iesu, sunt digna, quæ studiosorum manibus te-
 nentur, vt doctioribus cum pietatis, tum etiam hono-
 rata litteratura feliciorem progressum tribuant. Quod
 gestor 27. Iun. an. 1619.

Egbertus Spitholdius, Canonicus
 & Plebanus Antuerpiensis, libro-
 rum censor.

LIMA

9
LIMA CICERONIANA

AD STYLV M ACCVRATE

PER POLIENDVM.

CAPVT I.

Styli materia, & officium.

Nimosè quidem summus orator, non imperator, Latinæ linguę pomœrium proferre conatus est, vt eloquentia Romana vernaculis instructa verbis aliunde subsidium euocare non cogeretur; nullâ tamen commentatione suâ, animique contentione euitare potuit, quin multa passim è Græcia, ciuitate donaret, quæ deinde inter Romana censerentur. Nec aër solùm & æther, sed stylus quoque lege Tullia ius Quiritium assecutus est. Cui voci cùm varia & multiplex significatio obuenerit, tum ea ad nos præsertim spectat, quam Prudentius suis limitibus circumscripsit:

Inde alij stimulos, & acumina ferrea vibrant,

Qua parte aratis cera sulcis scribitur;

Et quâ secti apices abolentur, & equoris hirti

Rursus nitescens innouatur area.

Religiosissimi auctoris candidos reuocauit
versus, vt ex ijs & materiam, quâ stylus cudi-

A S cur,

De Cas-
siano
Marty-
ro.

Isidor. tur, & ipsius discamus officia. E ferro fuisse persuasum habeo innoxijs præsertim temporibus. Isidorus auctor. *Cera paruulorum nutrices: ipsa dat ingenium pueris, primordia sensus: quarum studium primi Græci tradidisse produntur. Græci enim & Tusci primùm ferro in ceris scripserunt.* Neque tamen adeò asperum ferrum fuisse arbitror, vt riualet non pateretur. Vel ex osse, vel ex elephantis dente graphium deformatunt artifices. Atta in satyra apud Isidorum notus:

Isidor. Vertamus vomerem in ceram, mucroneq; armus osseo.

Quin imò ferrum tandem migrare coegerunt leges. Hinc illud de vulgo scribarum; *Ceram ferro necadito.* Cui & Plinius subscribit. *Pro mente enim ipsius lego l. 34. cap. 14. Stylo ferreo scribere vetitum est: vt vetustissimi auctores prodiderunt.* Nec seposita admodum vel arcana decreti ratio. Non animosi tantùm pupuli soleæ & anguillis obnoxij, quibus ceras debebant, sodalium suorum cutem conscribilabant; sed grandiores quoque & militares viri, cum alijs armis in vrbis Roma accingi prohiberentur, religiosa Mercurij & Apollinis arma, ad Martia traduxerunt facinora. Sic *Plut. in Græchis.* Antyllus γεγεθείοις μεγάλοις interimitur: & Cæsar tot bellorum victor, hoc telo, cum à coniuratis incingeretur, vitam suam propugnare conatus est. *In Iulio cap. 82.* Cassius, vt Suetonius adse-

rit,

rit, aduersum vulnerat paullum infra iugulum,
 Caesar Casij brachium arreptum graphio traiecit.
 Hic ipse vsus est, ni fallor, quò ludens res-
 pexit Tullius Philippicâ secundâ: Sed vnam rem,
 vereor, ne non probes: si enim fuisset, non solum re-
 gem, sed regnum etiam de repub. sustulisset: & si
 meus stylus ille fuisset, vt dicitur, mihi crede, non so-
 lum vnum actum, sed totam fabulam confecissem.
 Quæ quidem licet ita se habeant, nunquam
 tamen adducar vt credam, tam altè ferrum
 defossū fuisse, vt non mox refoderetur, &
 omni propè tempore in vsu haberetur. quod
 ex historiarum lectione manifestum. Demus
 verò noxium fuisse ferrum: an ex osse vel e-
 bore innoxius, ad vulnerandum, ad trucidā-
 dum imparatus stylus? Elephātinis stylis mi-
 nistros crudelitatis Neronianæ vsos fuisse
 quidam narrant tanquam pugionibus. Stylis,
 inquam, non libris. Nam vt elephantinos vel
 elephantidos libros agnoscam, (quos ego
 quidem non pro vulgi tamen opinione, in-
 terpretabor aliàs opportuniùs) quid pugioni-
 cum libro? quod formæ consortium? Mate-
 riam exposuimus, ad officium redeamus,
 quod duplex fuit. Vnâ enim parte styli, quâ
 acies micat,

Aratis cera sulcis scribitur.

Quod licet vix pueris ignotum sit, non mo-
 rosi tamen hominis esse iudicauit, strenui rhe-
 toris describere verba paucula: vt illius in
 pueri-

Cicero
 Phil. 2.

puerilibus præceptionibus non puerilem industriam fastidiosi magistræ cognoscant.

Quint. Cum verò iam ductus sequi cœperit (puellus) non
l. 1. c. 1. inutile erit eas tabella quàm optimè insculpi, vt per illos velut sulcos ducatur stylus. Nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continebitur enim vtrumque marginibus) neque extra præscriptum poterit egredi: & celerius ac sapius sequendo certa vestigia firmabit articulos: neque indigebit adiutorio manuum suam manu superimpositâ regentis. Quis hac ætate tantum operæ collocet, vel de rure assumptus & pistrino minax Orbilius, præceptis in gratiam infantium conscribendis, aut iisdem instituendis; quantum non modò *Susto-* Quintilianus vir grauissimus, sed olim etiam *nus in* Augustus Urbis dominus collocarunt, vt imbelles manus in venustos characterum ductus dirigerent? Verùm ad alterum iam styli officium veniamus. Nam & altera styli pars obtusa:

*Quâ secti apices abolentur, & equoris hirti
 Rursus nitescens innouatur area.*

Horat. Horatius lucis aliquid adspergit:
Satyra Sæpè stylum vertas, iterum quæ digna legi sunt
ult. l. 1. Scripturus.

Quint. Plus etiam Quintilianus: Sequitur emendatio,
l. 4. l. 1. pars studiorum longè vtilissima. Neque enim sine causa creditum est stylum plus agere, dum delet.

Ticero Facetè & vrbane ex eodem fonte iocum deriuauit in Verrè Orator: Vertit stylum in tabula
l. 2. sua;

sua; quo facto omnem actionem euertit. Præclare Politianus triuiales Horatij commentatores *Polis.*
 explodens rem describit ipsam. *Stylum*, inquit, *vertere, est inducendi expungendiq; causâ, partem exacuminatam surrigere, quâ scribimus; alterâ, quâ retusior est aut latior, proclinatâ, & scriptis delendis impactâ.* Idem enim munus censorium versus stylus in cera obtinet, quod in membranis spongia. Hic vsus est, hæc utilitas, eademque causa cur pro scribendi genere vsurpetur. De quo cum mihi scribendum sit, quæ enucleatius de antiquorum pingendi ratione dici possint consultò præteriens, in eam quâ nactus sum prouinciâ, me confero.

CAPVT II.

Quid stylus apud oratores.

Quod præclare Tullius de philosophis quibusdam, hoc ego de philologis nostris disertè commemorare possim: *Urbem Cicero.*
philosophie, mihi credite, proditis, cum castella defenditis. Dum enim alij in eloquentia siue stylo, quæ spectatissima eloquentiæ pars est, nihil præter verba expendunt; alij solos numeros ad examen vocant: & hi membra carpunt, illi periodos circumducunt; ipsam suadam medullitus complecti sibi videntur, & nihil interim præter

Nubes & inania captant.

Quæ-

Quenam hodie in scholis frequentior cantilena, quàm eorum, qui oratorum præcepta in fasciis, tanquam pueriles delicias descripta circumferentes adolescentum sese auribus inculcant, atque illud ingerunt assiduè: Hoc verbum Ciceronis non est; istud est: qui quæ in scientiæ suæ larario vni Nizolio aram dedicant, & statuam *ἔλωτ' ἀγαλμάπον*: huic sacra faciunt; nulli alteri. Atqui hæc quidem à me dicta, non vt Ciceronem è manibus excutiam, quem pertinaci studio vlnis & sinu toto fouendum arbitror; sed vt intelligatis me istos homulos, qui verba & vuculas Ciceronis sectantur tantùm & aucupantur, non magis laudare, quàm Cicero, si coràm esset, laudaret ipse. Nec immeritò nuper in Satyra Menippæa sale atque aceto lautè inuitatus fuit, qui alium auctorem quinque solidos annos gloriatur se vidisse nullû: qui quæ velut in pistrinum oratorem detrudere conatus est: vbi voces & syllabas & litterulas assiduo labore molere & cribrare non desinat. Cupio exercitiâ in verbis deligendis puerorum industriam: atque in Ciceronis hortulis, vbi efflorescunt amœna maximè & innoxia, studiosè decerpi percipio. Agnosco, vt cum Oratore loquar, quasi solum quoddam & fundum esse verborum vsus, & copiam bonorum: sed in quo ædificet orator, & in quo adiungat artem. Nego itaque stylum in solis

verbis

Longolius is est in orat. Freigij.

Cic. l. 3. de orat.

verbis cernendum esse. Atque hoc etiam
 cenſeo, non id ſufficere, vt legitimus habeatur,
 ſi ſyllabarum omnium numeros ad cal-
 culos Ciceronis exigat. Suffragantur mihi
 Quintiliani verba: *Otiosi atque ſupini, ſi quid*
modo longius circumduxerunt, iurant ita Cicero-
nem locuturum fuiſſe. Noueram quosdā, qui ſe pul-
crè expreſſiſſe genus illud caeſtis huius in dicendo
virī ſibi viderentur, ſi in clauſula poſuiſſent, Eſſe vi-
deatur. Quorum hodie inficetiſſimorum ho-
 minum tam improbè ſecta propagatur, vt ſe-
 piùs hanc clauſulam decantent adoleſcen-
 tes, quàm piſſacus ſuum *χαῖρε*. Cùm tamen
 illa ipſa ſit, ob quam ille ipſe in dicendo deus
 grauiffimorum virorum acerrimam olim cē-
 ſuram euadere non potuerit. Dialogiſtam le-
 ge iudicio eximium, & dictione non ineptā
 cauſas corruptæ eloquentiæ indagantem.

Apud hunc Afer: *Nolo irridere Rotā fortuna, &*
Ius Verrinū, & illud tertio quoque ſenſu in omni-
bis pro ſententia poſitum Eſſe videatur. Nam & hoc
inuitus retuli, & plura omiſi: quæ tamen ſola mi-
rantur atque exprimunt hi, qui ſe antiquos orato-
res vocabant. Nolo recensere cætera, quæ flo-
*rentiſſimus Rhetor in *ἰδιωτισμῶς* ridicula-*
rum ſimiarum declamitat. Fruſtra non ſum,
 ſi illud conſtitutum ſit, nec verba ſolūm, nec
 numeros, nec vtraque ſocialiter ſtylum aptè
 integreque conformare: quæ in auctoribus
 mirantur vnicè, quibus ſufficit, *Imaginem vir-*

tutis

Quint.
 lib. 10.
 cap. 2.

Tacito
 adscri-
 bitur o-
 pus, ego
 vindi-
 cias
 Quint-
 iliano.

Quint.
 lib. 10.
 cap. 2.

cutis effingere, & solam, vt sic dixerim, cutem, vel potius illas Epicuri figuras, quas è summis corporibus dicit effluere. Venio iam ad orationis colores, & lumina, & opulentissimo ab ingenio deprompta cimelia, quibus nobilissimi viri scripta sua iucundissime exornarunt. Quæ cum requiram maxime, tum eorum acerri-
mè imprudentiam castigare velim & insolentiam, qui in scholas quasdam, & communes locos ea digerentes, sanam orationis frugalitatem ita faciunt, vt non luxuries tantum Asiatica, sed adipalis cuiusdam abdominis portentum sobrio iudicio risum & indignationem moueat. Ita plerumque fit, vt, quod spectatissimum in rebus omnibus esse deberet, prauo quorundam vsu despiciatissimum esse incipiat. Sed iam manum mihi iniicit, & ad se reuocat styli descriptio. Donatus ad Terentii prologum, atque eum præsertim versum,

Diuersæ oratione sunt factæ, & stylo;

Oratio, inquit, in sensu, stylus in verbis: oratio ad res, stylus ad verba. Quàm bellè pro nostris illis litteratoribus & grammatistis, qui Rhetorum tamen nomine se venditant! Ego verò rem omnium grauissimam, & in qua omnis eloquentiæ cardo versatur, tam expeditè profligare me non posse fateor. Quare picturam quandam & imaginem proponendam mihi prius arbitror, vt in rei ipsius cognitionem faciliùs deueniamus. Quemadmodum imperator

rator exercitum, sic orator dictionem instruere debet. Verba deligenda sunt: eadem, velut in manipulos, cohortes, legiones, sic in commata, membra, periodos distribuenda: hæreant in castris, proficiscantur in agmine, stent in acie. Denique vario troporum & figurarum apparatu instructa refulgeat oratio: vel venustè ad palæstram adornata, vel seriis armis, non sine nitore tamen & cultu induta, vt cum docet, delectare & mouere non negligat. Hæc in stylo spectanda sunt vniuersa. Quem vt pressius definiam in animum inducere non possum. Rarò definitio ab arte clara est & dilucida. Stylum agnosco elocutionis indolem quandam, quæ passim vigorem & vitam exerit, sed difficulter cerni potest, dum vbique est, & nullibi: vt anima in corpore. Neque quisquam hoc meum pronuntiatum à ratione multum aberrare calumniatur. Non alienus à me Cicero: *Ornatur igitur oratio primùm, quasi colore quodam & succo suo.* *In quo spectandum maximè, quod caput artis est, decere; & tamen arte exprimi non potest.* Hoc si animaduertissent nuperi quidam scriptores, non tantum chartæ inquinassent, vt solis verbis Ciceronianum fingerent, aut solis numeris, aut nescio quibus alijs, ad rem quidem spectantibus, sed non quibus virtus ipsa spectetur maximè. Nec plura. Id protectò est *maximè notandum, & de hoc minimè est facile præ-*

B

ciperes

cipere: in quo cuiusque styli vis potissimum consistit, aut quis eam potissimum vim affectus esse dicatur.

C A P V T I I I .

Qualem prisci diuersitatem styli agnouerint, & unde eiusdem diuersitatis origo.

NVllum adeò ad instar veri humanam formam vel cælo sculptorem, vel penicillo exprimere potuisse pictorem arbitror, quàm oratio animi quasi vultum, & aliam aliorum frontem depingit, atque auditoribus spectandam exhibet integerrimè. Vetus Solonis dictum: Τὸν λόγον εἰδωλὸν εἶναι τῶν ἔργων. Quare non immeritò Socrates, cùm de adolescente sibi ignoto iudicium ferre rogeretur, dixisse fertur, *Loquere, adolescens, vt te videam.* Neque familiaribus tectorum angustijs illud philosophiæ scitum includi debet: ibi enim elucere solet maximè, vbi oratio præcipuè dominatur. Quare non accusatoriè aut animo propter contentiones infesto, de Antonio scripsisse videtur Orator: *Itaque omnibus est visus, vt ad te antea scripsi, suo more vomere, non dicere.* Ita, inquam, fieri solet; ita mecum Plato sentit: Οἱ ὁ λόγος, ποῖός τ' ὁ τρόπος. Hæc caussa est præcipua in stylo diuersitatis. Atqui adeò eandem ob caussam non sine Apolline

*Cicero
epist.
Famil.
lib. 12.
epist. 2.
Plato.*

polline Quintilianus pronunciauit: *In oratione si species intueri velis, totidem panem reperies ingeniorum, quot corporum formas.* Verum ut vnus alteri non omnino simillimus reperiat, nec omnes ductus ac fila paria ostendet; sunt tamen singularum nationum ac gentium vernaculæ quædam ac domesticæ corporis notæ, & Gallus Gallo similior, quam Hispanus; & cum sui regni incolis magis Hispanus faciei colore consentit, quam cum Italo; & est in Italis, quod in Belga non reperias. Itaque sapientissimis olim viris non in singulas nationes, singula eloquentiæ genera partiri, & quasi dispergere visum fuit: hoc vnum satis arbitrabantur, si Attici ab Asiaticis, ab utrisque Rhodij distinguerentur. Quos ubi cognoueritis, nullo negotio & diuersitatem styli, & eiusdem originem perspicietis. Oratorum princeps hinc ordines ducat. *Caria, inquit, & Phrygia, & Mysia, quod minime polita minimeq; elegantes sunt, adsciuerunt aptum suis auribus opimum quoddam, & quasi adipale dicendi genus: quod eorum vicini, non ita lato interiecto mari, Rhodij nunquam probauerunt, Græci autem multo minus, Athenienses vero funditus repudiauerunt: quorum semper fuit prudens sincerumq; iudicium, nihil ut possent nisi incorruptum audire & elegans.* Huic accedat Quintilianus, qui ad penitiorum notitiam non insuauem faculam præluet; & Ciceronis suæque opi-

*Quint.
lib. 12.
cap. 10.*

*Cicero
in Orat.*

*lib. 12.
cap. 10.*

nationi aliorum etiam sensa accedere non indignatur. Et antiqua quidem illa diuisio inter Asianos & Atticos fuit, cum hi pressi & integri, contra inflati illi & inanes haberentur: & in his nihil superflueret, illis iudicium maximè & modus deesset. Quod quidem, quorum & Sanctra est, hoc putant accidisse, quòd paulatim sermone Græco in proximas Asia ciuitates influente, nondum satis periti loquendi, facundiam concupierint: ideòq; ea, quæ propriè signari poterant, circuitu cœperint enuntiare, ac deinde in eo perseuerauerint. Mihi autè orationis differentiam fecisse & dicentium & audientium natura videntur. quòd Attici limati quidem & emunçti, nihil inane aut redundans ferebant. Asiatica gens tumidior alioqui & iactantior vaniore etiam dicendi gloriâ inflata est. Tertium mox, qui hæc diuidebant adiecerunt genus Rhodiũ: quod, velut medium esse, atque ex vtroque mixtum volunt. Neque enim Atticè pressi, neque Asiaticè sunt abundantes, vt aliquid habere videantur gentis, aliquid auctoris. Aeschines enim, qui hunc exilio delegerat locum, intulit eò studia Athenarum, quæ velut sata quadã calo terraq; degenerant, saporem illum Atticum peregrino miscuerunt. Hæc veterum non incondita partitio: hæc eadem non inurbana ratio tam variorum in dicèdo modorum, & vnius eloquentiæ tam multarum, tanto inter se interuallo diffidentium formarum. Ab his fontibus per tres velut alueos fluens vis illa flexanima, alios tinxit parcius, largius

largiùs alios irrigauit. Atque ista quidem sufficere posse reor, vt quod initio huius capituli nomen consignauit, explicasse videar: sed plus me debere bono publico profiteor, quàm vt tam exiguo ære rem tantam exsoluam. Itaque copiosius aliquantùm de singulis generibus commentari iuuat. Ac quoniam inculpatissima illa & innocentissima Pitho Athenis proprium sibi domicilium collocasse videtur, ab Atticis initiũ sumamus. Huic genti sacrosanctè imprimis illud obseruatum fuit, ne quid squalidum, ne quid rancidum proferretur: ne quo morbo, vel vlcere, vel tenui saltè verrucâ laboraret oratio; sed omnia integra essent, & sana verbis, sententijs, dictione totâ. Proscribatur omnis stribligo; non ea solummodò, de qua Agellius, dum ait, *Solæcismus ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs* *Agell.* *Imparilitas appellatur; vetustis Latinis Stribligo dicebatur:* à versurâ videlicet, & prauitate tortuosâ orationis: quasi strobiligo quædâ. (Sic enim vt legamus vox Græca flagitat *σπρόβιλῳ*, vel *σπρόβιλῆς*.) Non ea solummodò proscribatur; sed alia quædam, quæ, quoquo modo id facit, facit profectò, vt de fæce hauriat orator, & quamuis non incultus, certè illotus esse videatur: & pretiosâ quidem veste exsulet, sed non pro modestiæ & temperantiæ legibus accuratè compositâ. Quod vitium quàm arduum sit à sese amoli-

ri Lucianus acutissimus scriptorum Aristarchus in Pseudologista suo, venustissimo quasi in emblemate omnium proponit oculis; & quod non facile quisquam crediderit, suo id exemplo Demosthenes olim comprobavit.

In Oratore.

Cicero auctor est: Attamen in hoc ipso diligenter examinante verborum omnium pondera, reprehendit Aeschines quadam, & exagitat, illudensq; dura, odiosa, intolerabilia esse dicit. Quin etiam quarit ab ipso, cum quidem eum belluam appellet, vtrum illa verba an portenta sint: vt Aeschini non Demosthenes quidem videatur Atticè dicere. Facile est enim verbum aliquod ardens (vt ita dicam) notare, idq; restinctis iam animorum incendiis, irridere. Itaque se purgans iocatur Demosthenes: negatq; in eo positas esse fortunas Græcia. Iam reor intelligere est, quam teretes fuerint Atticorum aures. Nec ea tantum in verbis sanctimonia Athenis colebatur; sed etiam si quid subinsulsum in voce aut gestu accideret, violatam esse orationis dignitatem iudicabant. At vero Asiatici tam in his liberi & soluti & distincti esse voluerunt, quam in verbis aut

Cicero.

sententijs. Cicero: Est etiam in dicendo quidam tantus obscurior; non hic è Phrygia aut Caria Rhetorum epilogus, penè canticum: sed ille quem significat Demosthenes & Aeschines, cum alter alteri ob-

Cicero de Optimo genere.

iicit vocis flexiones. Præcipuum igitur, quod Atticis nemo vnquam denegavit, illud fuit: vitiosi nihil apud eos esse. Quæ quidem continentia tantam

tam

tam gloriam illis peperit, vt Atticè dicere,
 nihil aliud Ciceroni censeatur, quàm bene
 dicere. Nam, inquit. *si quis eos, qui nec ineptè di-*
cunt, nec otiosè, nec putidè, Atticè putat dicere, is
rectè nisi Atticum probat neminem. Insulsiatam
enim & insolentiam, tanquam insaniam quandam
orationis odit; sanitatem autem & integritatem,
quasi religionem & verecundiam oratoris probat.
 Hæc omnium debet oratorum eadem esse
 sententia. Illam tamen tam diuinam & cæle-
 stem dicendi vim non pauci non religiosè,
 sed supersticiosè ieiuni, ad infamem & stri-
 gosam maciem ac tabem coëgerunt: atque,
 vt vitia in virtutum possessionem mitterent,
 nihil in Attica nisi sterile, infrugiferum, du-
 rum & inhumanum quasi solum relique-
 runt: ipsumque Ciceronem Athenis suis mi-
 grare iusserunt, ac in Asiã relegauere. Quod
 cum Quintilianus disertè commemoret in
 Institutionibus oratoriis, tum ille ipse, seu
 quis alius in Dialogo rem explicat pruden-
 tissimè. Satis constat nec Ciceroni quidem
 obtrectatores defuisse, quibus inflatus &
 tumens, nec satis pressus, supra modum ex-
 sultans & supereffluens, & parum antiquus
 videretur. Legisti vtique & Calui & Bruti ad
 Ciceronem missas epistolas, ex quibus facile
 est deprehendere, Caluū quidem Cicero-
 ni visum exanguem ac tritum, Brutum au-
 tem otiosum atque discinctum: rursusque

In Bru-
to.

Ciceronem à Caluo quidem malè audiuisse, tanquam solurum & eneruem; à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tanquam fractum atque elumbem. Verùm nulla hïc subsellia: nec dies Ciceroni dictus: quæstorem me vel iudicem, actorem aut patronum dici nolo. Liberè de illo sententiam pronuntiat Dialogista, benignè alibi Quintilianus patrocinator. nos ex illo potiùs discamus Demetrium Phalereum floridiorem, Demosthenem exultantem interdum fuisse, nec ideò aquà & igni eis interdendum: cum ex illius orationibus redolere ipsa Athenæ videantur; Demosthene autem nec Athenæ quidem ipsa magis Attica fuerint. Sequitur itaque Atticum vocari posse, cui remouetur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: nec calamistri quidem adhibentur: fucati verò medicamenta coloris & ruboris omnia repelluntur; dummodo elegantia & munditia remaneat. Neque tamen eum solum qui tenui venâ per calculos fluit, Atticum saporem habere, aut thymum redolere arbitrandum est. Si enim, vt cum

Cic ad
Attic.

Cicerone ad Atticum loquar, recordabere An-
mo d'evs fulmina, tum intelliges posse & Attico-
ra ra grauiissime dici. Atqui hoc etiam addo: Id
verò desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos
Atticè dicere, id est, quasi siccè, & integrè: at si am-
plè, & ornatè, & copiosè, cum eadem integritate
Atticorum est; cui dubium est vtrum orationem no-
stram tolerabilem tantum an etiam admirabilem

Cic. de
Opt. ge-
nere
orat.

esse

esse cupiamus? Ex hisce ipsa velut in meridie cuius facile est intueri quid Atticus stylus fuerit, eumque non simplicem & vniformem esse solere, sed varias eius dissimilitudines & gradus exstitisse. Quod quidem Orator noster multis passim locis, in laudatissimis Rhetoricorum commentariis pari prudentia ac eloquentia luculentissime confirmat. Verum ne semper ex eodem penu conuiuium hoc litterarium adornemus, Quintilianus in partem veniat. Veniret libens: nam & lautè nos inuitare posset, & opiparè; malo tamen Ciceronis panem secundarium, quam cuiusuis alijs dulciarium. Alterum multi viderunt, vitiosi nihil apud eos (Atticos;) alterum pauci, laudabilia esse multa. Est enim vitiosum in sententia, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subsulsum est: in verbis, si inquinatum, si abiectum, si non aptum, si durum, si longè petatum. Hæc vitauerunt ferè omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicuntur Atticè. Sed quatenus valuerunt, sani & sicci dumtaxat habeantur: sed ita vt palæstricè spatiari in xysto liceat, non ab Olympijs coronam petant. Qui cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bonâ valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem querunt, quandam etiam suauitatem coloris. Eos imitemur, si possumus; sin minus, illos potius, qui incorruptâ sanitate sunt (quod est proprium Atticorum) quam eos, quorum vitiosa abundantia est: quales Asia

De Opt.
genere
orat.

B 5

multos

multos tulit. Atqui hæc ex animi mei sententia dicta sunt. Neque porro ampliùs in Attica mihi commorandum est, in Asiam proficisci licet. Nihil tamen ibi magnopere negotiorum est, quod vrget. Jam enim pro re & ratione, Asiatici styli terminos & iura descripsimus: qualis verborum licentia, qualis numerorum intemperantia, breuiter exposuimus. Si vnum tamen alterumve verbum adiunxero, quò nubeculas nonnullas dispellam, vt plenis sese radiis effundere possit, operæ me pretium aliquod facturum arbitror. De pronuntiationis immodestiâ paulò antè pauca libauimus: nunc etiam, vt frontem illam & os inuerecundum in gestum præsertim non innoxia libertate manifestiùs intueamur, pauca Ciceronis verba producere non abs re alienum fuerit. De oratore loquitur: *Cum verò inclinatâ vlulantiq; voce, more Asiatico canere cœpisset, quis Atticorum eum ferret? aut quis potius non iuberet auferri?* Hoc ad vocem cum spectet, eâ de causâ protuli, vt propiùs ad gestum accedamus. Ab Asia, ni fallor, ille est qui in Bruto describitur, & non sine lepore ac venustate reprehenditur. De Curione sermo instituitur. *Motus erat is, quem & C. Iulius in perpetuum notauit, cum ex eo in vtramque partem toto corpore vacillante quasuit, quis loqueretur è lentre. Et Cn. Sicinius homo impurus, sed admodum ridiculus, neque aliquid in eo oratoris simile*

*Cic. de
Orat.*

mile quidquam. Is cum tribunus plebis Curionem,
 & Octauium consules produxisset, Curioq; multa
 dixisset sedente Cn. Octauio collegâ, qui deuinctus
 erat fasciis, & multis medicamentis propter dolo-
 rem artuum delibutus, Nunquam, inquit, Octaui,
 collega tuo gratiam referes: qui nisi se suo more ia-
 ctauisset, hodie te istic muscæ comedissent. Atqui
 hoc quidem genus Asiaticorum quidem est;
 sed agrestium: alterum nimis argutum, &
 molestè elaboratum, & molliter fractum.
 Quale Hortensij fuit, quem Asiaticum fuisse
 Ciceronis in Claris oratoribus non ambi-
 gua est opinatio. Agellius posteritati consu-
 luit lib. i. cap. 5. Adeundem modum Hortensius
 omnibus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio
 clarior. Quod multâ munditiâ, & circumspectè cõ-
 positeq; indutus & amictus esset, manusq; eius inter
 agendum forent argute admodum, & gestuose, ma-
 ledictis appellationibusq; probrosis iactatus est: mul-
 taq; in eum quasi histrionem, in ipsis causis atque
 iudiciis dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagre-
 sti homo ingenio & festiuo, grauius acerbiusq; apud
 concilium iudicum, cum de causâ Syllæ quæreretur,
 non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticula-
 toriam Dionysiamq; eum notissima saltatricula
 nomine appellaret; tum voce molli atque demissâ
 Hortensius, Dionysia, inquit, Dionysia malo equidẽ
 esse, quàm quod tu, Torquate, ἀμυσσῶ, ἀγποδῖαι-
 τῶ, ἀπεβοῖτῶ. Quis hîc non videt ipsissi-
 mam Asiaticorum molliciem, & effemina-
 tam

tam agendi, vel gesticulandi potius rationem? Talis si in Hortensio fuit, nihil mirum, nihil præter ipsius indolem fuit, nihil quod à tali vitâ expectari non debuit: cum primus ille non lingulâ tantum, sed oculis etiam comessari Romæ docuerit, & pauonem indignante vrbe totâ mensis adhibuerit. Hortensium iudicium seueritati expositum nullo meo calculo præcipitem dare cupio: quod superest vnum, vti Atticorum genera partiti sumus, sic Asiaticorum iam quoque sectas dirimamus. Tullius in Bruto: *Genera autem Asiatica dictionis duo sunt: vnum sententiosum & argutum, sententiis, non tam grauibus & seueris, quam concinnis & venustis: qualis in historia Timæus, in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Meneclis, frater eius fuit. Quorum vtriusque orationes sunt inprimis, vt Asiatico in genere, laudabiles. Aliud autem genus est, non tam sententiis frequentatum, quam verbis volucre atque incitatum: quale & nunc Asia totâ nec flumine solùm orationis, sed etiam exornato & faceto genere verborum: in quo fuit Aeschylus Gnidius, & meus æqualis Milesius Aeschines. In iis erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas non erat. Hæc Orator. Vtriusque formæ hodie ingens copia reperitur; quorum alij sententijs nimis graues, alij dictione nimis agili supra modum volubiles. De Rhodio stylo nihil video quid magnopere dicendum*

Plin. l.
10. c. 20

Cic. in
Bruto.

cendum superfit. Satis constat medium fuisse; nec Atticè acutum, nec Asiaticè obtusum. Quin fortè etiam vltèriùs progressi sumus, quàm quibusdam sobrijs atque adstrictioris iudicij hominibus expedire videatur. Voluissèm equidem succinctius per hanc arenam decurrere, & chartæ mitius indulgere & calamo: sed indignatio, propè dixerim, latius me excurrere coëgit. Quis credat viros etiam doctissimos (sic enim haberi volunt) quiq̃ue, vt Ennius Homerum, Pythagoricâ quâdam metempsychosi Ciceronem in sese commigrasse gloriantur, tam exiguâ in re alucinari? Repertus est nuper quidam, qui Atticum, Asiaticum, Laconicum stylum interpretatus est genus dicendi attenuatum seu humile, grande, medium. Qui quidem dum Laconicum stylum pro Rhodio ponit, non admodum flagitiosè peccasse mihi videtur, sed præcipitantis calami culpam subiisse. Cùm enim Ciceronis sit studiosissimus, nouit, eundem hominem & Lacedæmoniorum legibus parere, & oratorijs se studiis dedere non posse. Legit aliquando Brutum: quo in opere Cicero; *Lacedæmonium verò (oratorem) usque ad hoc tempus audiui fuisse neminè. Menelaũ ipsum dulcem illum quidem tradidit Homerus, sed pauca dicentem. Breuitas autem laus est interdum in aliquâ parte dicendi, in vniuersâ eloquētiâ laudem non habet.* Illud itaque mendũ faciliè dissimulabimus,

labimus,

labimus, aut emendabimus. At verò perfrin-
eprum est & perabsurdum, Atticum stylum
ab Asiatico non aliter discernere potuisse,
quàm humilem à grandi. Quid hoc aliud
est, quàm Atticum oratorem τὸν ἐν τῷ λό-
γῳ βασιλέα, vt inquit ille, omni suâ maie-
state exuere, eamque in obscurum & sor-
didum aliquem Asiaticum transferre. Me-
lius melius iudicabit, quicumque Cicero-
nem legerit attentè. Atque hæc de Attico,
Asiatico Rhodioque dicendi genere, quan-
tum satis esse reor, quibus modò non sit ὄνυ-
κῆφα ἢ ἡ σὺς καρδία. Est tamen qui incusare
me possit, quòd stylum Gallicum omiserim.
Ciceronem olim Gallicum quid olere non-
nullorum opinio fuit, aut calumnia. Iuue-
nalis:

Iuuen.

Sat. 7.

*Sed Rufum atque alios cedit sua quæq; iuuentus;
Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.*

*In Bru-
to.*

Quin imò & in Gallis est quod Cicero notet
ab alijs diuersum. Et Brutus, *Quis est, inquit,
iste tandem vrbauitatis color? Nescio, inquam: tan-
tùm esse quendam scio. Id tu, Brute, iam intelliges,*

*Idem in-
ter Atti-
cos & A-
siaticos
discrimẽ
notat: &
inter Ro-
manos ac
Latinos:
de orat.
lib. 2.*

*cùm in Galliam veneris. Audies tu quidem etiam
verba quedam non trita Romæ, sed hæc mutari de-
disciq; possunt. Illud est maius, quòd in vocibus no-
strorum oratorum recinit quiddam, & resonat vr-
banus. Quamuis Cicero non vehementer
contra me pugnet, facilè tamen concedam
aliorum sententiæ, qui Gallis suum quendam
dam*

dam dicendi modum fuisse contendunt. Illud tamen non concedam, ideò partitionem istam veterum mutilam esse, nec suis omnibus absolutam membris: cum ad aliquod ex tribus illis generibus Galli non difficulter reducantur. Quod si non admittamus, & Afris, & singulis propè nationibus ac populis aliud aliudque dicendi genus asserendum. Atqui adeò contra omnis doctrinæ ac disciplinæ leges ac iura in immensum distrahetur eloquentia: nec iam distinctio, quæ scientiarum vtilissima est administra, sed confusio orietur in omnium artium perniciem coniu-ratus hostis. Quòd verò Macrobius quadruplex dicendi genus constituat, copiosum, breue, siccum, pingue; pingue satis videtur inuentum, nec quid subtilitatis, imò sanitatis habeat reperire possem. Maneat ergo, Ciceronis & maiorum nostrorum, à quibus aureo illo sæculo aureum dicendi flumen promanauit, integra inuiolataque sententia. Turpe est ab eorum iudicio prouocare hac in causa, qui nobis omnis facundiæ atque eloquentiæ causa quondam exstiterunt.

CAPVT IV.

*Vt stylus acui sensim, utq; hebescere usu
cœperit.*

*Cic. in
Bruto.*

VT hominum atque imperiorum, sic oratorum ortus & occasus iucundam ac non inciuilem commentationem in se continet. Nam & nasci & denasci vniuersa, & inter hæc pubescere, tum post maturam ætatem paulatim fenescere intuemur. Quæ licet Cicero in Bruto, & doctus, quisquis is fuit, auctor in dialogo plurimum meditatè accurateque persequantur; nulli tamen malè, si nostræ aliquantum industriæ eidem rei vel explicandæ, vel adornandæ collocemus. Fuit veterum Romanorum, (quos quidem ante Catonem veteres fuisse censeo) ab eorundem moribus non aliena aut dissentanea differendi ratio, frugi, sobria, seuera, impexa, squalida, quæque rus oleret & allium. Itaque vix vt in oratorum nomen sese ingerant, tum prioris sed melioris, tum nostræ ætatis homines patiuntur. *Nec habeo* (Ciceronis verba sunt) *quenquam antiquiorem, cuius quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appij Caci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullorum laudationes mortuorum fortè delectant. Et hercules hæc quidem exstant.* Erat ergo ea dicendi ratio domi nata, domi educta; vernacula quidem, sed agrestis

Cicero.

&

& siluestris. At verò, vbi non Africam modò sub iugum ire coëgerunt, sed Græciam penetrarunt, mitescere cœpit, & vrbaniorem vestem induere, & cultum mundiorem: sed comata adhuc prisco ritu ductos in anulum cincinnos refugiebat. Hac ætate Cato *ῥόπυς*, & sententiarum ac verborum, quæ vocantur schemata non verosimile est, quàm venustè primus vsurpauerit. Erantramen horridiora verba, & numerorum nulla venus. Vnctior quædam ac splendidior consuetudo loquendi C. Sulpitium Gallum litteris Græcis addictissimum exornauit. Tum illa Galbæ vis, qua arentem, & tenuem velut alueum perfringens, immensum dictionis flumen Romanæ aperuit eloquentiæ; dum à causis controuersisq; ad quæstionem vniuersam euagatur. Hinc M. Æmilius Lepidus, qui iisdem vixit temporibus, sed paulò minor natu, quàm Galba, efflorere cœpit. De quo Cicero: *Hoc in oratore Latino primùm mihi videtur & lenitas apparuisse illa Græcorum, & verborum comprehensio; etiam artifex, vt ita dicam, stylus.* Iamque armorum viribus subacta Græcia Romanorum sensim animos amœnissimarum artium ac scientiarum voluptate demulcebat: & in iis quas statuarum ornamentis spolianerāt doctissimorum virorum exedris, summum ornamentum erant Romanorum duces atque imperatores

Cic. in
Bruto.

C

cum

cum philosophorum ac oratorum selectissimo cœtu confidentes, & de rebus ad remp. ad priuatam œconomiam, ad singulorum mores, ad benè viuendi dicendique facultatem spectantibus non ineptè differentes. Quâ re factum est, vt quos admirari tantum solebant, imitari conarentur. Quod cum in aliis, tum in Gracchis intueri est, & qui vel priores non multum, vel deinde posteriores fuerunt. Cicero lib. I. Tusculanarum: *At contra oratorem celeriter complexi sumus. nec eum primò eruditum, aptum tamen ad dicendum; post autem eruditum. Nam Galbam, Africanum, Lælium doctos fuisse memoria traditum est: studiosum autem eum, qui hos etate anteibat, Catonem; post verò Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos nostram ad etatem, vt non multum aut nihil omnino Græcis cederemus. An non hæc dilucidè Cicero, & quod solet, politè ac limatè tam paucis verbis, de tot oratoribus, tot annorum spatio sibi inuicem succedentibus? Nec laudè tamen suâ & operæ pretio carere fas est Dialogi scriptorem: Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus plenior & vberior; sic Graccho politior & ornatior Crassus; sic utroque distinctior & vrbanius & altior Cicero: Cicerone mitior Coruinus, & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Hucusque, sana utcunque & valens, in alijs aliisque magis minusque; sed sana tamen & valens oratio: Quæ, sicut corpus hominis,*

*Cic. l. 1.
Tusc*

*In Dia-
logo.*

tum

tum demum pulcra est, cum non eminent vena,
 nec ossa numerantur; sed bonus & temperatus san-
 guis implet membra, & exurgit toris: ipsos quoque
 nervos robur tegit, & decor commendat. Deinceps
 autem publicos mores imitata dicendi luxu-
 ries, & quod inde nascitur meliorum triste
 fastidium. Quo factum est, vt in verbis, sen-
 tentiis, & ipsa numerorum nimis tenera mo-
 dulataque constructione, mira ac foeda lasci-
 niret insolentia. De quibus antequam singil-
 latim dicam, ex Philosopho fasciatim conge-
 sta producam omnia. Cum assuevit animus fa-
 stidire, quae ex more sunt, & illi pro sordidis solita
 sunt, etiam in oratione, quod nouum est querit: &
 modo antiqua verba atque exsoleta reuocat, & pro-
 fert; modo fingit, & ignota deflectit; modo id, quod
 nuper increbuit, pro cultu habetur audax transla-
 tio ac frequens. Sunt qui sensus praecidant, & hinc
 gratiam sperent, si sententia pependerit, & audienti
 suspicionem sui fecerit: sunt, qui illos detineant &
 porrigant: sunt, qui non vsque ad vitium accedant,
 (necesse est enim hoc facere aliquid grande tenta-
 ti) sed qui ipsum vitium ament. Succinctius haec
 Seneca quam pro discincto illo suo saeculo.
 Neque ego tamen hoc loco de singulis agam
 luculentius: vnumquodque suo tempore ad
 iudicium vocabitur. Illud iam mihi in men-
 tem venit praecipue: Nullos magis in vitia
 ire precipites, quam quibus multum post vir-
 tutis studium, arctam contentamque morum

Seneca
 ep. 114.

disciplinam, pudoris tandem & verecundiæ habenas excutere concessum. Non in Græciâ, non Asiâ illâ licentiæ omnis & impudentiæ, improbitatis ac nequitæ solertissimâ quondam magistrâ tantum tam exiguo tempore incrementum cepit in moribus ac morum interprete eloquentiâ, derestabilis luxus, quantum Romæ in virtutum nuper omnium sacrario. Verùm hæc missa faciamus: & manum tandem tollamus de tabula. Illud solummodò concludere mihi liceat; eloquentiam, quæ præter maciem & luorem Romæ nihil in sui exordio ostentabat, mox inflatis & turgidis illis suis toris ac pulpis immane tumescentem morbo sensim ac tabe suâ pessum abiisse. Dum plerosque vulgatâ viâ pudet incedere, & hoc sibi sectandum iter tantum putant, quod nullis pressum vestigijs. Itaque vbi abierunt ab illâ simplici, minimè sollicitâ & elaboratâ viuendi ac dicendi disciplinâ, aliquanto tempore viri ingenio & iudicio præstantes, sed numero pauci, arte & ratione duce, non contemnendos in dicendo progressus fecerunt. Quos vbi de vulgo & turbâ plures, sed non æquè ad meliora nati inter alios eminere conspexerunt, vecordi quâdam & amenti æmulatione perciti, cùm illos antecedere vellent, & assequi tamen desperarent: alij quidem in mollibus velut pratis substiterunt, & luxuriam

xuriam suam sine pudore explicuere liberius: alij verò sanctiori, vt ipsis videbatur, supercilio eos despicientes, per salebras & rupes & cautes eluctari conati sunt, vt superiores haberentur. Vnde & illud quibusdam accidit, vt quemadmodum nonnulli communis vitæ ac consuetudinis peregrini prorsus & hospites gemmas non singulis tantùm articulis inserunt venustè, vel frontibus & auribus gestant; sed omni corporis parte stipant, & nimium se frugi arbitrantur, si pedibus eas solùm visendas exhibeant, nisi sub pedibus inter cœnum ac lutum diuitias suas prodigant. Ita & ipsi florida præ cæteris verba, illustres sententias, & nobilissima schemata, tantâ copiâ in vnum congerunt, vt alia aliorum vicissim splendori officiant; & in hac confusâ atque indigestâ congerie lectorem per omnia errantem nihil in singulis delectet. Aliquorum verò, nec paucorum diuersus est morbus. Hi quasi ciborum pertæsi meliorum ad fungos & carduos & glandes diuertunt, & nihil nisi putida, dura & obsoleta ructant verba omnis modi ac modestiæ negligentes. Tantum malum est, quod assequi nequis, ambitiosè concupiscere: quo perfrui placidè & tutò possis, non omnis expers laudis, fastidiosè contemnere: & potiùs in euripum deslectere, vel in metam impingere,

quàm vt in hoc cursu aliquis nobis prior esse videatur.

C A P V T V.

In vnoquoque pro ætatis conditione stylum pubescere, ac deinde senescere.

NON ipsam solummodò eloquentiam; sed vnumquemque eloquentiæ studiosum suos habere ætatis flexus, & rationi & naturæ consentaneum est, & nemini non experientiâ exploratum esse debet. Vnde prætextâ digni & bullâ sunt, qui in vespertino ætatis, si fas dicere, crepusculo, verborum ac sententiarum luminibus pueriliter scintillare desiderant. Perinde, quasi ad nutricum vbera decrepiti senes lallare ac pappare rursus occiperent; in quibus non pueritia iam quidem, sed puerilitas dominetur. Quod turpe & infame dedecus si quâ possum ratione ex Quintiliani & Tullij præsertim sententiâ abolere conabor: & quid vnamquamque ætatem deceat, quid de deceat explicare. Atque vt teneriores puerulos prætereamus (quibus satis est puram & ingenuam Latini sermonis verecundiam vel domi, vel in Grammaticorum scholis excoluisse) in iuuentute, velut in ætatis vere, amœnos lætosque flores requiro. Hæc enim generosæ fœcundæque orationis
vbertas

vbertas in spem frugis amplissimam matu-
 rescit. Talis enim Hortensius, talis ipse Cice-
 ro. Vtrumque suis coloribus spectandum da-
 bimus. Et iure quidem primum hîc lo-
 cum Cicero obtinebit; qui cùm in ipso elo-
 quentiæ suæ exordio nimis in dicendo fer-
 ueret, & paulò minùs æstualet; aliorum cul-
 turâ, suâ industriâ præfractum illum impe-
 tum refrenauit, & cum ætate paulatim, ora-
 tionem senili grauitate ac seueritate non spe-
 ctandam modò, sed venerandam esse voluit,
 Quam in rem eruditè Quintilianus lib. 12.
 cap. 6. *Fructum studiorum viridem, & adhuc dul-
 cem promi decet, dum & venia & spes est. & para-
 tus fauor, & audere non dedecet, & si quid desit
 operi, supplet ætas, & si qua sunt dicta iuueniliter,
 pro indole accipiuntur: vt totus ille Ciceronis pro
 Sexto Roscio locus: Quid enim tam commune quàm
 spiritus viuus, terra mortuis, mare fluctuantibus,
 littus ciectis? Quæ cùm sex & viginti natus annos
 summis audientium clamoribus dixerit, deseruisse
 tempore, & annis liquefacta iam senior fatetur.
 Non paullò explicatiùs de se ipso Cicero lo-
 quitur. Hunc audiamus: Nunc quoniam totum *In Bria-*
 me non næuo aliquo, & crepundiis; sed corpore om- *to.*
 ni videris velle cognoscere, complectar nonnulla et-
 iam, quæ fortasse videantur minùs necessaria. Erat *Plutar-*
 eo tempore in nobis summa gracilitas, & infirmi- *chus in*
 tas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, *Cicero-*
 & quæ figura non procul abesse putatur à vite pe- *ne eadè,*
 riculo,*

riculo, si accedat labor, & laterum magna contentio. Eoq; magis hoc eos, quibus eram carus, commovebat, quod omnia sine remissione, sine varietate vi summâ vocis, & totius corporis contentione dicebam. Impulsus hic fuit ardui, & ad excelsa sublimiaque sese efferentis ingenij; sed iuuenilis, & periculosus, quem non omnino tollere, sed compescere conatus est: eaque de causa in Græciam profectus Rhodum venit. Quibus non contentus (tot tantisque dicendi magistris, quos enumerat) Rhodum, inquit, veni, meq; ad eundem, quem Rome audiueram, Molonem applicavi, cum actorem in veris causis scriptoremq; præstantem, tum in notandis animaduertendisq; vitiis, & in instituendo docendoq; prudentissimum. Is operam dedit, si modò id consequi potuit, ut nimis redundantes nos, & superfluentes iuuenili quâdam dicendi impunitate & licentiâ reprimeret, & quasi extra ripas disfluentes coërceret. Itaque recepi me triennio post non modò exercitior, sed propè mutatus. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi deserbuerat oratio; lateribusq; vires, & corporis mediocris habitus accesserat. Virilem dictionem qualem Cicero v-surpauerit, qualem antea iuuenilem ex ijs, quæ dicta sunt facile quilibet intelliget, qui non infestis natus Musis, & sinistro Apolline. Superest, ut senilem eius in perorando sapientiam indagemus. Nec ad Cleanthis lychnuchum peruigilandum est, ut voti

com

compotes efficiamur. De Legibus lib. 2.
 Tullio à forenſi turbâ ad requiem anhelan-
 ti Atticus, id eſt ipſe Tullius, ſic occurrit:
 Atqui vereor, ne iſtam cauſſam nemo noſcat, tibiq;
 ſemper dicendum ſit: & ed magis, quodd te ipſe mu-
 taſti, & aliud dicendi genus inſtituiſti. vt quem-
 admodum Roſcius familiaris tuus in ſenectute nu-
 meros in cantu ceciderat, ipſaſq; tardiores fecerat
 tibias: ſic tu à contentionibus, quibus ſummis vtâ
 ſolebas, quotidie relaxes aliquid. Vt iam oratio
 tua non multum à philoſophorum lenitate abſit.
 Quod ſuſtinere cùm vel ſumma ſenectus poſſe vi-
 deatur, nullam tibi à cauſſis vacationem video da-
 ri. Idem ipſe eodem ſenſu Crasso adſcribit, Lib. x.
de Orat.
 quem ſui imaginem, & eloquentiæ velut ef-
 figiem ad poſteros transmittere voluit. Sed
 pluribus opus non eſt, præſertim cùm ipſius
 Ciceronis orationes, vt vernarit primùm, vt
 ſenſim maturuerit, vt denique frondescere
 deſierit, per ſe abunde teſtentur. Quodd au-
 tem hanc dictionis lenitatem ſummam et-
 iam ſenectutem ſuſtinere poſſe arbitratur,
 hoc illi cæleſti animo præter fatum, naturæ-
 que leges & conſueta diuinitus conſeſſum
 fateamur neceſſe eſt. Prudenter enim Quint. *Quin-*
 tilianus à cauſſis dicendis ad ſcribendum,
 mentem calamumque traducens ait: Neque
 enim ſcientiâ modò conſtat orator, quæ augetur
 annis; ſed voce, laterum firmitate: quibus fra-
 ctis aut imminutis ætate ſeu valetudine, cauendum

est, ne quid in oratore summo desideretur: ne intersistat fatigatus, ne qua dicet, parum audiri sentiat: ne se queratur priorem. Vidi ego longè omnium, quos mihi cognoscere contigit, summum oratorem Domitium Afrum, valdè senem, quotidie aliquid ex eâ, quam meruerat auctoritate perdentem, cùm agente illo, quem principem quondam fuisse fori non erat dubium, alij (quod indignum videbatur) riderent, alij erubescerent. Quæ occasio illis fuit dicendi, malle eum deficere, quàm desinere. Non ipse quidem Consus sanius proferre consilium mihi posse videtur. Præclarum illud Flacci pronuntiatum;

Horat.

Flacc.

*Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.*

Quod cùm omnibus propositum esse debeat, tum iis præsertim, quos Asiaticos dictos esse monuimus. Qui nisi in senectute stylum omnino inuertant, & à seipsis desciscant, atque in alios quodammodo migrēt homines (quod quàm difficile sit cuius examinandū relinquo) non minùs ludibrio, vel cōmiserationi certè vel execrationi futuri suat, quàm si quis ad Charontis cymbâ nauulo persoluto de vxore cogitet & liberis, & nuptias adornet & choreas. Nolo id mihi credi. Hortēsius flos quondam Romanæ eloquentiæ ætate senectâ sensim marcescens suo id exemplo comprobabit. Cicero in Bruto: *Hæc genera dicendū aptiora sunt adolescentibus, in senibus grauitatem*

Cic. in
Bruto.

nqr

non habent. Itaque Hortensius * vtroque genere flo-
rens clamores faciebat adolescens. Habebat enim &
Meneclium illud studium crebrarum venustarumq;
sententiarum, in quibus, vt in illo Græco, sic in hoc
erant quedam magis venusta dulcesq; sententia,
quàm aut necessaria, aut interdum vtilis. Et erat
oratio cum incitata & vibrans, tum etiam accura-
ta & polita. Non probantur hæc senibus. Sæpè vide-
bam, cum iridentem, tum etiam irascentem & sto-
machantem Philippum. Sed mirabantur adolescen-
tes: multitudo mouebatur. Erat excellens iudicio
vulgi, & facile primas tenebat adolescens. Et si enim
genus illud dicendi auctoritatis habebat parum, ta-
men aptum esse ætati videbatur. Et certè, quòd & in-
genij quedam forma lucebat, & exercitatione per-
fecta erat, verborumq; adstricta comprehensio sum-
mam hominum admirationem excitabat. Sed cum
iam honores, & illa senior auctoritas grauius quid-
dam requireret, remanebat idem, nec dicebat idem.
Quodq; exercitationem studiumq; dimiserat, quod
in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasq;
sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo
orationis, quo consueuerat, ornata non erat. Hoc ti-
bi ille, Brute, minus fortasse placuit, quàm placuis-
set, si illum flagrantem studio, & florentem facultate
audire potuisses. Vera hæc, vera sunt; nec verio-
ra Pythia. Neque idcirco tamen adolescen-
tes vberius & copiosius dicendi genus per-
horrescere debent, dummodo nõ illud sordi-
dum & lutulentum, sed cultum & vrbicum.

Cice-

* De Asia-
nicis agis
duobus
generi-
bus, de
quibus
antea nos
egimus.

Cicero. Ciceronis ea mens est, & præceptio. Volo se efferat in adolescente fecunditas. Nam facilius, sicut in vitibus, reuocantur ea, quæ sese nimium profuderunt, quàm si nihil valet materies, noua sarmen-za culturâ excitantur. Ita volo esse in adolescente, vnde aliquid amputem. Non enim potest in eo succus esse diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum. Neque eos quidem à scholis ablegandos censeo, quibus rigidum & asperum, non lene, non molle, sed horridius est ingenium, cui tamen aliquid acre inest & vehemens, licet interdum præter morem ac decorem minùs vrbicum & humanum. Talis quondam Accius fuit, pro æuo tamen suo laudem meruit. Agellius lib. 13. cap. 2. Accius cum in Asiam proficiscens iuuenis adhuc Pacuuiam seni tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, legeret: Pacuuius dixisse fertur, sonora quidem esse, quæ scripsisset, & grandia; sed videri tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est (inquit Accius) uti dicis, neque id sanè me pœnitent. meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, idem, inquit, aiunt esse in ingenio. Quæ dura & acerba nascuntur, post fiunt mitia & iucunda: sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque à principio sunt vuida, non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atque etas mitificet.

CAPVT VI.

Quis Stylus præstantissimus.

NON peruicaciùs Pompeius olim & Cæsar de Romano imperio velinuadendo vel vindicando ad interuentionem decertarunt, quàm eodem tempore, qui que Attici, qui que Asiatici de prouinciarum suarum finibus, aut imperij limitibus linguâ calamo que incruentum quidem bellum non sine puluere tamen & sudore generosissimè instituerunt. Ad eò omnibus hominibus diuersa ingenia in hoc vno conueniunt, vt sui decreti vnumquodque tenacissimum sit. Quod hac nostrâ ætate innumeras doctissimorum hominum factiones in immensum distraxit, vt nemo propè vllius stylum probaret, nisi suum. Præclare Cicero: *In omni re difficillimum est formam, qui χαρακτήρ Græcè dicitur, exponere optimi. quod aliis aliud videtur optimum. Ennio delector, ait quispiam: quod non discedit à communi more verborum. Pacuuius inquit alius: omnes apud hunc ornati elaboratiq; sunt versus: multò apud alium negligentius. Fac alium Accio. Varia enim sunt iudicia, vt in Græcis: nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita & opaca; contra alios nitida*

Cicero
in Orat.

*nitida, lata, collustrata delectant. Quid est quod
prescriptum aliquod aut formulam exprimas, cum
in suo genere quodque praestet, & genera sint plura?
Hac ego religione non sum ab hoc conatu depulsus,
existimauiq; in omnibus esse aliquid optimum, et-
iamsilateraleret. Diuinè quidē Orator maximus;
nec potest meliùs. Dabit tamen veniam si eo-
dem campo decurram, sed alijs vestigijs: &
ex ipsius eloquentiæ naturâ atque officio,
quod dicendi genus probatissimum sit, in da-
gauero. Cùm animi sui consulta ad aliorum
cognitionem peruenire cuperent primi mor-
taliū, illud sagacissimè repererunt, vt rerum
notas, & mentis velut simulacra, voces fabri-
carent, quæ inter se coniugatae quam cupe-
rent notitiam in alijs alijsq; mirâ fœcundi-
tate propagarent. Cuius ea vtilitas fuit, vt
quid vellent, inuicem intelligerent; sed iri-
tantis voluntatum dissidijs, non quod vel-
lent, inuicem facerent. Reliquum igitur fuit,
illudq; longè difficillimum ac præstantissi-
mum, rationem aliquam reperire, quâ vnus
alterum in sententiam suam pertraheret.
Hinc eloquentiæ incunabula. Quæ diu inter
fascias & crepundia volutata tandem docen-
do, delectando, mouedo Herculeos iactauit
lacertos, & per omnem terrarum orbem re-
gnum suum extulit, vnica rerum domina, &
animorum regina. Quorsum hæc tam longè
repetita? vt intelligatis neminem sibi elo-
quentem*

quentem esse debere, sed alijs, quos docere, quos delectare, quos cupit mouere. An est igitur quisquam, qui non videat, eum esse præstantissimum oratorem, cui contigit, vt, *cùm auditum sit eum esse dicturum, locus in subsellis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribe sint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: cùm surgit is, qui dicturus sit, significetur à coronâ silentium?* Deinde crebra adfensiones, multa admirationes, risus, cùm velit; cùm velit, fletus: vt qui hæc procul videat, etiamsi quid agatur, nesciat, at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Veniat ad sellam iratus reo iudex; sic tamen veniat, vt orationis suauitate delectetur: tendantur insidiæ ferocienti animo: cadat in laqueos, quibus irretitus oratoris arte, quasi agrestis bellua eicuretur. Æstuet Cæsar dum Ciceronem audit pro Ligario perorantem, palleat, tremat, labatur animo, dummodo pacatus abeat, qui venerat iratus. Oratoris nomine indignum censeo, qui non ita velut in acie prælietur, vt aduersarium gradu moueat, & locum cogat deserere: qui iudicem non in triumpho captiuum ducat: qui non in omnium animis dominetur, & humanarum affectionum teneat principatum. Nam quisquis paterfamilias non barbarus, sed ingenuus est, rem omnem exponere vernaculè aut Latinè potest; & non omninò incòditè aut perturbatè digerere, dummodo

In Briton
10.

modo mediocri prudentiâ instructus, quin etiam & asserere, & rationibus atque argumentis adstruere, si ingenium non desit & solertia, vsus docet quotidianus, & minùs etiam accurata, minimeque molesta dicendi experientia: inuitum autem & reluctansem ad assentiendum cogere, id demum oratoris est. Sit itaque huius oratio fortis, contorta, lacertosa; interdum tamen occultè, & velut ex insidijs victoriam sibi polliceatur, nō tam ornata, quàm armata insignibus elocutionis. Quam quidem vim in iudicijs præsertim requiro: nec sine nervis tamen, sine succo, sine sanguine deliberationes esse volo; nec sine pompâ & festiuo cultu exornationes. Videat orator, quid vnaquæque causa postulat, quid ætas sua, quid dignitas, quid auditorum mores & indoles. quibus nisi genialiter instruxerit, nauseam sine utilitate, infamiam pro gloria sibi conciliabit. Atqui adeò non inficior medicinam aliquando temperādā pro ægroti arbitrio, dummodo prosit: atque hanc maximam artem esse interdum superstitiosè artis rationem non habere. Caput est, quod antè dixi, auditori placere, vt persuadeas. Quod cum ita sit, non immeritò Quintilianus lib. 12. diductius; contractius vero Dialogista illud constituit: *cum condicione temporum, ac diuersitate aurium formam quodammodo ac methodem orationis esse mutandam.* Et si quidem
 cura

Quint.
 lib. 12.

et methodem orationis esse mutandam. Et si quidem
 cura

cum illius sæculo hoc nostrum conferre liceat: nec video cur non liceat, cum Senecam, cum Suetonium, cum Tacitum & Plinium, & tot scriptorum optimates ab inferis doctissimorum virorum operâ reuocatos habemus, cum quibus tanquam cum viuentibus suauissimè colloquimur, inter quos familiariter quotidie conuersamur. Si cum illo, inquam, sæculo hoc nostrum conferre liceat, eiusdem Dialogistæ verbis, ex multorum huius æui iudicio id quoque licet dicere: *Facile* ^{In Dia-} ^{logo.} *perferebat prior iste populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum preparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud audacissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eadem locum aliquem suæ orationi infereret, in calum laudibus ferebatur. Nec mirum. Erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque paucissimi præcepta Rhetorum, aut Philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus; eum vix in cortinâ quisquam adfistat, qui elementis studiorum, etsi non instructus, at certè imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est. per quæ orator fastidium aurium effugiat: vtique apud eos iudices, qui aut vi aut potestate, aut iure & legibus cogno-*

D scunt.

scunt, & nec accipiunt tempora, sed constituunt; nec expectandum habent oratorem; dum illi libeat, de ipso negotio dicere, sed sæpè vltro admonent, atque aliò transgredientem reuocant, & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis sue præstantem? Qualia sunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immensa volumina, quæ pro M. Tulio, aut A. Cecinnâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque adsistentium, & affluens & vagus auditor assuevit iam exigere letitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudicijs tristem & impexam antiquitatem, quàm, si quis in scena Roscij, aut Turpionis Ambiuij exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes, & in ipsâ studiorum incude positi, qui profectus sui causâ oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre, & dignum memoriâ volunt. Traduntq; inuicem, ac sæpè in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in sensibus aliquis argutâ & breui sententiâ effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudicijs obtemperans nostrorum oratorum ætas pulchrior & orna-

tior

tior existit. Si hæc à foro ad curiam transfe-
rantur & rostra, aut nostrorum potiùs in tem-
plis & scholis exstructa subsellia, non Afrum
ego Domitium, sed aliquem ex politissimis
Belgarum, & totius Europæ ingenijs disse-
rentem me audiuisse iudicauero. Nisi fortè
plusculum etiam hæc ætas postulet. Quis e-
nim aliquo in pretio & honore inter nostros
versatur hac tempestate, nisi & criticorum
toreumata, & industriè cælata historiarum
emblemata, orationi suæ cum venustate ac
dignitate inferere possit, & omnium penè
scientiarum illustra quædam ornamenta ad-
hibere non negligat: vt rerum & verborum
variâ luce audientium mentes excitentur, &
cum stupore quodam defigantur. Quod e-
quidem tempori tribuendum non nego,
dummodo cum Quintiliano caueant: Ne
crassa toga sit, non serica: ne intonsum caput, non in
gradus atque anulos totum comptum. Cùm in eo, qui
se non ad luxuriam ac libidinem referat, eadem spe-
ciosiora quoque sint quæ honestiora. Dummodo
& hoc obseruent, vt, velut pictura quædam,
quamuis ad omnium admirationem à sum-
mo artifice elaborata umbras suas & recessus
habeat necessum est; sic oratio non eodem
semper cultu incedat, non vbique sese osten-
tet & venditet; sed per interualla auditoris
animum mitiùs feriat, & interdum etiam
quiescere permittat. quò maiori deinde ro-
bore

Quint.

*Tusc.
lib. 2.
In Bru-
to.*

bore ad audiendum & iudicandum acutiùs
sele post quietem recolligat. Conticeant
itaque Attici illi toties in* foro irrifi, pastor-
tiâ illâ Ciceronis digni fistulâ, * qui cum ad
dicendum assurgunt, non modò à coronâ
(quod est ipsum miserabile) sed etiam ab ad-
uocatis relinquuntur. Et, quoniam soli ora-
tores haberi desiderant, sibi solis in exedris &
xystris commententur, & orationis suæ nu-
men pallido squalentiq̃ue vultu luridum ve-
nerentur atque adorent. Oratoris ego di-
ctionem attenuari nolo nimîâ parcimoniâ,
&, vt sic dicam, ieiunitate. Sit oratio teres,
nusquam exesa, nusquam gibbera. Denique,
ne bellum rursus moueamus, id vnum pro-
nuncio: modestam & ingenuam vbertatem
ac copiam ab oratione, quæ probari vel lau-
dari desiderat, abesse non posse. Eximium il-
lud considera Latinæ par eloquentiæ Anto-
nium & Crassum, aut, si mauis, Hortensium
dum iuuenis, Ciceronem tum maximè dum
senesceret: adiunge his familiarissimos quon-
dam, & artium consuetudine coniunctissi-
mos Æschinem & Demosthenem, sanos
omnes reperies & validos: & qui plus ali-
quid suscepisse se se fateantur, quàm vt non
vitiosè dicerent. Atqui vt cum Atticis litem
finiamus: *Ornatè, grauiter & copiosè dicere,
aut Atticorum sit; aut ne sit Æschines, neue Demo-
sthenes, Atticus. Quòd verò Brutus, Callidus,*
Cor-

Cornificius, qui rum se oratores Atticos, id est absolutos, appellabant, Ciceronem Asiaticum esse crimentur, sibi ipsis conuicium dicunt. Quis enim adeò ab antiquitate peregrinus, qui se nò malit Ciceronem & Hortensium, quàm Brutum, Callidum, Carinum, Cornificium, quorum oratio velut exfangui quâdam tabe, aut phthisi iam pridem emarcuit, imò iam olim emortua est? Itaque, vt finem faciam, illud optimum esse genus styli iudico, quod maximè dicentis mentem ac voluntatem illustret, & ad persuadendum summis pollet viribus: cui alium aliumque vestitum, pro gentium ac ætatum conditione indulgeri quandoque posse fateor; vitium autem nunquam. Illud enim oratori curandum semper fuit,

Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.

Neque illud ei fas est, quod Epicuro, qui *Seneca epist. 7.* cum vni ex confortibus studiorum suorum scriberet: Hæc, inquit, ego non multis, sed tibi. Satis enim magnum alter alteri theatrum sumus. Nimis illa paradoxa sunt in hac scholâ: vnus mihi pro populo, & populus pro vno. Satis mihi sunt pauci, satis est vnus, satis est nullus. Nec (vt Ciceronis vtar verbis) *Cicero.* posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poëtam ferunt, qui cum conuocatis auditoribus, legeret eis magnum illud quod nouistis volumen suum, & eum legentem om-

nes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit, nihilominus. Plato enim mihi vnus instar est multorum millium. & rectè. Poëma enim reconditum, paucorum approbationem, oratio popularis assensum vulgi debet mouere. At si eundem Platonem vnum auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus à cæteris, verbum facere non posset. Sed cur à me relinquatur, quod paulò antè Cicero, quodque prodesse potest ad hanc rem maximè? Id ipsum est summi oratoris summum oratorem populo videri. Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti ad populum, *Mihi cane, & Musis.* Ego huic Bruto dicenti, vt solet, apud multitudinem, *Mihi cane & populo, Brute, dixerim.* Hæc Cicero, vbi docet, eundem oratorem doctis probari debere, qui populo probatur. Quod cum ad inuentionem spectet & dispositionem, præsertim tamen ad elocutionem, quæ prima in animum auditoris incurrit, & mentem occupat.

CAPVT VII.

De verbis, quæ prima styli pars, ac primum de antiquis.

HOciam igitur in causâ maneat, eum stylium principatum obtinere, qui maximè aptus instructusque, vt in omnium aut plurimorum

morum animos dominetur, ibi regnum suum
 exerceat, ibi obtineat imperium. Quod ta-
 men si quis sine arte fieri posse confidat, nã
 ille parum modestè & consultè naturæ no-
 stræ vires metitur, & tot iam antè sæculorum
 vnanimem consensum nimis temerè & ar-
 roganter profligare conatur. Nos interim eo-
 rû latus prememus, qui à maioribus non de-
 generes, veræ, germanæ legitimæq; eloquen-
 tiæ viam inuestigant; & præceptiones non-
 nullas profertemus, quibus stylus limatior ac
 politior ad multorum voluptatem, ad non-
 nullorum vsum atque vtilitatem resplende-
 scat. Nec moror amplius: ne porta viæ sit lon-
 gissimum, quã licet erumpo, vt in hoc campo
 decurram, & mitiori arbitrorum lege, non
 seuerissimã iudicum religione sententiam
 pronunciem. Illud igitur statuo: Cùm verbo-
 rum delectus optimorum origo sit eloquen-
 tiæ, non immeritò ex Cæsaris opinione tan-
 quam scopulum refugiendum esse insolens
 & infrequens verbum. Cauendum tamen,
 ne, dum naufragium deuitamus, in inhospiti-
 tas cautes, insulasque soli & cælo exosas eii-
 ciamur: vbi stylus fame contabescat, aut ex-
 succas quodammodo atque omnium pedi-
 bus tritas ac semineces herbas legat, aut exa-
 nimes quasi cortices rodatur: ne obuiis, inquã,
 verbis squalescat oratio, nullasque seposi-
 tas, atque interioris notæ dictiones vsurpare

audeat. Id fiet, si prudenter cum alia, tum eas quæ antiqua dicuntur, expenderit. Labyrinthus hic est, non diffiteor: tot opinionum viæ atque amfractus vndique circulantes reperiuntur. Sunt, qui omnia, quæ Ciceronis ætate minus usurpata fuere, de ponte deiciant; sunt, qui eadem attollere conantur.

*Quint.
l. 8. c. 3.*

*Camp.
c. 3. de
Imita-
tione.*

Quintilianus lib. 8. cap. 3. rigidam atque asperam censuram exercet: ex cuius mente, ni fallor, vir summâ vitæ integerrimè actæ, & constantissimè peractæ gloriâ illustris Edmundus Campianus omnes ante Ciceronem inter antiquos numerat. Quinque Latinæ eloquentiæ tempora his propè verbis describit. In prioribus certè quatuor nihil mutabimus; postremum breuitatis causâ nostro stylo dabimus. *Primum*, inquit, *antiquissimum eorum, qui ab V. C. vsque ad Liuium Andronicum circiter quingentis annis floruerunt. Secundum tempus vetustum, annorum penè centum, qui inter Liuium illum, & M. Tullium fluxerunt. Vixerunt hac ætate Plautus, Cato, Terentius, Lucretius, horriduli illi: multi præterea, quorum opera perierunt, Ennius, Næuius, Cæcilius, Pacuuius, Actius, & oratores plurimi. Sequitur tertio loco Ciceronis ætas florentissima. In eâ principes Cicero, & Caesar habiti: laudati Varro & Salustius, T. Liuius in suo genere visus excellere. His annumeratur Cornelius Celsus medicus: in poetis verò heroicis Virgilius, elegiacis Ovidius, lyricis Horatius. Ciceronis equalium ha-*
bentur

bentur epistole Cæcinnæ, Pollionis, Cælij, Planci, Pompeij, M. Bruti, Lucij Luceij, Marcelli, Dolabella, Sulpitij: ex quibus conici potest, quàm illud seculum ferax oratorum fuerit. Quartum tempus ab Augusti Cesaris interitu, ad annos plus minus octuaginta. Quo seculorum decursu, vt poetas taceam, oratores, historici, grammatici celebres, Columella, Valerius, Plinius, Suetonius, Quintilianus, Cornelius Tacitus, Q. Curtius, Asconius Pædianus, Aulus Gellius, Macrobius, Donatus, Seruius, Priscianus, ab illo nitore Ciceroniani seculi plurimum degenerauerunt: idq; Fabius ingenue confitetur: Dicendi, inquit, mutauimus genus, & ultra nobis, quàm oportebat indulsumus. Hæc virtute, doctrinâ, constantiâ inter primos sui seculi viros Campianus de primis quatuor ætati- bus: quintam verò ad nos vsque producit, Doctoresque Ecclesiæ, cæterosque illustres, aut non obscuros enumerat. Ramus autem in Ciceroniano suo Liuium inter nouos collocat, quasi sine imaginibus ignobilem prope homuncionem, terræ filium, aut, si ma- uis, nepotem: Terentium verò florentis æui esse vult, non vetusti aut effæti. Adrianus Cardinalis non multum à Campiano recedit: antiquissimorum æuum prorogat vsque ad Liuium Andronicum per annos 514. antiquorum vsque ad Ciceronem per annos centum: perfectorum fuisse vult idem, quod Ciceronis: doctorum, quod post Cicero-

Nota plo-
rosque
horum
intra o-
ctuage-
simum an-
num ab
Augusto
vixisse,
nō omnes.
proiectus
est calore
nimio ul-
tra metā.

Ramus,

Adria-
nus
Card.

nem. Sicalij aliter, quisque pro suo sensu. Ad ipsum me Tullium si consulendi gratiâ conferam, de Catone eiusque coætaneis sic ait:

Cicero. Antiquior est huius sermo, & quadam horridiora verba: ita enim tum loquebantur. De Galbâ verò paucis interiectis: Nescio quomodo huius, quem constat eloquentiâ prestitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm aut Lælij, aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis. De Lælio ipso paulò post: Sed multò tamen vetustior & horridior, quàm Scipio: & cum sint, in dicendo varia voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur, & libenter verbis uti paulò magis priscis Lælius. Ibidem: Spurius Mummius antiquus vocabatur, Scaurus in antiquis habitus; Cotta veterator: sed post Catonem. Non temporum illud vitium inuenio; sed hominum. Quid plura? Non magni ad instar momenti habet, an post Catonem prisci oratores vocari debeant; cum eorum nullum propè vestigium supersit, cui insistere possimus, vel ad laudem arduè, vel ad periculum abruptè. De Poëtis latior disceptandi palæstra; sed aliorum illi supercilium non expectarunt. Ipsi consecraneos suos naribus suspendunt, nonnulli etiam quasi de plaustro conuiciantur: nec aliorum laudes expectant; se ipsos laudant. Ennius primum se poëtarum gloriatur: priorum versus ut incultos & informes spernit planè atque contemnit.

Quos

Quos olim Fauni, vatesq̄, canebant,
 Cùm neque Musarũ scopulos quisquã superarat,
 Nec dicteĩ studiosus erat.

Huic Cicero aurem vellicat: Et luculentè qui- Cicero.
 dem scripserunt, etiamsi minùs, quàm tu, politè Nec
 verò tibi aliter videri debet, qui à Neuiò vel sum-
 pſisti multa, si fateris: vel, si negas, surripuisti. De
 eodem Quintilianus: Ennium sicut sacros lucos Quint.
 adoremus, in quibus grãdia & antiqua robora iam lib. 10.
 non tantam habent speciem, quàm religionem. cap. 1.
 Quid multis opus? Laudet sanè seipsum En-
 nius, fati multi vituperant; nec alijs parciùs
 sua vitia impingunt: Attilium scriptorem fer- Cic. h. 1.
 reum vocat Lucilius: Lucilium Horatius ait de Fin.
 lutulentum fluere. Ego sic iudico ante Horat. satyra
 Virgiliũ poëtas cautissimè legendos esse, atque ult. l. 1.
 illam prudentiam adhibendam, quam Quint.
 Quintilianus adfert lib. 10. cap. 1. ante Ciceronem lib. 10.
 verò oratores sic legi debere, vt non temerè cap. 1.
 vsurpemus, quæ ante nos nemo classicorum
 in vsũ reuocauerit. Quod tamen ita intelli-
 gi cupio: nisi illustris aliqua dictionis maie-
 stas loco eximio congrueret, aut tempori: nisi
 aut vtilitas manifesta aut necessitas. Præclarè ep. 114.
 Seneca: Multi ex alieno saculo petunt verba: duo- Illud om-
 decim tabulas loquuntur: Gracchus illis, aut Cras- nino ser-
 sus nimis culti & recentes sunt: ad Appium vsque uandum,
 & ad Coruncanum redeunt. Quidam contra, dum ne quid
 nihil nisi tritum & vsitatum volunt, in sordes in- omni re
 cidunt. Vtrumque diuerso genere corruptum est, potissi-
 tam dur est.

tam mehercules, quàm si vellent splendidis vti, ac sonantibus & poetiis, necessaria, & in vsu posita vitare: tam hunc dicā peccare, quàm illum. Alter se iusto plus colit, alter se iusto plus negligit: ille & crura, hic nec alas quidem vellit. Ita inquam est, caput omnis rei modus & moderatio: quam qui negligit, frustra se iactat & venditat. Hanc in eâ, quam pertractamus, re Quintilianus nobis, & prudentius etiam Cicero describit. Quintilianus lib. 1. cap. 6. Verba à vetustate repetita non solum magnos assertores habent, sed etiam afferunt orationi maiestatem aliquam, non sine delectatione: nam & auctoritatem antiquitatis habent, & quia intermissa sunt, gratiam nouitati similem parant. Sed opus est modo, vt neque crebra sint hæc, neque manifesta: quia nihil est odiosius affectatione, nec vtique ab vltimis & oblitteratis repetita tēporibus: qualia sunt TOPPER, & ANTIGERIO, & EXANCLARE, & PROSAPIA, & Saliorum carmina, vix sacerdotibus suis satis intellecta. Pergat Quintil. & altero etiam loco hunc locum corroboret ac constabiliat. Cum sint autē verba propria, ficta, translata: propriis dignitatē dat antiquitas. Namque & sanctiorem, & magis admirabilem faciunt orationem, quibus non quilibet fuerat vsurus: eoque ornamento acerrimi iudicij P. Virgilius vnice est vsus. Olli enim, & Quianam, & Mi, & Pone, pellucet, & adspargunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Sed vtendum modo, nec ex vltimis

Quint.
l. 1. c. 6.

l. 8. c. 3.

ultimis tenebris repetenda. Satis est vetus, QUÆSO, quid necesse est dicere OPPIDO, quo sunt vsi paulùm tempore nostro superiores? vereor vt iam non ferat quisquam. Certè ANTIGERIO, cuius eadem significatio est, nemo nisi ambitiosus vt etur. ÆRUMNAS quid opus est? tanquam parum sit, si dicatur Labor. Horridum, REOR; tolerabile, AVTUMO; tragicum, PROLEM DUCENDAM; VNIVERSAM EIVS PROSAPIAM, insulsam. Quid multa? totus propè mutatus est sermo. Quædam tamen adhuc vetera vetustate ipsa gratiùs nitent, quædam etiam necessariò interim sumuntur. EMANCIPARE, & FARI; & multa alia etiam audientibus grata inseri possunt; sed ita demum, si non appareat affectatio. In quâ mirificè Virgilius.

Et Hormethiorum amator iste verborum,

Iste, iste rhetor, namque quatenus totus

Thucydides Britannus, Atticæ febres,

Tau Gallicum imminet: ipsemet malè illisit.

Ita omnia ista verba miscuit fratri.

Cimber hic fuit, à quo fratrem necatum hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Ingeniosè quidem Rhetorum florentissimus: æquo tamen ferocior & atrocior ipsius stylus: nimium sæuit, & ipsum Ciceronem non vno loco fodicat aut lancinat.

Aerumnas, inquit, quid opus est? Opus sibi fuisse Cicero indicauit, & non tantum in oratione post reditum in Senatu dixit æternas ærumnas, verum etiam huius dictionis vim eximiam,

Virgil.

Cic. l. 3.
de Fin.

miam, & vsum non illaudatum apud maiores probat lib. 3. de Finibus bonorum & malorum, ipso extremo limine: *An, cum de omnibus gentibus optimè mererere, cum opem indigentibus salutemq; ferres, vel Hercules perpeti arumnas. sic enim maiores nostri labores non fugiendos, tristissimo tamen verbo Aerumnas, etiam in Deo nominauerunt.* Quin imò & vocis huius obseruator sedulus eam definire ac describere voluit Tusc. lib. 4. *Aerumna, inquit, aegritudo laboriosa est.* Hinc & *arumnosus* deriuatum non semel apud eundem in honore est.

Cicer.
Tusc.
lib. 4.

Cic. de
Vni-
uerso.

Nec satis animaduerto cur adeò satyricè in alteram dictionem acerbus sit: VNIVERSAM EIVS PROSAPIAM, *insulsum*, inquit. Idem nuper æmulatus est, nescio quis (nomen lubens taceo improbissimorum hominum, quibus vnicum numen est, quod in cerebro suo dedicarunt: *ita videtur.*) recens homo, & quasi sacrilegium quoddam inculat Salustij facinus, quòd *veteris prosapia* dixerit: & non antiquam tantùm vocem, sed peregrinam esse omnibus viribus obtinere conatur, atque circa *περοπρωπια*, *περοπρωπ* Græculorum more mirum quàm ineptit. Meliùs, meliùs, & modestiùs Cicero, cui tamen perpetuam dictaturam in Romanâ eloquentiâ nemo abrogare audeat: priscam quidem agnoscit vocem, sed non arroganter tamen eam fastidit: *Deinceps Iquem at-*
que

que Iunonem, reliquos fratres inter se agnatosq; v-
 surpare atque appellare solemus, & eorum, vt vta-
 mur veteri verbo, profapiam. Non hîc Plautum,
 Appuleium, Ammianum cito: numerus sunt:
 Ciceronem iterum audire malo, & iam ag- *Cicero.*
 minatim pro se contra Quintilianum præ-
 liantem contemplari. Neque enim illud fugerim
 dicere, vt Cælius, Quâ tempestate Pœnus in Italiam
 venit: nec Prolem aut Sobolem aut Effari aut Nun-
 cupari, aut, vt tu soles, Catule, Non rebar, Non opi-
 nabar, & alia multa, quibus loco positis grandior
 atque antiquior oratio sæpè videri solet. Quorsum
 igitur hæc omnia? An eorum me aduocatum
 profiteor, quibus & vinum vetus, ita dictio
 quæ vetustissima, eadem sapientissima vide-
 tur? Quin imò citra modum stare potiùs ora-
 tionem desidero, quàm vltra modum proce-
 dere. Inculpatius enim vitium pudoris quàm
 impudentiæ, & interdum quibusdam gratius
 quàm ipsa virtus. Procul hinc mera pestis &
 pernicies omnis elegantia, antiquarij illi,
 quos, dum paulò magis cogitatè scribit, me-
 ritò incilat Quintilianus lib. i. cap. 6. Ergo vt *Quint.*
 nouorum optima sunt maximè vetera, ita veterum *l. i. c. 6.*
 maximè noua. Similis circa auctoritatem ratio.
 Nam etiamsi potest videri nihil pescare, qui vtitur
 iis verbis, quæ summi auctores tradiderunt; multum
 tamen refert, non solùm quid dixerint, sed etiam
 quid persuaserint. Neq; enim TVBVRCHINABVN-
 DVM, & LYRCHABVNDVM iam in nobis quis-
 quam

quam ferat, licet Cato sit auctor: nec hos LOCIDICES; quanquam id Pollioni placeat: nec GLADIOLA; atqui Messala dixit: nec PARRICIDATVM; quod in Celio vix tolerabile videtur: nec COLLOS mihi Calvus persuaferit: quæ nec ipsi iam dicerent. Superest igitur consuetudo. Nam fuerit penè ridiculum, malle sermonem, quo locuti sunt homines, quàm quo loquantur. Et sanè, quid est aliud vetus sermo, quàm vetus loquendi ratio? Iam tandem

Quint. cum Quintiliano in gratiam redeo, dum pudida illa & pudenda verba, aut genera procul iubet face flere.

Quærisne vnde hæc sartago loquendi

Venerit in linguas? vnde istud dedecus, in quo

Trossulus exultat tibi per subsellia læuis?

Ab antiquariis istis, quos postremis illis verbis proscripsit accuratissimus Rhetor. Quos utinam non solum Deæ Fatuæ ac Furinæ (furiarum notationem specto) deuouisset Augustus; sed Saturno & Orco, vbi cum Iano & Euandro sermocinentur. Præclare meo iudicio

Agel. l. 1. c. 10. *Fauorinus apud Agellium lib. 1. cap. 10. adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis prisca, & ignotissimas, in quotidianis communibusq; sermonibus expromēti, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanus antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatij illi tergemini, planè ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ*
verbis

verbis locuti sunt. Tu autem perinde, quasi cum matre Euandri nunc loquere, sermone ab hinc multis annis iam disito vteris: quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte, ut quod vis abundè consequaris, taceres? & paulò post: Viue ergo moribus præteritis, loquere verbis presentibus. Nec minùs acutè & verè Demonax, ἐνὶ ἐρωτηθῆντι ὑπὲρ αὐτῶν λόγον πινάκῃ ὑπερ-αττικῶς ἀποκρίθηντι, ἐγὼ μὲν σε, ἔφη, ὡς ἐταῖρε, νῦν ἠρώτησα, σὺ δὲ μοι, ὡς ἐπὶ Ἀγαμέμνονος ἀποκρίθη. Cum aliquando quendam super oratione quadam interrogasset, illeq; plus quàm Atticè respondisset: Ego quidem, inquit, amice, nunc te rogavi; tu verò mihi, quasi Agamemnone regnante respondisti. Vix vlli certè opportuniùs facetias suas & sarcasmos impendisse mihi videtur Lucianus, quàm hisce sepulcrorum effossoribus, qui cum laruis & lemuribus contubernium merentur, dum demortua verba loquuntur, & quæ Numæ aut Seruij cineribus squalescunt. Pauca iuuat excerpere, quibus ὑμῆτιον scilicet ἄμα insulsissimorum hominum non difficile fuerit agnoscere. Latinè dabo: ne quid addam quod fastidium augeat. Deinde vbi obsoleta & peregrina verba, raroq; ab antiquis vsitata collegeris, hæc expeditè in eos, cum quibus conuersaris, eiaculare. Ita enim te populus ille magnus venerabitur, & admirandum suspiciet. Doctrinam itaque quæ ipsorum superat intellectum, expertam, tanquam experitiâ habitam nomina-

Lucianus.

E

bis:

bis: BATTURATA, nugatoria: pro valde dices
ANTIGERIO: pro citò, TOPER: pro bestia. similè,
BELVTVM. Quid vlteriùs progrediar? satis
 ineptiarum & inficetiarum est. Finem facio,
 atque illud ex præcedentibus colligo: vitium
 esse quàm maximum cadauerosis verbis ac
 propè cariosis & putentibus aliorum aures,
 si fas sit dicere, funestare, quæ lætum quid &
 hilare requirunt, viuidum ac vegetum; non
 nullam tamen virtutem esse interdum à diuis
 illis manibus mutuum quid sumere, quo sa-
 crator habeatur oratio. Quemadmodum
 enim effusæ prodigalitatæ vitium qui decli-
 nat, non satis sapienter in auaritiæ sordes se
 demergit: ita dum antiqui esse nolumus, id
 cauendum necessariò, ne tabernaria tantùm
 verba amplectamur, & quasi delicias nostras
 exosculemur. Serio profectò serio cauere &
 prospicere debent, quorum disciplinæ pueri
 concrediti, vt ad sacratissimum Suadæ tem-
 plum pueri paulatim ducantur, illud vt aspe-
 re rigideque seruetur, quod Quintilianus
 inculcat. Ne quis pueros antiquitatis ni-
 mius admirator, in Gracchorum Catonisque
 & aliorum similium lectione durefcere velit:
 fient enim horridi & ieiuni.

Quint.

CAPVT VIII.

De verbis nouis & recens formatis.

VT si quis Falerno vino delectatur, non adeò nouum tamen probabit, vt è lacu feruidum illud hauriat: nec ita vetus, vt vel Opimianum, vel Anitianum requirat (nec enim nimia vetustas, aut nouitas habet eam suauitatem, quam velit) sed quandam moderationem sequetur: sic in Latinâ linguâ rem se habere censeo: neque obsoletam vetustatem repetendam, neque recentiore loquendi formam arripiendam esse. Illud iam controuersum remanet, quanam ea recentia appellari debeant. Quidam omnia, quæ post Ciceronis æuum nata sunt, ver sacrum esse volunt: alij nec ea quidem admittunt, quæ in ipsius Ciceronis sinu adoleuerunt: non pauci quidquid ad Constantinum, vel vltèriùs etiam lucem vidit, nõ adspernantur. Mihi ea securissima semper habita sunt, & antiquioris quasi stemmatis, ac ingenuæ profapix, quæ vsque ad obitum Augusti stirpem referre possunt. Ab eo enim tempore temeraria quædam Græculorum libido castum & intemeratum Latini sermonis pudorem paulatim corrumpere cœpit liberius, & Galli, Afri, tota denique barbaries non mores solùmmodo, sed multas etiã voces Vrbi intulerunt

nothas & spurias, donec omnis tandem Romani sermonis castimonia sub Gothis & *Fulgen.* Vandalis pessum abiit. Quod Fulgentij verbis deplorare iuuat: *Nostri, inquit, temporis arumnosa miseria, non dicendi studium, sed viuendi flet ergastulum: nec fame assistendum poëtica, sed fami consulendum domestica.* Hæc cum ita sese habeant, securissima quidē iudico, quæ aureo Octauiani principis sæculo floruerunt: tum verò ea, quæ proximè ad hoc sæculum natales suos referre possunt. Itaque, quamuis Messala primus *Reatu* dixerit, *Munerariam* Augustus, quamuis Quintiliani præceptores dubitarint, *Piratica* ne diceretur, vt Musica & Fabrica; non dubitabo eadem vsurpare, vbi res postulauerit, neque ea, quæ Quintilianus deinceps refert: cuius verba dare malo, quàm mutare. *FAVOREM*, inquit, & *VRBANVM* Cicero *Cic. ad* noua credit. Nam & in epistola ad Brutum, *Brut.* Eum, inquit, amorē, & eum (vt hoc verbo vtar) fauorem *Cic. ad* in consilium aduocabo. Et ad Appium Pulcrum, *App.* Te hominem non solùm sapientem, verùm etiam (vt nunc loquuntur) vrbantum. Idem putat à Terentio primum dictum esse *OBSEQVIVM*. *Cacilius ad Sisen-* *sennam,* *ALBENTI CÆLO: CERVICEM* videtur Hortensius primus dixisse. nam veteres pluraliter appellabant. Audendum itaque. Neque enim accedo Celso, qui ab oratore verba fingi vetat. Nam cum sint eorum alia, (vt dicit Cicero) natiua; id est, quæ significata sunt primo sensu: alia reperta, quæ ex his *facta*

facta sunt; vt iam nobis ponere alia, quàm quæ illi rudes homines primiq; fecerunt, fas non sit; at deriuare, flectere, coniungere, quod natis postea concessum est, quando desit licere? Etiam si, inquires, fingere permittis? Quid enim ni?

Licuit, semperq; licebit

Signatum presente notâ producere nomen.

At non cuiuis: non puero, non pubescenti primùm, non tironi, non rudi; dum necdum prudenter, quid liceat, quid deceat iudicare possunt: sed docto & solerti, & cui mens latinitate subacta, cui lingua non tincta leuiter, sed Romano fonte largiùs imbuta. Huic cur non liceat?

Ego cur acquirere pauca

Si possum, inuideor; cum lingua Catonis, & Ennii Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum Nomina protulerit?

Quidquid alij cauillentur, Ciceronem habeo patronum. in verbis ille fingendis lib. 3. de Oratore, & in Partitionibus quid obseruandum præceptis nos instruit; suo verò exemplo præit lib. 3. de Orat. lib. 1. Academic. & 2. lib. 3. de Finibus, lib. 2. de Legibus, de Vniuersitate; Quintilianum lib. 8. cap. 3. Horatium & alios. Quod cum ita sit, non tantùm *qualitas & comprehensibilia*, ex 2. Academ. vel *mulierositas*, 4. Tusc. vel *anticipatio, prænotio*, 1. de Natura deorum; vel *beatitas & beatitudo*, in eodem lib. vel *acerualis* lib. 2. de Diuinatione

à Cicerone formata, in oratione vsurpare deforme non arbitror, aut ea, quæ Quintilianus amplectitur, aut quæ apud Horatium legimus (qui vnus plura criticorum iudicio, quàm ceteri omnes innouauit;) sed suo etiam iure hanc siluam velut publicam ingredi, & non radices quidem nouas serere, sed antiquis velut stirpibus oculos inserere, vnde noui surculi efflorescant, cui libet concessum autumo, dummodo sobriè & prudenter hoc in negotio versetur, nec improvidè nimis ac tumultuosè rem gerat. Cauendum enim, ne, cum ditio rem atque opulentio rem orationem esse cupimus, innocentiam suam perdat & verecundiam. Non igitur efformandæ voces fœdæ, immundæ, stridulæ, hiulcæ, barbaræ, quæque expurgatiores auditorum aures offendant; sed nitidæ, liberales, candidæ & virginæ; eæ præsertim, quas necessitas exculet, vel vis quædam singularis ac pondus, & dignitas sua commendet aut grauitas. Nihil igitur leuiter hîc fiat, aut nimis petulanter: ne Varronis in nos incurrat oratio: *Tantum inter duos sensus interesse volunt, vt oculis semper aliquas figuras supellectilis nouas requirant; contra aures expertes esse velint? Quotus quisque iam seruos habet prisca nominibus? quæ mulier suum instrumentum vestis atque auri veteribus vocabulis appellat? Sed inductis non tam illis irascendum, quàm huiusce prauitatis patronis.*

Et

Varro.

Tantum inter duos sensus interesse volunt, vt oculis semper aliquas figuras supellectilis nouas requirant; contra aures expertes esse velint? Quotus quisque iam seruos habet prisca nominibus? quæ mulier suum instrumentum vestis atque auri veteribus vocabulis appellat? Sed inductis non tam illis irascendum, quàm huiusce prauitatis patronis.

Et si quid periculosum finxisse videbimur, quibusdam remediis praeuicendum est: Vt ita dicam: Si licet dicere: Quodammodo: Permittere mihi sic. Quibus nec Ciceronem uti piguit. In Bruto: Commentabar declamitans (sic enim nunc loquuntur.) De mūdo: Vt in singulis essent bina media: (vix enim audeo dicere Medietates: sed quasi ita dixerim, ita intelligatur) Li. 2. de Finibus bonorum & malorum: Num propterea idem voluptas est, quod (ut ita dicam) indolentia? Li. 1. Tusculanarum: Omne pronuntiatum (sic enim mihi in praesentia occurrit, ut appellem $\alpha\lambda\iota\omega\mu\alpha$: utar post alio, si inuenero melius.) In Topicis: Multa enim ex notatione sumuntur: ea est autem cum ex vi nominis argumentum elicitur, quam Graeci $\epsilon\tau\omega\mu\alpha\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\upsilon$ vocant, id est verbum ex verbo, veriloquium. Fusiùs à me haec sunt explicata, ut retundatur eorum importuna calumnia, qui Ciceronem in verbis aut veteribus & propè emortuis, ad vitam quodammodo reuocandis, aut in nouis gignendis ac procreandis nimis liberum & ex legem fuisse blaeterare solent. Quin imò auctore Agellio non nullis, quorum frequens vsus (ut sunt nouissimus & nouissime) abstinuisset videtur: quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat Aelius, illo ut nouo & improbo verbo uti vetauerat. Quid verò illud, cuius iudicii fuit, dū Antonius ad grammaticam quasi ferulam reuocatur, tot armatarum legionum armis ad terrorem omnium incin-

Quint.
lib. 8. c.
cit.

In Bruto.

Cic. l. 2.
de Fin.

Agel. l.
10. c. 25.

*Cicero
Philip.*

Etus, quòd piissimus dixisset? Cicero Philipp.
 Tu verò ne pios quidem, sed piissimos queris: &
 quod verbum omnino nullum in linguâ Latinâ est,
 id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis?
 Sic igitur statuo effrauem eorum licentiam
 iure coërcendam, qui sibi quidlibet hac in re
 fas esse arbitrantur: non tollendum tamen
 ius illud, quod ratio, quod vsus, quod natura
 concessit. Age enim, quid si, quod non rarò
 fit, res aliqua noua, quam non omne Latium,
 non quotquot olim Latinæ linguæ scientissi-
 mi, non dicam oculis, sed vel cogitatione v-
 surpare potuit, si res inquam talis ex abditis
 emergat latebris, vel ex remotissimis tandem
 regionibus per ignotissimas huc vsque gen-
 tes proferatur, quo nomine illam afficies?
 Non recepto aliquo; nullum enim est: ergo
 nouum vt ingeniosè fingas necesse est. Pla-
 cet igitur Quintiliani decretum: *Vsitate tutius
 vtimur; noua non sine quodam periculo fingimus.
 Nam si recepta sunt, modicam laudem asserunt ora-
 tioni: repudiata etiam in iocos exeunt.* Auden-
 dum tamen. Namque, vt Cicero ait, *etiam que
 primò dura visa sunt, vsu molliuntur.* Auden-
 dum: sed maiori licentiâ poëtis quàm orato-
 ribus: poëtis in primis comicis, & satyricis.
 Quibus etiam laudi & gloriæ duci solet, ali-
 quid audacter vel reperisse, vel accersisse:
 quo aut oblectent amœniùs, aut vitia car-
 pant acriùs. Quod Plautum inter comicos,
 inter

Quint.

Cicero.

inter

inter satyricos Horatium ambos scriptis suis
superstites egregiè præstitisse videmus.

CAPVT IX.

De verbis odiosis, & sordidis.

Non omnia nos quidem vetera ad Libiti-
nam condemnamus, vt perpetui silen-
tij busto sepeliantur; nec noua omnia, vt na-
scentia primùm è terrâ leuentur & educen-
tur, tanquam ingenua, vindicare conati su-
mus. Vtrumque enim, quæ requiritur in di-
cendo copia cum nitore coniuncta, suo iure,
procul iubet faceßere. Iam verò omnia, quæ
huius capitis titulo auctorata sunt, quæque
obscura, obsoleta, insolentia vulgò dicuntur,
ab Agellio sordentia, maculantia, à Luciano
καπηλικὰ, verè inepta & odiosa verba, è me-
dio tollenda prorsus omnia, vel in exilium
extrudenda iudicamus, vt apud Quados &
Marcomannos & Sarmatas inter cætera &
horrentia & stridentia frigore verba domici-
lium figant. Quorum vt genus vniuersum
melius cognoscatis, Agellium producam lib. *Agell. l.*
16. cap. 7. De Laberio loquitur: *Neque non ob-* *16. e. 7.*
soleta quoque & maculantia ex sordidiore vulgi v-
su ponit; quale est in Staminariis:

Tollet bonâ fide vos Orcus nudas in Catomium.

Et ELVTRIARE LINTEA, & LABANDRIA

E 5

dicit,

dicit, quæ ad lauandum sint data, & COICIOR,
inquit, in fullonicam.

Ecquid properas, ecquid præcurris CALDONIA?
Item in Restione, CALABARRIVNCVLOS di-
cit, quos vulgus Calabarriones.

Item in Compitalibus, MALAS MALAXAVI.

Item in Cacamemnone:

Hic est, inquit, ille GVRDVS, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africâ
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Naca, CIPPVM
dicit & OBBAM, & CAMELLIAM, & PI-
CTACIVM, & CAPITIVM. Præterea in Anna
Perenna, GVBERNIVM pro gubernatore, &
PLANVM pro sycophanta, & NANVM pro pu-
milionem dicit. Quanquam PLANVM pro syco-
phantâ M. quoque Cicero in oratione scriptum re-
liquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in
Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, BOTVLVM
pro farcimine appellat, & HOMINEM LEVEN-
NAM, pro leui. Item in Necromantiâ COCIO-
NEM peruulgatè dicit, quem veteres ARVLATO-
REM dixere. Hæc vobis Agellius dedit, ex
quibus frustra nonnulla nimis acerbè casti-
gat, & planè enectâ cupit: non facilè tamen
obtinebit, vt planum prorsus interimat; Ci-
cero, vt fatetur, vsus est: aut obbam; Persius
sibi vindicias penes libertatè postulat. Nulli
tamen non satis hinc lucis, vt videre ne-
queat, quænam verba lege nostrâ proscri-
bantur.

bantur. Eadem, quæ Cicero proſcribit in *In Bruto*, dum vnum inſtar omnium exagitat. ^{to.}

Sifenna autem quaſi vſitati ſermonis emendator cum eſſe vellet, ne à Caio quidem Ruſcio deterreri potuit, quo minus inuſitatis verbis vteretur. Quidnam iſtuc eſt, inquit Brutus, aut quis iſte eſt C. Ruſcius? Et ille, Fuit accuſator, inquit, vetus, quo accuſante Chirtilium, Siſenna defendens dixit, quadam eius SPVTATILICA eſſe crimina. Tum C. Ruſcius, Circumuenior, inquit, iudices, niſi ſubuenitis. Siſenna, quid dicas neſcio; metuo inſidias. Sputatilica, quid hoc? ſputa quid ſit ſcio, Tilica neſcio. Maximiriſus. Sed ipſe tamen meus familiaris rectè putabat eſſe inuſitatè loqui. Diſplicuit hoc verbū; quia inuſitatum: addo; quia & ſordidum. Ita plerumque quod non illuſtrium virorum vſu nitescit, ſordes contrahit vel inter olidas officinas, vel inter priſcorum parietinas, & ruderata primorum illorum paſtoricię gentis hominum mapalia. Riſum hæc mouët. In ſimili cauſidico nō abſimile quid narrat Agellius: quem quoniam ſemel arripui, necdum dimittere viſum eſt. Cōmodus enim huic loco occurrit; ſi quis alius: Roma nobis præſentibus, vetus celebratusq; homo in cauſis; ſed repentinā & quaſi tumultuariā doctrinā præditus, cū apud præſectū vrbis verba faceret, & dicere vellet, inopi quendā miſeroq; victu viuere, & ſurſureū panē eſitare, vinūq; eructū & fœtidū potare: Hic, inquit, eques Romanus APLVDAM edit, & FLOCES bibit.

Agell. l.

II. c. 7.

bibit. Adspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primò tristiores turbato & requirente vultu, quidnam illud vtriusque verbi foret. Post deinde, quasi nescio quid Thuscè aut Gallicè dixisset, vniuersi riserunt. Legerat autem ille *APLYDAM* veteres rusticos frumenti fursurem dixisse: idq̄, à Plauto in Comœdia (si ea Plauti est) quæ *Astraba* inscripta est, positum esse. Item *FLOES* audierat prisca voce significare vini facem è vinaceis expressam: sicuti *FRACES* ex oleis. Idq̄, apud *Cecilium* è *πωλκμένοισ* legerat, eaq̄, sibi duo verba ad orationum ornamenta seruauerat. Hæc auctoris verba sunt: addit deinde & alterum non minùs lepidum facinus, quo caudidicus nescio quis feriò in re feriâ bouinator ter quater magnâ voce cum in clamasset, à coronâ circumstantium explosus, & rudenti sibilo vexatus, vt Ciceronis vtar voce, iactans se & gestiens (mores agnosce nostrorum troglutorum) Nō enim *Lucilium*, inquit, legistis, qui tergiversatorem, Bouinatorem dicit. Addit *Agellius*: Est autem in *Lucilio* vndecimo versus hic:

Lucil.

Hic strigosus, bouinatorq̄, ore improbo durus.
 Quod olim cacoëthes, hoc & nuper & fanis & sarcasms explodi meruit. An non prioris sæculo omnis illa secta ferruminatores vocati sunt, quòd *Hermolaus Barbarus* verbum illud frequentius vsurpasset? *Mollius* pro causâ & controuersia, pro re ac veritate satis clarè *Politianus* ad *Bartholomæum Scalam*:

Polit.

lam:

lam: Et tu mihi, inquit, superioribus diebus aperte dixisti, & abs te auditum mihi retulerunt, non placere genus scribendi meum: propterea, quod adscita nimium verba, & remota consuecter: me quoque esse quendam (sic enim soletis dicere) ferruminatorem. Vox enim hac apud te significare iam diu coepit eum, qui verbis istis paulò minus vulgaris vteretur. Nam Hermolaum Barbarum, quasi per iocum, vocare Ferruminatorem soles, vt audio, quia verbum fortasse istud aliquoties ille vsurpauisset. Non impolitè quidem Politianus: atque vtinam tam ipse alios excusare verè potuisset, quàm remotus à grauiori noxâ & flagitio fuit! Demus sanè verbum illud Plinio notum, vel vnum aliquod minùs notum in aliorum societatem coire posse; cauendum tamen ne gregatim profana illa in sacra eloquentiæ adyta irrumpant: ne profana passim misceantur sacris, & omnis pessum eat orationis sanctimonia. Cui non tantùm exitium moliantur illi tetrici absurdarum vocum amatores; verùm & illi, qui non ista quidem sectantur obscuriora, sed vilia, proiecta, protrita vel admittunt venientia, vel etiam verecundantia, si fas dicere, aut inuitant, aut inuita adesse cogunt. Iam omnino Politiani partibus faueo. Etenim si qua cuique obuia sunt, ea tantùm noster sermo recipiat, nullâ magis, quàm tabellionum linguâ vtetur. Præclare pro meâ & Politiani sententiâ Quintilianus: Constituen-

Quint.

dum

dum imprimis quid sit, quod consuetudinem vocemus. Quæ si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosum dabit præceptum, non orationi modo, sed, quod maius est, vitæ. Vnde enim tantum boni, vt pluribus, quæ recta sunt, placeant? Igitur, vt velli, & comas in gradus frangere, & in balneis perpotare, quamlibet hæc inuaserint ciuitatem, non erit consuetudo: quia nihil horum caret reprehensione: at lauamus & tondemus & conuiuimus ex consuetudine. Sic in loquendo, non si quid vitiosè multis infederit, pro regula sermonis accipiendum est. Nam, vt transeam, quemadmodum vulgò imperiti loquuntur, tota sæpè theatra, & omnem circi turbam exclamasse barbarè scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut viuendi, consensum bonorum. Quid iam illi, qui auctoritati suæ aliquid abrogatum arbitrantur, si quid studij in limandâ & perpoliendâ oratione positum ab ijs esse videatur? Dedecet nempe Theologos, Philosophosque sapientiæ grauiorisque scientiæ studiosos verba indagare, aucupari syllabas, & circa pigmenta ac fucum ceteraque aurium lenocinia tempus consumere: non inficior; sed rogatos velim, an augustissimam vtriusque scientiam, verba situ lenta, de Cloacinæ gremio, de sinu Stercutij (dabitis veniam: in tantis enim sordibus pudenter, sed integrè explicandis, quibus aliis vtar dictionibus non reperio) olida & fœtida non de-

de

deceatit? Nulla tanta rerum grauitas & dignitas est, quæ iurorem & pædorem orationis commendare possit. Præclarè Cicero: *Cic. l. 3. de Orat.*
Nam cum omnis ex re atque verbis constet oratio: neque verba sedem habere possunt, si rem subtraxeris: neque res lumen, si verba semoueris. Verum nimis à viâ digressus sum, ad eos veniamus, qui quod in omnibus reprehendunt, ac creberimis verberant conuitijs, ne ipsi quidem euitare possunt, aut volunt. ad barbaros inquam veniamus.

CAPVT X.

De verbis peregrinis & barbaris.

Restat denique, vt de verbis barbaris dicam pauca: neque enim multis opus. Quis tam barbarus, vt barbaris patrocinari velit? Irrumpunt tamen interdum, quantacunque industriâ vias omnes obsederint scriptores, irrumpunt, inquam, aut aliorum inopiâ in subsidium aduocantur. Itaque quod in oratione facillimum esse videtur, barbaris carere verbis, id factum est omnium difficillimum. nec quidquam in hac commentatione tam reformido, quàm hunc actum agere. Agam tamen, non velut in scenâ Roscius, quo spectante gestum facere,
 eius

eius erat hominis, cui aut perfrictum os, aut nullum; sed ut unus aliquis, qui spectator esse mallet, & alios ad agendum inuitat. Primum istud considero, quædam barbara quidem esse naturâ, sed priuilegio, & maiorum beneficio togam induisse, quædam nefariè admodum & scelerosè in censorias tabulas irrepere conata. Quod quidem cum omni procul dubio certissimum sit, incertissimum tamen relinquatur, quænam ista sint, quibus Romæ fas degere, quibus nefas. Nec istud quidem satis manifestum in dubiis, quod ad tribunal diem illis dicamus, causam peroremus. Implexa omnia & intricata, in controuersiarum, si dicere liceat, senticetis delitefcunt. Nec illa ipsa vox, quâ hoc vitium proditur, satis tuta est & secuta. Agellius illi pe-

Agel. l. 13. c. 6. riculum creat lib. 13. cap. 6. Itaque id uocabulum, quod dicitur vulgò barbarismus, qui ante D. Augusti atatem purè atque integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni. Mitior hîc

Idem l. 5. c. 20. est accusator, alibi atrocior, lib. 5. cap. 20. Neque Solæcismum, neque Barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut Βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt. Nostri quoque antiquiores Solæcismum facile, Solæcismum haud scio an unquam dixerint. Quòd si ita est, neque in Græco, neque in Latino Solæcismus probè dicitur. Agellium audio? obturbat Quintilianus,

Quint. qui vocem illam liberè vsurpat. *Quin* imò
Agellio

Agellio crura suffringit auctor ad Herenniū *Ad He-*
 lib. 4. quem multi Ciceronem esse volue- *ren. l. 4.*
 runt. Quibus assentiri non possum. Neque
 enim tam ferreâ fronte, & plumbeo corde
 Agellius, vt ea diceret, si tum auctor iste in
 doctorum manibus versatus esset, & non in
 diuorum genibus iacuisset, suo fato proditu-
 rus. Cui etiam mulctam dicerem, quòd in a-
 lienam se familiam intraserit, nisi ipsum mul-
 ctæ nomen perhorrescerem. Agellius lib. 11. *Agel. l.*
 c. 1. *Vocabulum autem ipsum MULCTÆ, idem 11. c. 1.*
M. Varro in 9. rerum humanarū, nō Latinum, sed
Sabinum esse dicit. Idq; ad suam memoriam man-
fisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis
*orti. Quid plura? Quintilianus tandem ad sit, *Quint.**
 & quasi sub signis copias ducat: *Vnum barba- l. 1. c. 5.*
risni genus, inquit, gente. Quale sit si quis Afrū, vel
Hispanum Latina orationi nomen inserat: vt fer-
rum quo rota vinciuntur, dici solet CANTHVS:
quanquam eo, tanquam recepto vtitur Persius: sicut
Catullus PLOXENVM circa Padum inuenit: &
in oratione Labieni, siue illa Cornelij Galli est, in
Pollionem CASNAR affectator è Galliâ ductum
est. Nam MASTRUGAM, quod Sardum est, illu-
dens Cicero ex industriâ dixit. Hæc ille circa lib. Pro
 1. cap. 5. initium: circa finem verò idem ipse: *Scauro*
Peregrina porro ex omnibus propè dixerim genti- & de
bus, vt homines, vt instituta etiam multa venerunt. prouin-
Taceo de Tuscis, & Sabinis, & Prænестinis quoque: ciis cō-
Nam vt eorum sermone vtentem Vectium Lucinius sulari-
bus,

F

inse-

*infectatur: quemadmodum Pollio deprehendit in
 Liuiopatauinitatem: licet omnia Italica pro Ro-
 manis habeam. Plurima Gallica valuerunt, vt
 RHEDA, & PETORITVM: quorum altero Ci-
 cero tamen, altero Horatius vtitur. Et MAPPAM
 quoque vsitatum circo nomen Pœni sibi vendicant,
 & GVRDOS, quos pro stolidis accipit vulgus, ex
 Hispaniâ duxisse originem audiui. Sed hæc diuisio
 mea ad Græcum sermonem præcipuè pertinet: nam
 & maximâ ex parte Romanus inde conuersus est, &
 confessis quoque Græcis vtimur verbis, vbi nostra
 desunt: sicut illi à nobis nonnunquam mutuantur.
 Mirentur iam tandem, & indignentur Cice-
 roniani nostri, multa nos verba apud doctio-
 res etiam atque adstrictiores reperire, quæ
 nec in Ciceronis indice apud Nizolium, nec
 in alijs huiusmodi Thesauris reperiri possunt.
 Verùm cum alibi de Ciceronis vocibus dis-
 ceptandum sit; id modò pro sententiâ di-
 ctum cupio: barbarâ illa, quæ antiqui iure
 Latij donarunt, sic demum eo frui posse; si
 lex ab ijs lata, penes quos auctoritas: si non
 antiquata & refixa fuerit. Arque id maximè
 expendendum: an vni alicui occasione op-
 portunè & congruè alienum vocabulum
 quasi proprium solers & subtilis auctor con-
 cesserit: an necessitatis potiùs, quàm vrbani-
 tatis gratiâ publici iuris fecerit. Hoc enim
 casu publicum esse nihil vetat; aliàs verò aut
 eâdem, aut consimili de causâ accersendû,
 aut*

aut nec admittendum quidem omnino. Quamnam autem in auctoritate illa haberi debeant, quæ honorum gradus distinguere & adsignare solent vulgò, quæque priscam interea disciplinam ac facundiam de gradu non ratò deiiciunt, ambigere interdum soleo. Profanus quidam, quem honoris causâ taceo, multum illis honoris impertit: & has omnes dictiones inter legitimas numerari præcipit: *Ramus* Papa, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, *in Gies-* Monachus, Presbyter, Diaconus, & eiusmodi infi- *ronia-* nita, quæ religioni nostræ deseruire solent. *no.* Item Connestabulus, Admirallus, Dux, Comes, Marchio, Baro, Cancellarius, Parlamentũ, Praeses, Consiliarius, Aduocatus, Procurator. Quæ quidem omnia nec reiicere possumus, cum nonnulla, eadem olim significatione, quâ modò, purè putè Latinâ sunt: nec omnia tamen tutò admitti posse videntur: quæ putida satis & rancida & velut eructa suo se colore produnt. Hæc vna inter reliquas via est, quâ se barbaries insinuat, ambitiosa assentatio, & titulorum honorumque ac magistratuum noua appellatio. Quod in Ammiano Marcellino nemo non clarissimè intuetur. Illum itaque aliosque, in has similesue salebras abruptè præcipites sublequi non suaferim; neque tamen ita persistere velim in antiquorum velut orbitâ, vt non aliquantulum, pro temporum locorumque ratione deflectam: denique re-

ligionem semper probavi; non superstitionem. Id sanè crebrò vsu venire necessum est, vt à quibus res ipsas accipis, eorum vsurpes etiam voces: & paucis datum est, atque id in paucis, quod recens nouisse incipis, veteri explicare verbo. Nec satis statuere possum, an eâ occasione fingere vocabulum expediat nostrum, an alienum admittere. Fingere omnino malim, vbi id bellè & venustè fieri potest: id fieri si non possit, malo adoptare alienum, quàm monstrum gignere. Id omnibus in gentibus omni tempore probatum fuit. Vnde illa linguarum propè omnium permixta verba, interdum quidem non nihil deflexa, sed quæ originem suam eiurare non possint, & alienam mentiri. Cauendum tamen seriò, ne qui supra vulgus sapiunt, & posteritatis memoriæ se suaque consecrata desiderant, nimis discinctè hac in palæstrâ versentur. Quis credat, post quinquaginta circiter annos fœdus Carthaginiese à Romanis romanè conscriptum, nec Romanos quidem intelligere potuisse? Vt Polybio non credas asserenti, credes certè, si ex historiâ Nitardi, alterius fœderis rudera contempleris, vbi Ludouicus Romanâ suâ linguâ sic pactum sacrosanctè confirmat: *Pro dō amur, & pro Christian poblo, & nostro comun saluament, dist di en auant, in quant Dios sauir, & prodir me dunat, si saluarai eo cist meon fradre*

*Nitar-
dus.*

dre Karlo & in adiudha, & in cadhuna cosa, si cum om p dreit son frada saluar dist ino quid il mi altre si fazet, & abludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol eiss meon fradre Karlo in damno sit.

CAPVT XI.

De verbis sententiisq; Græcis.

CVM barbaris vbi debellassem, nullum mihi præterea bellum fore reliquum arbitrabar, sed opinio me mea fefellit; Græci mouent, & imperij partem aliquam inuadere conantur. Quem illis ducem opponemus? Quamuis Cicero Romanorum suorum plus æquo amantior, & doctrinæ atque industriæ suæ iactantior Græcorum interdum in verbis penuriam vel inuideat vel fugillet acerbius; sæpè tamen cogitur ad eorundem opes confugere, & inde mutuum sumere, quo commentationes suas adornet & instruat. Ille ille, qui libro secundo de Oratore circa vocem *Ineptus* tam dicax est, & vt quibuidam placet, tam inurbanè inepritis his verbis: *Quem enim nos Ineptum vocamus, is mihi viderur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus: idq; in sermonis nostri consuetudine perlatè patet.*

Cic. 2.
de Orat.

Nam qui aut tempus quid postulet, non videt: aut plura loquitur: aut se ostentat: aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet: aut denique in aliquo genere, aut inconcinuus aut multus est, is Ineptus esse dicitur. Hoc vitio cumulata est eruditissima illa Græcorum natio. Itaque, quòd vim huius mali Græci non vident, ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Vt enim quæras omnia; quomodo Græci Ineptum appellent, non reperies. Idem ille qui Tusculanarum secundo, quòd vnâ eademque voce laborem & dolorem efferant Græci, exclamat: O verbarum inops interdum, quibus abundare te semper putas, Græcia! Aliud est, inquam, dolere, aliud laborare. Ille omnis facundiæ atque eloquentiæ Apollo Pythius, non tantùm omni doctrinâ à Græcis Romanos superari; ab iisdem ad Romanos humanitatem cum litteris aduenisse fateri cogitur; sed longè etiam Græcorum linguam Romanâ longè copiosiore esse inficiari non potest. Ex quo fonte illa profluunt, non admodum liberaliter concessa, sed necessariò: Quanquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Græmatica, Geometria, Musica, quanquam latinè ea dici poterant, tamen quoniam vsu recepta sunt, nostra ducamus. Eodem quoque libro non magno interuallo: Equidem soleo etiam, quod vno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere. Et tamen pu-

Cicero
Tusc. 2.

De Fini-
bus bon.
& mal.
lib. 3.

ro concedi nobis oportere, vt Græco verbo vtamur, si
 quando minùs occurret Latinum, ne hoc ephippius,
 & acratophoris potiùs, quàm proægmenis, & apo-
 proægmenis concedatur. Quanquam hæc quidem
 Præposita rectè & Reiecta dicere licebit. Non ego
 hîc quidem Ciceroni iniurius esse cupio,
 aut eum vlllo modo reprehendere vel con-
 temnere. Quin imò eius auctoritate id con-
 firmare desidero, omnibus concessum, si-
 quando minùs concinnè euitari potest, vt
 Græcâ potiùs voce rem exprimant disertè,
 quàm explicare negligant. Procul absit à me,
 quod à ratione procul abesse reor, vt Tiberij
 factum probem, quod Suetonius enarrat, *Sueton.*
cap. 7. Sermone Græco, quâquam aliàs promptus cap. 71.
 & facilis, non tamen vsquequaque vsus est, absti-
 nuitq; maximè in senatu: adèò quidem, vt MONO-
 POLIVM nominaturus, priùs veniam postularit,
 quòd sibi verbo peregrino vtendum esset, atque et-
 iam in quodam decreto patrum, cum εμβλημα re-
 citaretur, commutandam censuit vocem, & pro pe-
 regrinâ nostratam requirendam: aut, si non reperi-
 retur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem
 enuntiandam. Prudentiùs & anterior Plautus,
 & Plinius posterior tam scrupelâ viâ oratio-
 nem suam ire noluerunt. Concedamus illa
 mysteria Tiberio, cui maius nefas fuit vnam
 vocem in ciuitatem admittere, quàm tot o-
 ptimates, florem nobilitatis, lumen curiæ, nō
 tantùm in exilium mittere, sed etiam trucu-

Dio.

lentissimè excarnificatos nullo iudicio, nullo iure, per summum scelus perimere. Illius hoc sit facinus: cuius & alia quàm plurima non minùs ridicularia. Dionem audite. Tiberius strenam à quibusdam oblatam non accepit, eademq; de re edictum proposuit, in quo voce non Latina usus. Hoc ei cum in mentem venisset noctu: ut erat elegantia in loquendo perquam diligens, omnes qui Latina lingua proprietatem studiosè obseruarant, ad se vocauit. Ibi Ateio Capitone dicente, tametsi nemo ante eum isto vocabulo usus fuisset, nunc nihilominus in Tiberij gratiam inter antiqua referendum; Marcellus quidam subdidit, hominibus Casarem ciuitatem Romanam dare posse: verbis non posse. O supercilium! o cerebrum! Quid hoc est aliud quàm eueris naturæ legibus rem ipsam verbis in seruitutem dare, ut mancipia dominantur heris? Ego sanè eorum viam ingrediens, qui meliores & sapientiores haberi solent, & non infimâ in classe censei, hanc omnibus concessam facultatem puto; ut in Græcis verbis adoptandis, non tantùm necessitati famulentur aut utilitati; sed interdum etiam aliquid indulgeant venustati. Quin imò in familiari nostro sermone, quo sensa proferimus domestica, quo epistolas conteximus, non seuerioris præsertim alicuius negotij interpretes, ausim etiam liberius apophthegmata, & gnomas, & facerías quasdam ac sales seu liberâ,

seu

seu astrictâ numeris oratione intexere, dummodo ad eum mihi sermo vel scriptio, qui talibus delectetur. Nihil verò magis insulsum, & cachinnis dignum & fannis, quàm iis Græca inculcare, seu verba, seu Poëtarum ac Philosophorum monita, qui eius linguæ ignari penitus; præsertim si ad viros graues eant epistolæ, quos dum conciliare nobis volumus, reuereri debemus. Hoc enim quid aliud est quàm eorum inscitiam accusare, & ignauiam quasi publicè exprobrare? Laudanda Ciceronis prudentia, qui duobus præsertim temporibus Græcis dictionibus familiariter vsus est. Tum primùm cùm Græcorum libris maiori necessitudine iungeretur: deinde cùm ad eos scribit, qui huiusce sermonis peramantes censerentur. Itaque post Pharsalicam pugnam, vbi à foro secedens ad Academiam, vel alia Philosophorum gymnasia sese subduxit, & cum mortuis, quæ æternùm victura essent scripturus, assiduè versabatur, dum Græca die noctuque volueret, (soli enim Græci inter Philosophos lectione digni) quod delectabat, quod pascebat, quod sapiebat animo, id prodebat oratio. Excusat se epistolâ ad Cæsarem: *Genere nouo sum litterarum ad te vsus, vt intelligas non vulgarem esse commendationem.* Vir quidam doctus existimat id factum, quòd Græca insereret, non satis pro veterum more. Non vehemen-

*Famil.
lib. 13.
epist. 15.*

ter repugno: ideò tamen factum arbitror, quòd præter rem, exiguâ in schedulâ, tantum abiret in præteriti temporis recordationem, non sine philosophico impetu, & sacro quodam impulsu. Quod & illud præsertim metrum loquitur: *Itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera præcepta Eue* *ἠδὲ Μισῶ σοφιστῆν, ὅστις οὐχ αὐτῶ σοφός.* Nihil enim mirum, nec quicquam incongruum, si ad Cæsarem scribens ex Græcis scriberet Græca, cùm eius linguæ ac studij nec ignarus esset Cæsar, nec haberi vellet. Quidquid tamen hac de epistolâ arbitrentur alij; arripe si placet Ciceronem, & per immensa illa litterarum volumina vagare liberiùs; id sanè reperies, quod à me dictum est, tum cum Græca intexuisse plurima, dum Græcorum scriptis plurimùm insisteret, & Martis pertæsus ignavi, ad strenuam se Palladem transferret. Alterum verò tempus fuit, cùm ad eos scriberet, qui vel Græci, vel cum Græcis studiorum fœdere coniunctissimi, & sapientiæ non in abdito ac cæco recessu, sed luce palam, & sole coram studium suum nauarent. Ad Atticum epistolæ in manibus sunt. Plura ad eum græcè scripta, quàm ad ceteros omnes. Quid mirum? Atticus erat. Cùm tamen tam opportunè, tam scitè, cum Græcis commercium institueret, id obtinere non potuit, quin Græculi appellatio eâ tempestate infame probrū ipsius

*Plut. in
vita.*

stitueret, id obtinere non potuit, quin Græculi appellatio eâ tempestate infame probrū ipsius

ipsius nomini tenaciùs hæreret. Qui Cicero-
nem deinde secuti, imprudentiùs & propè
impudenter pergræcati sunt. Nam cùm Græ-
corum plena essent omnia, desiit esse pudori
Græca nosse. Cumq; Græcorum more bibe-
rent & vomerent, Græcorum more & sapere
& loqui à se alienum esse non putauerunt.
Augusti epistolas legite, familiarem eiusdem
sermonem excutite; non diffitebitur. Verba
quædam ipsius nuper satis putida produxi-
mus: Græcum iis stemma est. Pro stulto *baceo-*
lum dicebat. *Βάκχλη* & præter obscœnam rem,
stultum apud Græcos significat. Hesychius: *Βάκχλη* & *ὁ μέγας ἢ ἀνόητος*. Si fortè *bareolus*
legi malis; nec tunc quidem Græci suam vo-
cem reperere desinent. Et mirum est, si Græ-
cis verbis delectaretur, qui sacrum illud co-
gitationum suarum arcanum, Græcâ voce, &
eâ quidem nouâ dedicauit. Suetonius c. 72.
Si quando quid secretò aut sine interpellatione a-
gere proposuisset, erat illi locus in edito singularis,
quem Syracusas & τεχνόφουον vocabat. Hoc est
quod Varro incusat, dum ait sui temporis ho-
mines delicata villis nomina vsque inde è
Græciâ petita imponere. Verùm longior hîc
esse nolo. Ineptum est, quod non minori vir-
tute ac voluptate tuis copiis instruere potes
conuiuium, ex alieno penu adornare. Quam
tamen insaniam insaniunt nunc etiam, qui
vix Græcorum characteres efformare didi-
cerunt,

Hesyck.

Sueton.
cap. 72.

cerunt, etiam qui nesciunt, etiam qui reprehendunt.

Si natura negat, facit indignatio versum,

*Iuven.
satyr. 6.*

— *Omnia Græcè,*

*Cùm sit turpe magis nostris nescire Latine;
Hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundūt animi secreta. Quid vltra?
Nihil vltra. Nolo thalami secreta reuelare.
An non & Belgicæ matronæ nostræ ita modò
gallicè lasciuiunt, vt Romanæ quondam
græcè? Quid matronas commemoro sequi-
oris sexus? An non & viri? Si tamen viri sunt,
qui patrem aut matrem compellare nesciunt
nisi lac Gallicum fuxerint post ætatis annum
vigesimalum interdum, & quadagesimum.*

Ohe iam satis est.

CAPVT XII.

*Breuiæ quædam monita à verborum de-
lectu non aliena.*

AD modum succinctè duo percurram o-
rationis vitia, quæ ad verborum vitia
reuocari possunt. Primum vt notarem Sene-
cæ me admonuit epist. 114. *Arruntius vir raro
frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit
Sallustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sal-
lustium: EXERCITVM ARGENTO FECIT: id
est, pecuniâ parauit. Hoc Arruntius amare cœpit:
posuit*

posuit illud omnibus paginis. dicit quodam loco: FUGAM NOSTRIS FECERE. *Alio loco:* HIERO REX SYRACVSANORVM BELLVM FACIT. *Et alio loco:* QVÆ AVDITA PANORMITANOS DEDERE ROMANIS FECERE. *Gustum tibi dare volui. Totus his contextitur liber. Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & penè continua, nec sine caussa. ille enim in hac incidebat: at hic illa quærebat. Vides autem quid sequatur, vbi alicui vitium pro exemplo est. Dixit Sallustius: A QVIS HIEMANTIBVS: Arruntius in primo libro belli Punicii ait: REPENTE HIEMAVIT TEMPESTAS. Et alio loco, cùm dicere vellet frigidum annum fuisse, ait: TOTVS HIEMAVIT ANNVS. Et alio loco: INDE SEXAGINTA ONERARIAS LEVES PRÆTER MILITEM, ET NECESSARIOS NAVTARVM, HIEMANTE AQVILONE MISIT. Non desinit omnibus locis hoc verbum infulcire. Quodam loco Sallustius dicit: INTER ARMA CIVILIA AQVI BONI FAMAS PETIT. Arruntius non temperavit, quo minùs primo statim libro poneret: INGENTES ESSE FAMAS DEREGVLO. Hoc est, quod Seneca nos docet prudens, & non minùs verborum quàm morum seuerus exactor: sine vitio ac reprehensione meritâ eadem crebrò dictiones redire non posse: velenim ineptam in se continent affectionem, vel ignauam ac supinam arguunt scribentis vecordiam: aut denique linguæ imperitiam,*

fer-

sermonis inopiam. Itaque, ut vitiosis nullus locus sit; elatioribus minusque apud antiquos notis rarissimus esse debet. Feriunt enim legentis animum, & non attento licet, atque oscitanti molestius incurrunt, ac sese quodammodo ingerunt, ut latere non possint, imò nec latere velle videantur, sed admirationem sui concitare stolido quodam & inani fastu. Reliqua quæ de plebe sunt, facilius sese occultant, aut certè non ita ambitiosè sese ingerunt, ut quamuis eant redeantque sapius, minus tamen notentur. Neque ideo his impune erit, si singulis recurrant lineis, & quasi viam obsideant, & aditum reliquis præcludant: nisi ea fortè tam necessaria fuerint, ut sine molestâ curâ reiici non possint. Tunc enim maius vitium esset orationem suam fatigare nimium, ea quæ se offerunt repellendo; alia, quæ non satis morigera sunt, inuitando. Cauendum sanè, omnino cauendum, ne quis cum Hermolao *ferruminator* audiat, aut huiusmodi nomine per infamiam innotescat, dum litterarum subsidio famæ suæ consulere molitur. Illud igitur primum sit, quod vitare necessum est. Alterum in controuersiam vocatur: an in orationis contextum, quod passim iam elegantiores facere assueuerunt, sine vanitatis aut leuitatis vitio versus sese insinuare possint? Cicero quidem de Oratore lib. 3. & Quintilianus lib. 9. cap. vlt. versus aiunt

*Cic. de
Orat.
lib. 3.
Quint.
lib. 9.*

in

in oratione fieri multò fœdissimum esse. Sed hoc nil ad causam nostram pertinet, qui nullo modo orationis artus velut & membra, versus esse volumus, sed quasi monilia, aut qualia in aureo solent esse cratere, signa quædam & insecta. Verùm antequam totâ de re sententiam ferre possim, hoc primùm constituo: Oratoribus poëtarum lectionem maximè vtilem esse; tum quòd eorum animos sublimiori & diuiniore quodam spiritu supra vulgus euehere soleant: tum etiam, quòd omni orationis apparatu magis instructi, etiamsi non omnia eadem audaciâ efferre persuadeant, aliqua tamen æmulari docent, quæ oratorem magis venerandum plebi & reuerendum exhibeant. Hanc lectionem Cicero, Quintilianus, & alij Rhetorum principes, non tantùm probarunt, sed seuerè præscripserunt. Non tamen hac præsertim in re controuersia nostræ cardo versatur, an poëtæ oratori legendi sunt, cui & historia cognita esse debet, & omnis perspecta humanitas, & explorata antiquitas. Id enim imprimis examinandum suscepi, an antiquorum poëtarum versibus in oratione locus esse possit. Cùm verò scriptionis varia sint genera, pluribus opus est scitis ac decretis, vel vt austera conticescant nomina, nō nullis sanè opus est conclusiunculis. Nam, vt cætera omittamus, & epistolarum sua est venus, & philosophica-

rum

rum litterarum anima est & mens alia; atque eius etiam, quod orationis nomen, quasi propriam possessionem inuasit, intra poëtarum limites ac terminos sua iura sunt & leges: ut aliud atque aliud de vnoquoque genere iudicium esse debeat. Primum ergo epistolis, & familiari quoque domesticæque consuetudini versiculum aliquem, aut eum dimidiatum miscere nemo prohibet; quin imò, nemo non laudat: tum præsertim, cum ad hilarem quempiam exultantemque Nationem, non ad tetricos illos morososque frontones perscribimus, aut ἀμύσους & agrestes de Timonis villulâ humanitatis omnis inimicos. Quod verò ad sacratiora illa, & magis intacta intemerataque sapientiæ studia spectat, maior difficultas videri posset, nisi omnis olim penitior & augustior cognitio solis propè poëtarum versibus commissa fuisset. Itaque Cicero nullibi magis huius disciplinæ se obseruantem ostendit, quàm in iis, quæ ad philosophiam spectant, libris. Quod ipsum priscos factitasse confirmat lib.

Cicero
Tusc. 2. *Fuisti sæpè credo, cum Athenis*
esses, in scholis Philosophorum. Fui verò, ac libenter
quidem. Animaduertebas igitur, etsi tum nemo erat
admodum copiosus, veruntamen versus ab his ad-
misceri orationi. Ac multos quidem à Dionysio
Stoico. Probè dicis. Sed is quasi dictata nullo dele-
ctu, nullâ elegantia. Philo & proprium numerum,

⊕

& electa poemata, & loco adiungebat. Itaque postquam adamaui hanc quasi senilem declamationem, studiosè equidem vtor nostris poetis. Sed sicubi illi defecerunt, verti ipse multa de Grecis, ne quo ornamento in hoc genere disputationis careret Latina oratio. Restat tertium illud genus, eloquentiæ quasi proprius auitusque fundus, quod in foro, in curiâ, in rostris dominari gaudet. Quod quidem genus, cum suavi illo suo agmine fluere debeat, sæpius ad poetarum virides licet amœnasque lauros allidi non debet. Neque tamen Cicero id vitauit adeò, quin interdum ex florenti illâ siluâ surculos legit, quibus oratio magis efflorescat. Quod pro Cælio, pro Balbo, in Pisonem, in Antonium factitasse nemo inficiari potest. Id tamen obseruandum seriò, quod iam pridem in omni orationis parte obseruandum duxi: quid auditorum aures ferant, quid postulent. Afer nuper docuit suâ ætate id non modò vitio non datum, sed inter virtutes numerari solitum. Exigitur, inquit, ab oratore etiam poëticus decòr, non ab Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. An verò nostri nostrâ hac tempestate nimis luxuriauerint, & inani ostentatione se ridiculos exhibuerint, nolo decernere: satis res omnibus manifesta, quibus non de pepone cerebrum.

CAPVT XIII.

Quid de iis, qui sola Ciceronis verba admittunt, censendum.

Quid enim aliud:

O imitatores seruum pecus!

Polit.

Nulli enim magis Ciceroni repugnant, quàm hi Ciceroniani. Quod quidem vt vel ipsis folijs radijs clarissimè depingam, nihil opus est, vt cuiusquã alterius auctoritatem accersam; accersam tamen Politiani: qui inter primos Ciceronis mimum & laruã eruditorum scholis exigere conatus est. *Sapè enim hoc vsu venit, & quidem cū magno meo interdum vel risu vel stomacho; vt illa ipsa in nostris scriptis potissimùm reprehenderent, quæ in bonis emendatisq; Ciceronis exemplaribus reperirentur; cū tamen ipsi voces omnino barbaras pro Ciceronianis vsurparent. Quas videlicet excusores isti nouorum librorum Teutones peruersissimè aliquando effinxissent. Sunt ea vera quidem, sed minimè tamen scripta politioribus. Batanas aures quærunt, & nares Bœotias. Illud scire velim imprimis, an oratorem eum meritò vocemus Ciceronianum, qui de quacunque re propositâ grauiter & ornate disceptare possit? Quid ambigimus? Talem eum describit Cicero libris de Oratore, & sexcenties propè idem ingeminat eruditissimo*

simo

simo Rhetoricorum librorum commentario. Produc igitur hunc ex Ciceronis scholâ, vi-
 rum, si fas dicere, cœlitus delapsus, & in di-
 cendo Deum; non ex Coracis nido declama-
 tores molestos: quot ille verbis vti cogetur,
 quæ nunquam Ciceroni in mentem vene-
 runt; & venissent tamen, si de iisdem rebus
 differendum fuisset? Prohibe hunc militiæ
 verba de Vegetio sumere: agriculturæ de Var-
 rone, & Catone: architecturæ de Vitruuio:
 medicinæ de Celso: philosophiæ de scholis
 non nulla: aliarum rerum ab aliis vocabula,
 an non Rhetoricam artem scripseris, qualem
 Cleanthes olim, & Chrysippus, sic (Ciceronis *Cicero.*
 verba sunt) vt si quis obmutescere concupierit, nihil
 aliud legat? Quid, vt cæterarum artium instru-
 menta præteream, an ea nomina telorum,
 gladiatorum, iaculorum frustra sunt, quæ Agel- *Agell. l.*
 lius lib. 10. cap. 21. concessit? aut eadem Lati- *10. cat.*
 na non sunt, quia pleraque Ciceronis non
 sunt? Præclare meo iudicio integerrimus sa-
 pientissimusque Campianus: *Verbum recipio Caro-*
 nullum, quod non ille recepisset; multa autem ad- *piannus.*
 mitto, quæ ille non protulerit, prolaturus sine dubio, si
 tulisset occasio. An ego dubitem, qui vir grauis & sa-
 piens, pertractans philosophica, voces conuenientes
 fecerit, idq; vt augetet linguam Latinam; sicut ipse
 affirmat: idem si de agriculturâ fusiùs disputasset,
 plurima dixisset cum Varrone, Catone, Columellâ:
 præsertim cum in vno libello de Senectute, & OC-

CATVM, & OCCATIO, & ARISTÆ, & ACI-
 NVS VINACEVS, & REPASTINATIO, &
 CONSITIO, & POMARIA leguntur: alibi apud
 hunc nusquam? Quid? qui semel de Legibus, VIR-
 GETA nominavit: semel ad Q. fratrem, SILVAM
 VIRIDICATAM: semel de Fato, MVLIERO-
 SVM: semel in Tusculanis, MVLTIPlicABI-
 LEM: semel in Paradoxis, MVTILVM: semel in epi-
 stolis, SPORTELLAS, & ARTOLAGANOS: se-
 mel ad Atticum, DIETICVLAM: semel de Vni-
 uersitate, DIVIDVVM: semel in Verrem, DIVA-
 RICARI: semel de Naturâ deorum, VITICV-
 LAS: ille non eiusdem generis alia prodidisset, si vel
 sapius, vel copiosius talia differuisset? Quid si recu-
 perari possent ipsius volumina de Repub. quæ excide-
 runt, an non suppeditarent bona vocabula, quæ ta-
 men nullus adhuc Nizolius in reliquo Cicerone
 viderit? Cuius rei coniecturam ex eo capio, quod in
 Somnio Scipionis, & EXTIMVM GLOBVM, &
 STÉLLIFERVM CÆLVM, & IMMOBILEM
 TERRAM, & LVNAREM CVRSVM reperio:
 quæ non reperissem, nisi hoc fragmentum ex illius
 sexto de Rep. superesset. Non igitur linguam Cice-
 ronem, quæ multa reticuit; non fortunam temporum,
 quæ multa perdidit: sed Ciceronem ipsum facio cen-
 sorem & iudicem dictionum. Sic loquar, ut ipse lo-
 quebatur, & paratus erat loqui. Amplector ad-
 mirabile huius viri iudicium, quem iam cælo
 perfrui maturè quidem meritis suis; nimium
 præcipiti nobis fato boni fatentur omnes.

Itane;

Itane, ô Anglia, aureum hoc eloquentiæ flumen tibi inuidisti: & virum innocētissimum, hoc vno scelere reūm, quòd scelestus esse nollet, in crucem egisti? Plorabat religio, cū vindicem suum triplici velut morte, laqueo, ferro, flammâ per immanissimam barbariem excarnificari videret; meminerat nunquam eum pietatis immemorem vixisse: nihil scripsisse vnquam, quod non illam spiraret viuaciūs. Audite, si lubet, etiam in hanc oratorum arenam sub pietatis titulo prodeuntem: Nempe (eius hæc sunt) apud Ciceronem *PER-* *Cam-*
PESSIO, non *PASSIO* inuenitur: num propterea *pianus.*
Christiani non audebimus CHRISTIPASSIO-
NEM totidem literis & syllabis enuntiare? Per me
quidem potius in Tiberim omnia Ciceronis opera
proiciantur, quàm huius vnius dictiuncula iactura
fiat. Quare? Sic enim increbuit iam significatio rei
sanctissimæ & maxima, vt non sit tutum abolere.
Idem existimo de POENITENTIA, quæ fortiūs
& valentiūs Ecclesia Catholica sensum loquitur,
quàm Resipiscentia: quæ mihi videtur non solūm re
infirmior, sed sono etiam durior. Iam verò, quis ne-
sciat SACRAMENTVM apud illos Ethnicos non
idem significasse, quod hodie apud Christianos? Aut
VETVS NOVVMQVE TESTAMENTVM, ex
talium auctorum sententiâ, pro Bibliis accipi non
posse. Quid ergo? Nomen antiquabimus? Consensio
fidelium, & verbi religio vetat. Hæc magno Cam-
piano data sunt. Atque vt eò, vnde digressi
sumus,

sumus, redeamus, nemo magis dilucidè scribit non solius Ciceronis verba in oratione locum sibi arrogare fas esse, cæteraque proteruius extrudere, & suis quasi laribus ac focis spoliare, quàm ipsemet Cicero. Qui non vnius alicuius orationes proponit, ex quibus latinitatem hauriamus, sed nec omnium quidem oratorum vni satis putat omnes; Poëtas aduocat, & Grammaticos, & quidquid vt bene scripsit, sic benè etiam dicere docuit. *Prætereamus*, inquit, igitur præcepta latinè loquendi, quæ puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio ac ratio litterarum alit, aut consuetudo sermonis quotidiani ac domestici libri confirmât, & lectio veterum oratorum & poëtarum. Tanti mihi Cicero est, vt eadem de re dicentem sæpius audire libeat: Sed omnis loquendi elegantia, quam expolitur scientiâ litterarum; tamen augetur legendis oratoribus & poëtis: sunt enim illi veteres, qui ornare nondum poterant ea, quæ dicebant, omnes propè præclare locuti. Quorum sermone assuesciti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui, nisi latinè. Iterum vides poëtas ad oratorios ludos adduci; idque à Cicerone factum vides & hoc consideratius attendis: Quorum sermone assuesciti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui, nisi latinè? Vi & his historicos adiungere? An non fatetur Antonius, id est Cicero, orationem suam ex historiâ colorari? *Ipsam dabo. Quid ergo est? Fateor aliquid tamen, Vt.*

Lib. 3.

de Orat.

Lib. 3.

Cic. 2.

de Orat.

Vt cum in sole ambulem, etiamsi aliam ob causam ambulem, fieri naturam tamen, ut colorer: sic cum istos libros ad Misenum (nam Romæ vix licet) studiosius legerim, sentio orationem meam illorum cantu quasi colorari. Quid Quintilianum proferam, cuius longissime diducta de poetis, historicis, oratoribus studiosè & operosè legendis commentatio? Quis non animaduertit, si ab vno Cicerone verba petamus, aut alienè multa nobis enuntianda fore, aut ne in eadem sapius relabamur, ad elumbem quandam atque exsanguem, siue omni propè vitam siue animam inanem ac pudendam gracilitatem redigendos esse? Plerumque enim nobis, non vnâ vice, aliis aliisque in causis effendum, quod ipse aut semel dixit, aut nunquam. Quorsum verò idem ille in Bruto eos, *In Bruto* qui latinè locuti fuerunt vel inculpatè plurimum, vel laudatè toties designat, nisi ut ab iis latinè loqui discamus? Ab hac re L. Furij Philii laus: ab eadem Titi Flamini, Lucii Scipionis, Q. Catuli, Scauri, Auli Gabinii, L. Crassi, M. Herennii, Sisennæ, Domitii, Cæsaris: quos laudare noluiisset, si vitandos arbitratus esset. Quæ tamen omnia sic dicta sint, ut primum Cicero locum obtineat. Placet enim illud viri eruditi pariter ac sapientis, in epistolâ ad filium scriptâ, *Legendos Demosthenem & Ciceronem: tum ita, ut quisque esset Demostheni ac Ciceroni simillimus.* An iam amplius a-

liquid requiris? Etiam illud placet, Cicero-
 nis potius verba, quàm alterius adsciscen-
 da: nisi aut non infamis vtilitas, aut ge-
 nerosa quædam dignitas alibi te delectum
 instituere consuluerit. Satis superque de-
 monstrasse mihi videor, non vnus Cicero-
 nis peculio incumbendum esse: illud iam
 in quæstionem vocari posset, an omnia Ci-
 ceronis probanda sint: nihilque suspectum
 esse debeat, quod ex illius thesauro prola-
 tum agnoscimus. Quasi verò tantus ille
 deus, & dijs maior omnibus (nam & ipso
 auctore dij peccare possunt, & pœnitere)
 vt nulli errori obuius nubes ac cælos vl-
 tra attollatur, ac Iouis capiti imponatur su-
 perior. Non ita Asinius Gallus, & Largus Licinius
 (cuius liber etiam circumfertur arroganti titulo
 Ciceromastix) non ita iudicarunt, quin & scribere
 ausi fuerunt M. Ciceronem parum integrè, atque
 improprie, atque inconsideratè locutum. Inter cæ-
 tera & illud reprehendunt quod pro M. Cælio scri-
 psit: Nam quod obiectum est de pudicitia: quodque
 omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus
 maledictisque celebratum est, id nunquam tam acer-
 bè feret M. Cælius, vt eum pœniteat non deformem
 esse natum. Non existimant enim verbo proprio v-
 sum esse Tullium, quod ait, PŒNITEAT: atque id
 propè ineptum esse dicunt. Nam pœnitere, inquiunt,
 tum dicere solemus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ de
 nostrâ voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea no-
 bis

Agell. l.
 17. c. 1.

Cic. pro
 M. Cæ-
 lio.

bis p̄st incipiunt displicere, sententiamq̄ in iis no-
stram demutamus. Neminem autem recte ita loqui,
p̄nitere sese quod natus sit, aut p̄nitere quod
mortalis sit, aut quod ex offenso forte vulneratoq̄
corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum
nec consilium sit nostrum, nec arbitrium; sed ea in-
gratis in corporibus nostris, vi ac necessitate natura
nobis accidant. Sicut herclè, inquiunt, non volunta-
riū fuit M. Calio, quali formā nasceretur, cuius eum
dixit non p̄nitere: tanquam in eā causā res esset, vt
rationem caperet p̄nitendi. Hæc Agellius Ci-
ceronis acerrimus vigilantissimusque patro-
nus accusatorum, aut præuaricatorum po-
tius, in illius eloquentiam languido brachio
coniecta tela, nullā formidine excipere co-
natur & contemnere. Quid verò si for-
tissimus ille & acutissimus Philosophorum
Seneca impetum faciat? quò se recipiet?
aut quod scutum opponet? Negat hîc Ci-
ceronem purioris vbique monetæ voces v-
surpasse: negat satis castè ab eo dictum lib.
de Republica: Menelao Laconi fuit suauilo-
quens iucunditas: negat dictum alibi satis in-
tegrè, Breuiloquentiam in dicendo. Negat ita-
que Gallus, & Largus, negat Seneca Cice-
ronem sine prouocatione magistratum ge-
nerere: noluit quidquid ipse dixerit, de tri-
pode oraculum esse: vt nemo non inter-
dum dormitet, ita & Ciceronem aut dor-
mitare, aut etiam dormire frequentius;

Seneca
l. 22. ep.
apud A-
gell. l.
12. c. 2

nec minùs cultum solummodo esse, sed etiam sordidum, & vitiosis dictionibus contaminatum stylum. Ego verò Ciceroni hanc calumniam impingere nolim. Illud itaque fateor, cur eius verbis omnibus tutò fruisçì non possimus, reperire omnino nihil; saltem quod alicuius momenti aut ponderis censeri possit. Erat enim Agellio teste verborum diligentissimus: is erat, quem frustra obluctante inuidiâ, eò prouexit dicendi virtus, ut Fabio teste, iam non hominis hoc nomen, sed eloquentiæ videatur. At enim, inquires, ipsemet se reum agnoscit. Ad Atticum scribens fatetur se errasse lib. 1. de Orat. dum ait: *Vt enim incitato nauigio cum remiges inhibuerunt, retinet tamen ipsa nauis motum & cursum suum, intermisso impetu cursuq; remorum.* Fatetur, inquam se errasse hæc Attico mandans. **INHIBERE** illud tuum, quod valdè mihi arriserat, vehementer displicet. est enim verbum totum nauticum. quanquam id quidem sciebam: sed arbitrabar sustineri remos, cum inhibere essent remiges iussi. Id non esse eiusmodi didici heri, cum ad villam nostram nauis appelleretur. Non enim sustinent, sed alio modo remigant. Id ab ἐπιχῆς remotissimum est. Quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. Dices hoc idem Varroni, nisi fortè mutauit. Labet cum Cicerone iocari: nouum crimen, atque ante hunc diem inauditum! Quasi verò eb vnam voculam minùs propriè vsurpatam

inter

Fabius.

Cic. ad Attic.

Lib. 13. epist. 21.

inter ærarios Cicero referendus. Quin potius ob diligentiam eiusdem corrigendæ, maiori in pretio habendus. Id sanè affirmare quis dubitauerit? Si vir ille post tantum studium non scripserit quæ tuto legi possint, desperandum omnino de orationis puritate consequendâ, ad quam tamen tot, tam variæ grauissimorum virorum lucubrationes tam grauiter, tam improbè, si liceat dicere, omni animi corporisque contentione adspirant atque anhelant. Illud nihilominus prudentes faciliè animaduertunt non vnius alicuius dictiunculæ nequitiam insignia magnorum virorum volumina aut proscriptionem mereri, aut capitis accersi debere: cum nec Cicero quidem omnino xâ carere potuerit. Multò verò & illud magis, non temerè indictâ præsertim causâ alicuius in scribendo flagitij condemnandos esse, qui reip. litterariæ suo studio & labore gloriam amplificare connituntur, si quid in ijs occurrat, quod aliter proferendum esse iudicamus. Magna interdum controuersia etiam de rebus non magnis. Quis credat illos omnis eloquentiæ ac sapientiæ principes iudicare vix potuisse, an Tertio scribi posset, an Tertium cōsul. *Quod de Pompeio, inquit Agellius, Varro breuiter & subobscurè dixit, Tyro Tullius Ciceronis libertus in epistolâ quadam enarratiùs scripsit ad hunc ferè modum. Cùm Pompeius, inquit, ad eam Victoria dedicaturus foret, cuius*

Agell.
Tyro
Tullius

gradus

gradus vice theatri essent, nomenq; eius & honores inscriberentur, quæri coeptum est, vtrum CONSUL TERTIO inscribendum esset, an TERTIVM. Eam rem Pompeius exquisitissimè retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumq; dissentiretur, & pars TERTIO; alij TERTIVM scribendum contenderent; rogauit, inquit, Ciceronem Pompeius, vt quod ei rectius videretur, scribi iuberet. Tum Ciceronem iudicare de viris doctis veritum esse; ne quorum opinionem improbasset, ipsos videretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, vt neque TERTIO, neque TERTIVM scriberetur; sed ad secundum vsque T fierent litteræ, TERT. vt verbo non perscripto res quidem demonstraretur, sed dictio tamen ambigua verbi lateret. Id autem quod & Varro & Tyro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena, quæ procciderat, resecta esset, numerus tertij consulatus, non vti initio prioribus litteris TERT. sed tribus tantum lineolis III. incisus significatus est. Tantum est orbem terrarum subegisse, & famam sui nominis omnem æternitatem complexum esse, vt demum magno labore, nullo operæ pretio anxie requiras, tertione an tertium consul & saxo inscribaris & caudici. Plus mehercule sudoris Pompeium insumpsisse arbitror, dum quærit hac an illam uoculam consulatus ipsius consignetur, quam dum tribus consulatibus tres iungit triumphos. Verum iam satis omnino verborum est, & quidem priorum, aliò me transferam, vbi prius Cice-

Ciceroni me purgauero, aut Ciceronianis, non ab iis alienus; sed fortè suspectior. Itaque ex animi mei sententia hæc me Quintiliani recitare confirmo, vel Iouè lapide coram, aut meliore potius, quod colimus, numine. M. Tullium non illum habemus Euphranorem circa plurimum artium species præstantem, sed in omnibus, quæ in vnoquoque laudantur, eminentissimum. Quem tamen & suorum homines temporum in cessere audebāt, vt tumidiorem & Asiaticum & redūdantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in compositione fractum, exultatem ac pænè, quod procul absit, viro molliorè. Postea verò, quàm triumvirali proscriptione cōsumptus est, passim, qui oderāt, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam præsentis potentia, non responsurum inuasērunt. Ille tamē, qui ieiunus à quibusdam & aridus habetur, non aliter ab ipsis inimicis malè audire, quàm nimis floribus, & ingenij affluētia potuit. Falsum vtrumque, sed tamen illa mentiendi propior occasio. Præcipuè autem presserūt eum, qui videri Atticorum imitatores concupiēraūt. Hæc manus quasi quibusdam sacris initiata, vt alienigenam, & virum superstitiosum, deuinctumque illis legibus insequabatur. Vnde nunc quoque aridi & exsuccis, & exsanguis (hi sunt enim, qui suæ imbecillitati sanitatis appellationē, quæ est maxime

ximè contraria, obtédant) quia clariorē virm eloquentiæ, velut solē ferre non possunt, vmbra magni nominis delitescunt. Quibus quia multa, & pluribus locis Cicero ipse respodit, tutior mihi de hoc differendi breuitas erit.

C A P V T X I V .

De verbis translatis.

Multum quidem est, & eximia cuiusdam industria ac felicitatis, omnem in verbis culpam euitasse; neque illud tamen oratore imperficit. *Cicero.* Sed (vt cum Cicerone loquar) cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quæ etiamsi orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum videtur, tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Viderunt id primi Cato, Galba, & qui eadem ætate floruerunt dicendo: accuratiùs deinde arctiusque complexi sunt, qui priores non tantum eloquentiæ diuinâ quadam præstantiâ assecuti sunt; sed multo post se interuallo reliquerunt: donec, non, vt stellas in cælo artificiosè suis spatijs, & certis quasi locorum dissidijs hæc troporum figurarumque sidera dirimere, ac digesta componere cœperunt; sed denso agmine in vnum velut chaos cōpingere. Quod certè futurum aliquando Ciceronem iam olim

olim præfagiſſe reor, cùm tertio de Oratore *Cic. 3.*
 dicit: *Quare Bene & præclare quamuis nobis ſapè de Orat.*
 dicatur, Belle & feſtiuè nimium ſapè nolo: quan-
 quam illa ipſa exclamatio, Non poteſt melius, ſit ve-
 lim crebra: ſed habeat tamen illa in dicendo admi-
 ratio, & ſumma laus vmbra aliquam & reſeſ-
 ſum, quò magis id, quod erit illuminatum, exſtare
 atque eminere videatur. Hæc Ciceronem præſa-
 giſſe reor; quod ſuo tempore expertus fuit
 oratorum Seneca Ariſtarchus: *Modò, inquit,*
quod nuper increbuit, pro cultu habetur: audax
translatio & frequens. Quid opus ad Senecam
 recurrere? An non apud multos nouitatis au-
 cupes ſolemne eſt translationis iure vti inue-
 recundè? An non illud Diomedis noſtri ſæ-
 culi: *Quid quòd nihil iam priorum placet, dum pæ-*
rum creditur, diſertum, quod alius dixerit; à corru-
ptiſſimo quoque poëtarum figuras, ſeu translationes
mutuamur: tum demum ingenioli, ſi ad intelligen-
dum nos, opus ſit ingenio? Hinc ille ſine venuſtate
 cultus: dum galea interdum tibijs, ocrea ca-
 piti aptatur: dum riſum mouet flens ipſe, dum
 fletum ridens. Quis enim aut non cõtemnat,
 aut non miſereatur, ſi oratorem videat con-
 temptâ ſæpè re ipſâ miſerrimè frondibus inſi-
 dere verborum, & folia captare, fructus negli-
 gere, ſudare, pallere, exſanguis vultu, luridâ
 facie, vt ſtylus gladiatorie opimus, & athleti-
 cè, fas ſit dicere, ſaginata vnctos quaſi lacer-
 tos iactare poſſit, ad pompâ, non ad victoriâ?

Fur

Fur es, ait Pedio. Pedius quid? Crimina raris
 Librat in antithetis: doctas posuisse figuras
 Laudatur. Bellum hoc!

Men' moneat quippe, & cantet si naufragus assent
 Protulerim? Cantas, cum fractâ te in trabe pictû
 Ex humeris portes.

Hoc est peregrinum esse à te interdum, à ser-
 monis integritate plerunque, à decore sem-
 per. Scitè Fabius: * Sunt, qui neglecto rerum pon-
 dere, & viribus sententiarum, si vel inania verba
 in hos modos deprauauerint, summos se iudicent
 artifices, ideoq; non desinunt eas nectere: quas sine
 sententiâ sectari tam est ridiculum, quam querere
 habitum gestumq; sine corpore. Sed ne hæ quidem,
 quæ rectè fiunt, densandæ sunt nimis. Nam & vul-
 tus mutatio, oculorumq; coniectus multum in actu
 valet: sed si quis ducere os exquisitis modis, & frontis
 & luminum inconstantiâ trepidare non desinat,
 rideatur. Et oratio habet rectam quandam velut fa-
 ciem: quæ vt stupere immobili rigore non debebit; ita
 sepius in eâ, quam natura dedit, specie continenda
 est. Scitè ille quidem; magis tamen eloquen-
 ter rationem adfert Tullius lib. 3. de Orato-
 re: Difficile dictu est, quænam causâ sit, cur eâ, quæ
 maximè sensus nostros impellunt voluptate, & spe-
 cie primâ acerrimè commouent, ab iis facillimè fa-
 stidio quodam & satietate abalienemur. Quântâ
 colorum pulchritudine & varietate floridiora sunt
 in picturis nouis pleraque, quàm in veteribus, quæ
 tamen etiamsi primo adspectu nos ceperunt, diutiùs

non

Fab. l.
 9. c. 3.
 in fine.
 De fi-
 guris lo-
 quitur: ea
 tamen di-
 cit, qua
 tropis, &
 omni mi-
 us pro-
 prie lo-
 quendi
 forma
 dicta o-
 portet.

Cic. 3.
 de Orat.

non delectant: cùm ijdem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoq; teneamur. Quanto molliores sunt & deliciaiores in cantu flexiones, & falsa uocula, quàm certæ & seueræ? quibus tamen non modò austeri, sed, si sæpiùs fiunt, multitudo ipsa reclamatur? Licet hoc videre in reliquis sensibus: unguentis minùs diu nos delectari summâ & acerrimâ suauitate conditis, quàm his moderatis: & magis laudari, quæ terram, quàm quæ crocum olere uideantur. In ipso tactu esse modum mollitudinis & leuitatis. Quin etiam gustatus, qui est sensus in omnibus maximè voluptarius, quiq; dulcedine præter cæteros sensus commouetur, quàm citò id quod valdè dulce est, aspernatur ac respuit? Quis potione uti, aut cibo dulci diutiùs potest? Cùm utroque in genere ea, quæ leuiter sensum voluptate moueant, facillimè fugiant satietatem. Sic omnibus in rebus voluptatibus maximè fastidium finitimum est. Quo hoc minùs in oratione miremur: in quâ uel ex poetis, uel ex oratoribus possumus iudicare, concinnam, distinctam, ornatam, festiuam, sine intermissione, sine respiratione, sine uarietate, quamuis claris sit coloribus picta uel poësis, uel oratio, non posse in delectatione esse diuturnâ. Atque eo citiùs in oratoris, aut in poetæ cincinnis ac fuco offenditur, quòd sensus in nimia uoluptate naturâ, non mente, satiantur: in scriptis, & in dictis non aurium solùm, sed animi iudicio etiam magis infucata uitia noscuntur. O Tulli, si nostro hoc æuo scriberes, quomodo eos

H de-

describeres, quorum oratio flumen, torrentis, mare est: vbi magis ferociunt venti, quàm in ipso Oceano: vt magis etiam aures nostræ obfurdescant, quàm ad Nili catadupa. Quotus enim quisque est, quinon aliquam allegoriam ab aquis deriuet? Hic naues, cymbæ, gubernacula: hic portus, littora: hic Syrtes, & Scyllæ, & Charybdes: hic aduersi secundique venti: hic cum totâ suâ familiâ Æolus: vt nautam credas, non oratorem te audire. Quid referam arcem, siue acropolim caussæ, & castra, & acies? Quid septa, circos, naumachias, theatra, amphiteatra? Quid agriculturam, mercaturam, agros, emporia? Quid denique quidquid vbique est, & nullibi est? Meminiaudiuisse me quandoque, qui nullam vellent periodum, nullum verum otiose fluere, quin spectabile aliquid & illustre contineret, quo auditorum animos arrigerent ac detinerent. Eosdem, cum ad dicendum venissent, animaduerti, quasi in tabernâ, vel mechanicâ quapiam officinâ versarentur, & lancem, & bilancem, & trutinam, & asciam, & dolabrum, & circinum, & amussim, & fabrilia omnia, & sutorum, & sartorum, & quæ de foricis essent vsurpare vocabula: quin & aliquem de triuio circulatorum arbitratus fuisset, nisi toga & focale me admonuissent oratorem esse, qui diceret. Inter hæc, quanto, Deus immortalis! fastidio languebam, dum
eadem

eadem semper, aut pænè eadem recurrerent: dum nauis mox in currum desineret, & currus vicissim in nauem: dum hic per aërem velificatur, ille per cælum aurigatur. Necessarium enim est in his translatis & peregrinis, dum ea splendida esse volumus, & sensum ferientia, aut sæpiùs idem dici, aut prodigiose variari. Horatius nobis auctor est:

Horat.

Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,

Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.

Sed causam fortè apertius requiritis huiusce dedecoris. Quæ alia, quàm affectata & ambitiosa ostentandi sese lasciuia, & magistrorum, qui iuuentuti frænum laxent, aut stringant, nec insolenter vndare patiantur, ærumnosa penuria? Dum enim non nulli ipsam orationis vim & maiestatem, atque argumentorum solertiam ac œconomiam, & frugalem pompam non intuentur, ad eaque, quæ illustrissima in oratione sunt, cæcutiunt, quasi conchas & umbilicos in littorè legunt; vt cum Caligulâ de Neptuno triumphent. Discipulis, inquam, suis tropos ac figuras in libellos digerenda ac coaceruanda potiùs, inculcant: sine quibus nullam velint commentationem, etiam si cauda vituli aptanda foret leonis capiti.

Spectatum admisi risum teneatis amici.

Non progredior vlteriùs: satis in eos vehementer mihi incurrisse videor, qui per abru-

pra nimum luctantur animosè: ad eos reuertor, qui aliam in partem eunt præcipites. Præclare idem Satyricus:

Horat. Serpit humi tutus nimum timidusq; procella.

Nolunt illi quidquam esse nisi domesticum, familiare, tabernarium, de foro olitorio, boario, de macello, & interdum de fornice: & prostituta * nō dedignantur verba, id est omnibus communia, dum propriè se loqui gloriantur. Cum his ego quidē congregari vereor: sunt enim plerumque crudi homines & incocti; conuicijs metuendi, non rationibus. Itaque pro me breuiter, pauca Quintilianus, pauca Cicero. Quid ais vir Censorie? Inter ærarios referendos iudicas, quotquot è natio quasi solo verba migrare iubent, aut alibi, quàm in suo fundo consistere patiuntur. Vel ipso Catone seueriores. De eo enim Cicero noster, nec sine grauissimi sanctissimiq; viri

Cicero. singulari præconio hæc scribit: *Ornari orationem Græci putant; si verborum immutationibus utantur, quos appellant tropos; & sententiarum orationisq; formis, que vocant ἔπιματῶν. Non verosimile est quàm sit in vtroque genere & creber & distinctus Cato. Sed horridior ille fortè & incomptior, quàm vt cultæ tanquam ac perpolitæ orationis simulacrum hoc tam venusto sæculo iuuenibus proponi possit. Non inficior. Verùm si ille tam horridus, tam incomptus hæc ornamenta non fugerit, quin imò sollicitè expetierit,*

rit,

rit, cur nos hac præsertim ætate fugiamus, quæ nec cincinnos fugit, nec calamistros? Quin potius quæ à maioribus nobis tradita sunt orationis decora æmulemur; ne in eorum locū sese ingerant illa vulgo dominantia verba, lurida, fœtida, quæque hircum oleant, & poly-
pū sapiant; aut nescio quæ de Carmentis busto tabe ac sanie macerata? Ut enim tritâ tantum viâ incedat orator, id certè nunquam obtinebis incolumi Cicerone. Qui, ut vixit, viuet gratâ omnium posteriorū memoriâ æternitati consecratus, postquam Criticorum illorum leuissimos vanissimosque cineres ventus per immemores auras sparserit, nunquam in tantum facinus coituros, ut amœnissimam illam suadam iucūdissimis suis cimelijs exuere possint. Longiùs opinione meâ à Ciceronis digressus præceptionibus ad easdē reuertor. Ille oratorum omnium rex & deus, ne quidem à sobrio, & minimè opulento dicendi genere hūc verborum ornatum abesse patitur. Libro enim de Oratore, quem suum maximè fœtum exosculatur, hæc ait: Ergo ille tenuis orator, modò *Cicero.*
sit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & in transferēdis verecūdus & parcus; in priscis reliquisq; ornamentis & verborum & sententiarum demissior; translatione fortasse crebrior: quâ frequentissimè sermo omnis vtitur, non modò vrbanoꝝ, sed etiã rusticorum. Siquidem & eorum: Gēmare vites: sitire agros: latas esse segetes: luxuriosa frumēta. Nihil horū

parum audacter; sed aut simile est illi, vnde transferas: aut si res suum nullum habet nomen, docendi causâ sumptum; non ludendi videtur. Hoc ornamento liberiùs paulò, quàm ceteris, vtetur hic submissus. Hoc ergo submisso conceditur, vt tropos adhibeat minùs anxie; quid illi erectiori? quid alteri, qui summum tenet locum? Non conceditur tantummodo; sed imperatur. Nisi longior esse vererer, largiùs etiam ex lib. 3. de Oratore, desumerem, vnde hæc scena instructior prodiret. pauca dabo, quæ pro metaphora Cicero præcipuè dixit: non ita tamen propriè, quin & aliis non nulla tropis pereleganter affingi posse videantur. Hoc in genere persæpè mihi admirandum videtur, quid sit, quòd omnes translatis & alienis magis delectentur verbis, quàm propriis & suis. Nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in nauis: vt nexum, quod per libram agitur: vt in vxore diuortium: necessitas cogit, quod non habes aliunde sumere. Sed in suorum verborum maximâ copiâ tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectant. Id accidere credo, vel quòd ingenij specimen est quoddam, transilire antepedes posita, & alia longè repetita sumere: vel quòd is, qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat. quæ maxima est delectatio: vel quòd singulis verbis res, ac totum simile, conficitur: vel quòd omnis translatio, quæ quidem sumpta ratione est, ad sensus ipsos admouetur, maximè oculorum, qui est sensus

acer.

Cicero.

acerrimus. Satis superque quis Ciceronis hac de re sensus, exposuisse videor, ad Quintilianum me transfero. Huius tantæ vel solius *Quint. 1.8.c.6.* metaphoræ laudes, vt sine fronte sit, qui non erubescat, eas vbi legerit, tropis conuicium facere. E multis pauca: *Quæ quidem cum ita est ab ipsâ nobis concessa naturâ, vt indocti quoque non sentientes eâ frequenter vtantur: tum ita iucunda atque nitida, vt in oratione, quamlibet clarâ, proprio tamen lumine eluceat. Quàm hinc etiam veneranda synecdoche: quàm cætera troporum schola! Quin imò & figurarum, & earum quoque, quæ Grammaticis debentur, dignitatem tuetur, quòd & copiam augeant, & minimè protritam vulgo dictionem sublimiùs erigant. Ideoq; cum sit à simplici rectoq; lo-* *Lib.9. cap. 3.* *quendi genere deflexa, virtus est: si habeat probabile aliquod, quod sequatur. Vnâ tamen in re maximè utilis, vt quotidiani, & semper eodem modo formati sermonis fastidium leuet, & nos à vulgari dicendi genere defendat. Finem huic imponam dissertationi, vbi & oratori & rhetori philosophum adiunxero. Seneca epist. 59. Lucilij sui stylum laudat; & in eo tropos. Inuenio tamen translationes verborum, vt non temerarias, ita quæ periculum sui fecerint. Inuenio imagines: quibus si quis non vtì vetat, & poetis illas solis iudicat esse concessas, neminem mihi videtur ex antiquis legisse. Protogenem imitari nolo: manum de tabulâ. Nihil de tropis ampliùs, nihil de figuris,*

quæ tropis tam arctâ iunguntur affinitate, vt nomen interdum idem gerere non vereantur: Non dissimilis in vtroque genere vsus aut abusus. Id cauendum ne desint, ne supersint. Vt quàm maximè finire velim, non finit Agellius, qui lib. 18. cap. 8. vnum figurarum genus suauè illud quidem & elegans vitandum monet: quod occultis quibusdam illecebris blandiatur; sed rarò citra modum, & plerumque vsque ad fastidium vsurpetur; nisi cautio. Vtinã illud Theodosiana illa tempora vitassent, tot florentia ingenijs! Tacere cogit reuerentia, quã sibi suo iure reposcit sacrosancta maiorũ nostrorũ, & verè fidei patrum canicies merito veneranda. Agellium proferam, non vt viros

Agell. l. 18. c. 8. tantos reprehendat; sed nos doceat. Ομοιοπέ-

λευτα, ἢ ἰσοκατάληκτα, ἢ πάρομοια, ἢ ὁμοιοπέ-

τα, ceteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρο-

* col- καλοι, qui se Isocraticos videri volūt, in* collaudãdis

locan- verbis immodicè faciūt & rancidè, quã sint insipida

dis for- & inertia & puerilia, facetissimè, hercle, significat

te. inꝯ. Satyrarũ Lucilius. Nã vbi est cũ amico cõquestus,

quòd ad se egrotũ nõ viseret, hæc ibidẽ addit festiuiter:

Lucil. 5. Saty. Quo me habeam pacto, tametsi nõ quæris, docebo.

Quãdo in eo numero mãsti, quo in maxima nũc est

Pars hominũ, vt perisse velis, quem nolueris, cũm

Visere debueris: hoc Nolueris, & Debueris, te

Si minũs delectat, quod ἀπεχρον Isocraticũ est: ὀ-

χληγῶδεςq; simul totum, ἢ συμμειρεχιῶδες

Non operam perdo, Si tu hic. ††

CA-

CAPVT XV.

De sententiis ab oratore vsurpandis.

Verborum iam satis esse duxi, ne verba dare videar. Quæ inane tantum murmur sunt; nisi animi nostri conceptus in lucem edant, & sensa nostra per sententias enuntient. De sententijs ergo dicendum superest. Verum, cum nihil ad rerum cognitionem plus in se momenti contineat, plus adferat emolumenti, quam solers partitio, quæ indigestas inconditasque discepciones, scientijs cum primis inimicas, amoliri solet; antequam in hanc commentationem me penetrem, Quintilianum iuuat consulere lib. 8. Institutionum oratoriarum, de generibus sententiarum pereruditè differentem: *Sententiam, inquit, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Id cum est apud oratores frequentissimum, tum etiam in vsu quotidiano quasdam reliquias habet. Nam & iuraturi Ex animi sententiâ, & gratulantes Ex sententiâ dicimus. Non raro tamen & sic locuti sunt, vt sensa sua dicerent: nam sensus corporis * vocabantur. Sed consuetudo iam tenuit, vt mente* ** vide. ba. iur.*
concepta, sensus vocaremus: lumina autem, precipueq;
in clausulis posita, sententias. Quæ minus crebra apud antiquos, nostris temporibus modo carent. Hoc itaque memoriâ teneamus, ex Quintiliano, sententijs oratoribus vocari, lumina, precipue in

H §

clau-

clausulis posita: de quibus & Cicero, dum ait,
3. de O- sententias verbis finiendas, 3. de Oratore. At-
tas. que, ut ipse tamen verbis utar, in Oratore
In O- ipso: Nihil enim est aliud, Brute, (quod quidem
tas. tu minime omnium ignoras) pulchre & ornate di-
Ibid. cere, nisi optimis sententiis verbisque, lectissimis dice-
 re. Et eadem mente eodem in opere: Quamvis
 enim suaues grauesque sententiae, tamen si incondite
 positae verbis efferuntur, offendunt aures, quarum est
 iudicium subtilissimum. Et ne in immensum eam,
Ibid. ab eo opere non abibo, & desinam. Res autem
 se sic habet (ut breuissime dicam, quod sentio) com-
 positae & apte sine sententiis dicere, insania est; sen-
 tentiosae autem sine verborum & ordine & modo,
 infantia. Clarius etiam quam Cicero, hanc
 significationem exposuisse videtur Seneca
Seneca epist. 114. dum ait: *ep. 114.* Alias sensus audaces, & fidem
 egressos praecuisse, alias abruptas sententias & suspi-
 ciosas, in quibus plus intelligendum est, quam au-
 diendum. Nec minus expressae, forte & magis
 clare: Sunt qui sensus praecidant, & hanc gratiam
 sperent, si sententia pependit, & audienti suspicio-
 nem sui fecerit: sunt, qui illos detineant & porrigant.
 Quae quidem omnia ut mihi quam certissima
 sint, & obseruatione dignissima, ut huius
 tamen aui scabiem detergam; praecipue de
 eo sententiarum genere hoc capite agam,
 quod Graeci γνώμας vocant: cuius est apud
Prisc. Priscianum perbreuis finitio: *de pra-* Sententia est ora-
ex Rhet. tio generalem pronuntiationem habens, hortans ad
 aliquam

aliquam rem, vel debortans, vel demonstrans, quale sit aliquid. Hæc Grammatico non pudenda descriptio: magis Rhetorem loquitur, quam auctor ad Herennium adfert. Sententia est oratio sumpta de vitâ, qua aut quid sit, aut quid esse oporteat in vitâ, breuiter ostēdit, hoc modo: Difficile est primùm virtutem reuereri, qui semper secundâ fortunâ sit vsus. Item: Liber is est existimandus, qui nulli turpitudini seruit. Item: Egens aequè est is, qui non satis habet; & is, cui nihil satis potest esse. Item: Optima viuendi ratio est eligenda: eam iucundam consuetudo reddet. Huiusmodi sententia simplices non sunt improbandæ: propterea quòd habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ. propterea quòd sola virtus in suâ potestate est; omnia præter eam subiecta sunt fortune dominationi. Item: Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius secuti sunt, hi simul ac fortuna delapsa est, deuolant omnes. Cùm enim recessit ea res, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest quare possint in amicitia retineri. Sunt item sententiæ, quæ dupliciter efferuntur; hoc modo sine ratione: Errant, qui in prosperis rebus omnes impetus fortune se putant fugisse: sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione; hoc pacto: Qui adollescentium peccatis ignosci putant oportere, fallantur: propterea quòd illa ætas illa

non

Cicero
ad Her.

non est impedimento bonis studiis: at hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant: ut quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in etate maturissimâ velint comparare. Multa hæc, & plura, quàm styli cognitio postulat; aliquid tamen calamo concedendum libertatis, & euagandi facultatis, ut sententiarum natura cognosci possit, & varietas discerni. Quæ plurima verò Fabius adfert libr. 8. cap. 5. præteruehentibus illa in hoc cursu respicere non erit importunum, quæ Cicero in Bruto, & in Oratore. Atqui in Bruto quidem de Horten-

Cic. de Horten. in Bruto. fio loquens, *Genera, inquit, Asiaticæ dictionis duo sunt. vnum sententiosum & argutum; sententiis non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & venustis.* Ex quo intelligere est sententias alias graues magis, alias venustas magis fuisse. In Oratore etiam obscuras obseruamus. De Thucy-

Cic. in Orat. dide enim hoc illius est iudicium: *Ipsæ illæ conuersiones ita multas habent obscuras abditasq; sententias, ut vix intelligantur. quod est in oratione civili vitium vel maximum.* Maximum illud fanè, non solum tamen: quin imò nescio, an maximum; si cum iis conferatur, quorum *minutæ languentesq; sententia.* Sunt & aliæ nec pauca, nec obuiæ sententiarum improbitates, quarum Seneca castigator acerrimus: Non tantum

Seneca ep. 114. in genere sententiarum vitium est, si aut pusillæ sunt & pueriles, aut improbae, & plus aulse quàm pudore saluo licet: sed si floridae sunt & nimis dulces, si in
vanum

vanum exeunt, & sine effectu, nihil amplius quàm
 sonant. Hic tamen ipse, aliorum non inficetus
 Aristarchus, apud Agellium vapulat, nec vni-
 cā plagā. Lib. 10. cap. 2. De Annæo Senecā partim *Agell. l.*
 existimant, vt de scriptore minimè utili: cuius libros *10. c. 2.*
 attingere nullum pretium operæ sit, quòd oratio eius
 vulgaris videatur & protrita: res atque sententia
 aut inepto inaniq; impetu sunt, aut vt leui, & quasi
 dicaci argutiā, eruditio autem vernacula & ple-
 beia, nihilq; ex veterum scriptis habens neque gra-
 tie, neque dignitatis. Vultisne & Quintiliani
 ferulam? Lib. 1. cap. 1. Multa in eo claraq; senten- *Quint.*
 tia, multa etiam morum gratiā legenda: sed in elo- *l. 1. c. 1.*
 quendo corrupta pleraque, atque eò perniciosissima,
 quòd abundant dulcibus vitis. Velles eum suo inge-
 nio dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contempsis-
 set, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si
 rerum pondera minutissimis sententiis non fregis-
 set, consensu potiùs eruditorum, quàm puerorum a-
 more comprobaretur. Adferrem C. Caligulam,
 nisi intestabilis iure merito censeretur: qui
 Senecam commissiones meras componere, & arenam *Suet.*
 esse sine calce dicebat. Quorsum hæc tam multa *cap. 53.*
 de optimo viro fortissimoque philosopho?
 Vt intelligatis sententiarum dignitatem fu-
 giendam non esse; sed id vnicè prouiden-
 dum, ne quis ambitiosè nimiùm eas sectari
 videatur. Quidquid enim benignè pro An-
 næo suo Lipsius, verè tamen Quintilianus c. 1. *Quint.*
 l. 10. & illud verissimè lib. 8. c. 5. Sed nunc illud
 volunt

volunt vt omnis locus, omnis sensus in fine sermonis feriat aurem. Turpe autem, & propè nefas ducunt, respirare vlllo loco, qui acclamationem non petierit. Inde minuti corruptiq; sensiculi, & extra rem petiti. Neque enim possunt tam multa bonæ sententiæ esse, quàm necesse est multa sint clausula. Vtinam acerrimus ille luxuriæ hostis paullùm in hac re frugalior fuisset! Aut vtinam saltem illi, quorum familiam duxit, familiares non inuerecundissimè & impudentissimè in sententiarum copiâ & affluentia nepotiarî (vt ipse vtar verbo) perrexissent insolentiùs! Vt enim ipse sibi ne labeculam quidem vllam contraxisset: dedecorarunt sanè sanctissimi viri

Quint. auctoritatem stolidissimi mimi. Foret, inquit
l. 10. c. 1. ille, optandum pares, aut saltem proximos illi viro fieri. Sed placebat propter sola vitia, & ad se quisque dirigebat effringenda, quæ poterat. Deinde tùm se ia-

l. 8. c. 5. etabat eodem modo dicere, Senecam infamabat. Hinc factum, vt quæ minùs crebra apud antiquos iis temporibus modo carerent. Quid multis opus? Cum Quintiliano finio. Neque enim hac de re aut facundiùs aut prudentiùs quidquam dici possit, quàm ab eo iam olim dictum fuit. *Densitas earum [sententiarum] obstat inuicem. Vt in satis omnibus fructibusq; arborum nihil ad iustam magnitudinem adolescere potest, quod loco, in quem crescat, caret: nec pictura, in quâ nihil circumlitum est, eminet: ideoq; artifices, etiam cum plura in vnam tabulam opera contulerunt,*

rūt, spatis distinguunt; ne umbra in corpora cadant. Facit res eadem concisam quodque orationem. Subsistit enim omnis sententia: ideoq; post eam vtrique aliud est initium. Vnde soluta oratio, & è singulis non membris, sed frustis collata structurâ caret; cum illa rotunda, & vndique circumcisa insistere inuicem nequeant. Præter hoc, etiam color ipse dicendi quamlibet clarus, multis tamen ac variis velut maculis conspergitur. Porro vt adfert lumen clauus purpura, loco insertus, ita certè neminem deceat in-texta pluribus notis vestis. Quare licet hæc enitere, & aliquatenus extare videantur; tamen lumina illa non flammæ, sed scintillis inter fumum emittantibus similia dixeris: quæ ne apparent quidem, vbi tota lu- cet oratio: vt in sole sidera ipsa desinunt terni. & quæ crebris paruisq; conatibus se attollunt, inæqua- lia tantùm, & velut confragosa, nec admirationem consequuntur eminentium, & planorum gratiam perdunt. Hoc quoque accidit, quod solas captantè sententiis, multas necesse est dicere leues, frigidas, in- eptas. Non enim potest esse delectus, vbi numero labo- ratur. Præclare hæc, & velut ab oraculo in- sententiarum nimis prodigam profusamque licentiam, quibus nepotuli iam nostri per subsellia exultant: qui viuendi nec gnari nec solliciti tum sibi omnem sapientiam domum duxisse videntur, si quid sententiosè dixe- rint; etiam si insulsè & insipidè. Est tamen & alius non paucorum morbus, cui ex eodem alexipharmacum dabo. Huic quibusdam con- Quint.
trarium

trarium studium, qui fugiunt ac reformidant omnem hanc in dicendo voluptatem, nihil probantes, nisi planum & humile, & sine conatu. Ita dum timent, ne aliquando cadant, semper iacent. Quod enim tantum in sententiâ bonâ crimen est? Non causa prodest? non iudicem mouet? non dicentem commendat? At est quoddam genus, quo veteres non utebantur. Ad quam vsque nos vocatis vetustatem? Nam si ad illam extremam: multa Demosthenes, quæ ante eum nemo. Quomodo potest Ciceronem probare, qui nihil putat ex Catone Gracchisq; mutuandum? Sed ante hos simplicior adhuc loquendi ratio fuit. Extrema duo designauit Rhetor optimus; iam tandem quod mediū est, id est, quæ virtutis sedes ac regia, ad quam anhelant omnes, solis velut radiis, ingeniosè depingit. Ego verò hæc lumina orationis, velut oculos quosdam esse eloquentia credo. Sed neque oculos esse toto corpore velim; ne cætera membra officium suum perdant: & si necesse sit, veterem illum horrorem dicendi malim, quàm istam nouam licentiam. Sed patet media quædam via: sicut in cultu victuq; accessit aliquis citra reprehensionem nitor: quem, sicut possumus, adiciamus virtutibus. Prius tamen sit vitiiis carere: ne dum volumus esse meliores veteribus, simus tantum dissimiles.

CAPVT XVI.

De incis, membris, periodis.

Rem aggredior, in quâ non nulli vnicam styli orationisq̄ue vim constitutam esse putauerunt, quam Cicero lib. de Oratore omnium se accuratissimè amplissimeq̄ue persecutum esse gloriatur: de quâ dum loquuntur omnes, tam inconsultè non nulli decernunt, vt neque ipsas quidem voces, id est, rerum notas, & commentationum nostrarum interpretes intelligere videantur. De his igitur primùm non multa quidem Græculorum more; non nulla tamen, vt præcipientibus mos est, dicenda iudicauim. *Incisum*, inquit Fabius, *erit sensus, non expleto numero conclusus; plerisque pars membri.* Auctor ad Herennium alio id nomine describit lib. 4. *Articulus dicitur, cum singula verba interuallis distinguuntur casâ oratione.* Atque hæc quidem minima pars orationis: huic proxima, *membrum.* *Membrum autem* (eiusdem Fabij sunt) *est sensus numeris conclusus; sed à toto corpore abruptus, & per se nihilefficiens.* Auctor ad Herennium: *Membrum orationis appellatur res breuiter absoluta, sine totius sententiæ demonstratione, quæ denuò alio membro orationis excipitur.* Ad periodum venio, quam (vt Cicero ait) *tum ambitum, tum circuitum, tum*

Fabius.

Cic. ad Heren.

Fabius.

Cic. ad Heren.

In O-
com-rat.

comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem appellamus. Huius ex Tullio illa descriptio: Periodus est, cum tanquam in orbe inclusa currit oratio, quoad insistat in singulis perfectis absolutisq; sententiis. Atque hic vnus omnium instar. Cuius etiam ex Oratore verba latius describere visum, vt exemplis res fiat illustrior. Constat enim ille ambitus, & plena comprehensio, è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, vt & aures impleat, & ne breuior sit, quàm satis sit, neque longior. Quanquam vtrumque non nunquam, vel potius sæpè accidit, vt aut citius insistendum sit, aut longius procedendum, ne breuitas defraudasse aures videatur, neue longitudo obtudisse. Sed habeo mediocritatis rationem. Nec enim loquor de versu, & est liberior aliquanto oratio. E quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat ferè plena comprehensio. His in singulis versibus, quasi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus. Sin membratim nolumus dicere, insistimus. Idq; cum opus est, ab isto cursu inuidioso facile nos & sæpè disiungimus. Sed nihil tam debet esse numerosum, quàm hoc quod minimè apparet, & valet plurimum. Ex hoc genere illud est Crassi: Missos faciant patronos: ipsi prodeant. Nisi interuallo dixisset, Ipsi prodeant, sensisset profectò effluxisse senarium. omnino melius taderet: Prodeant ipsi. Sed de genere nunc disputo. Cur clandestinis consilijs nos oppugnant? cur de perfugis nostris copias comparant contra nos? Prima sunt illa duo, quæ

κόμματα

κόμματα Græci vocant, nos Incisa dicimus: demum
 tertium, κῶλον illi, nos Membrum. Sequitur non
 longa (ex duobus enim versibus, id est membris, per-
 fecta est) comprehensio: & in spondeos cadit. Et Cras-
 sus quidem sic plerumque dicebat: idq; ipse genus di-
 cendi maximè probo. Sed quæ incisim, aut mem-
 bratim efferuntur, ea vel aptissimè cadere debent: vt
 est apud me: Domus tibi deerat? at habebas: pecunia
 superabat? at egebas. Hæc incisa dicta sunt qua-
 tuor. At membratim, quæ sequuntur duo: Incurristi
 amens in columnas: in alienos insanus insanisti. De-
 inde omnis tanquam crepidine quadam compre-
 hensio longior sustinetur: Depressam, cæcam, iacen-
 tem domum pluris, quàm te, quàm fortunas tuas
 æstimasti. Hæc vbi legeris, in mentem mox ve-
 niat, & incisa & membra ad periodum con-
 stituendam conspirare; & aliud tamen esse
 per ambitus ambitiosè, si fas dicere, oratio-
 nem voluere, aliud incisim & membratim
 carpere. Fabius porrò duplicem comprehen-
 sionem inuenit lib. 9. cap. vlt. Genera eius sunt

Fab. l.
 9. e. vlt.

duo: alterum simplex, cum sensus vnus longiore am-
 bitu circumducitur: alterum, quod constat membris
 & incisim, quæ plures sensus habent. Præclarè id
 quidem; nec aliud tamen incolumi veritate
 docere conatur, quàm eas orationis partes,
 quas incisa vel membra vocamus, quando-
 que velut in corpus aliquod, sic in periodum
 conuenire, vt cæcis iuncturis coalescant: quã-
 doque verò subsistere quasi & sese colligere,

& suâ breuitate spectari velle; non iam quasi in corpore cum reliquis artibus, sed per se visendas: ac tum id esse, quod dicimus incisim vel membratim orationem contexere. Nec pluribus opus arbitror, vtr rei natura intelligatur: de usu adiciam pauca. Tullius lib. 1. de

Cic. l. 3. de Orat. Oratore: Clausulas enim atque interpuncta verborum anima interclusio atque angustia spiritus attulerunt. Id inuentum est ita suaue, vt, si cui sit infinitus spiritus datus, tamen eum perpetuare verba nolumus. Id enim nostris auribus gratum est inuentum, quod hominum lateribus non tolerabile solum, sed etiam facile esse possit. Sed hic naturæ modus est, artis alius. Quis ille artis modus? Numeros requirit: de quibus cum ibi, tum alibi Orator admodum numerosè. Sed eos ad sequentem palæstram reiicio. Huic verò loco id etiam congruit, quod eodem in libro est cum de antiquis loquitur & priscis oratoribus. Hanc diligentiam subsequitur modus etiam & forma verborum. quod iam vereor ne huic Catulo videatur esse puerile. Versus enim veteres illi propemodum in hac solutâ oratione, id est numeros quosdam nobis esse adhibendos putauerunt. Interpirationis enim, non defatigationis nostræ: neque librariorum notis, sed verborum & sententiarum modo interpunctas clausulas in oratione esse voluerunt. Nimiùm iam sanè à re digressus sum, & propè importunè in disceptationem de numeris irruui. Opportuniùs pro hac dissertatiunculâ in Oratore

Cic. ib.

Cicero

Cicero docet exornationibus, & principijs
causarum, & narrationibus interdum & e-
pilogis sinuosas illas comprehensiones con-
uenire; in contentionibus autem incisim & mem-
bratim tractam orationem plurimum valere: ma-
ximeq; his locis, cum aut arguas, aut refellas. Cui &
illa adnectit: Nec vllum genus est dicendi aut me-
lius aut fortius, quam binis aut ternis ferre verbis,
non numquam singulis, paullo alias pluribus; inter
que varijs clausulis interponit se raro numerosa cõ-
prehensio. Iam, vt arbitror, procliuè est, inter-
punctionum & vsu & naturam cognoscere.
Illud verò hîc omnium est difficillimũ, quod
in rebus cæteris, modum seruare. Quidam e-
nim omnia in comprehensiones glomerant
fastidiosas sæpe, & languidas: alij autem vel-
lunt, carpunt, incidunt omnia. Cicero de O-
rat. Flumen alius verborum v. lubrica, q; cordi est: In Ora
qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam: di-
stincta alios & interpuncta intervalla, morar. spi-
ration. q; delectant. An non talem olim fuisse
prudenter auguremur, de quo Philosophus
epist. 40. ad Lucilium? Audisse, inquit, te scribis
Serapionem philosophum, cum istuc applicuisset, so-
lere magno cursu verba conuoluere, quæ non effundit
vnà, sed premit & vrget. Plura enim veniunt, quàm
quibus vox vna sufficiat. Et post non multa: Q.
Haterij cursum, suis temporibus oratoris celeberrimi,
longè abesse ab homine sano volo. Nunquam du-
bitauit, nunquam intermisit: semel incipiebat, semel

Cic. in
Orat.

In Ora

desinebat. Quadam tamen & nationibus puto magis vel minus conuenire. In Grecis hanc licentiam tuleris: nos etiam cùm scribimus, interpungere consueuimus. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exiit, gradarius fuit. Romanus sermo magis se circumspicit, & æstimat. Gradarius certè fuit Cicero. Nam & pedes consultò figit, nec properat vnquam inconcinnè, quamuis interdù, cùm res postulat, accelerare videatur. Ne quæso temerè quis obganniat, & me incuset amariùs, quòd orationis præcipitem cursum cum eâ scribendi ratione coniungam, quæ in numerosas circumscriptiones nimis effusè prolabitur. Scio eadem non esse vitia; sed confinia. Eadem iudicare quî possim, cùm idem philosophus Ciceronem illum gradarium, illum eloquentiæ parentem non vno verberet conuicio, quòd in verbis componendis distinctior fuerit, quàm virum fortem deceat?

Ep. 114. *Quid de illâ loquar (compositione) in quâ verba differuntur, & diu expectata vix ad clausulas redduntur? Quid de illâ in exitu lentâ; qualis Ciceronis est, deuexa & molliter desinens, nec aliter quàm solet, ad morem suum pedemq; respondens? Non ego quidem Ciceronem traducere velim: fateri tamen cogor, non omnino in periodis immane producendis meritam suorum reprehensionem declinasse. Longè tamen insolentiùs nouelli non nulli ornatissimi huius viri libertatem æmulati sunt; ideoque incautis quibusdam*

dam ansam dederunt in Charybdim incur-
rendi, dum Scyllam euitare conantur. Quo-
rum, vt Thrasymachi quondam, *satis arguta
multa, sed minuta, versicolorumq; similia, nimirūq;
depicta.* Ne dicam Hegesiæ adinstar saltitare
eos incidentes particulas. *Sunt enim qui illo vi-
tio, quod ab Hegesiâ maximè fluxit, infringendis
concidendisq; numeris in quoddam genus abiectum
incidant, Siculorum simillimum.* Horum etiam è
scholis prodeunt, quibus, vt ille quondam P.
Vinicio, inclames non immeritò: *Dic vel nun-
quam dicas.* Ciceronem si quis minùs prober,
Crassum non improbet Ciceroni laudatum.
sed imitetur citra culpam. De eius dictione
Cicero in Bruto: eius, inquam, quem maximè
suspicit, quem vnum in dicendo deum cele-
brat: *Quin etiam comprehensio & ambitus ille ver-
borum (si sic periodum appellare placet) erat apud il-
lum contractus & breuis, & in membra quedam,
quæ κῶλα Græci vocant, dispertiebat orationem li-
bentiùs.* Denique, vt cōcludam breuiter: com-
prehensiones, membra, & incisa rarò multa
conspirent, & gregatim velut & agminatim
incedant; spargantur potiùs, & inter se misce-
antur venustè amico consortio; magis tamen
minùsve hæc aut illa dominantur pro rerum
personarumque genio, cui orator seruire de-
bet, quem colere & venerari, si pro dignitate
oratoris munus sustinere desideret. Vnum in-
super est, quod licet sese obuiam non ingerat,

Cic. in
Bruto.

circa viam tamen oberrans insinuare conatur, quod iam antè velut in transitu salutauimus, quod nec modò contemnendum arbitror: quia nec olim Seneca contempfit: *equè, inquit, stillare (orationem) nolo, quàm currere: ne extendat aures, nec obruat; perennis sit vnda, non torrens.* Aliquando tamen & fluctuet & æstuet; dummodo is sit orator, qui norit
Et premere imperio, & laxas dare iussus habenas.

CAPVT XVII.

De litterarum syllabarumq; concursu, siue iuncturâ.

NOuus hîc campus, noua sepra: in quibus nunc etiam Ciceronis præcipuum regnum erit. Et primùm quidem de Thucydide suffragia sunt, quem Oratoris nostri premit accusatio, quòd vocalium conflictu nimis hiulcam asperamq; orationē posteris transmiserit. Non huic tamen magnopere pertimescendum; sed illius potiùs insulsis admiratoribus: qui dum mutila quedam & hiantia locuti sunt, qua vel sine magistro facere potuerunt, germanos se putant esse Thucydidas. Hos ille Variniano plusquam odio prosequitur. Quid mirum? Nemo tam rusticus est, qui vocales nolit coniungere. Ipsum, ipsum audiamus Tullium:
Collocatio,
inquit,

*In O-
ras.*

Ibid.

*Li. 3. de
Orat.*

inquit, seruanda verborum, quæ iunctam orationē efficit, quæ coherentem, quæ lenem, quæ æquabiliter fluentem. Id assequemini, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungetis, ne uē asperè concurrant, ne uē vastius diducantur. Hac industriâ coagmentatam desiderat verborum artificiosè constructorum seriem: ne aures offendant, quarum iudicium est superbissimum. Quod quidem ut in Græcis non nimis morosè efflagitemus interdum; in Latinis sanè negligere non possumus. Quis enim nõ assentiatur Ciceroni, dum horridulas antiquorum orationes, & poëtarum hiantia metra reprehendit? quod Latinis, ne si cupiant quidem, distrahere voces conceditur. Quis non assentiatur cui aures sunt? Itaque proscribantur illi apud Senecam descripti: qui præfractam & asperam *Seneca.* (compositionem) probant: disturbant de industriâ, si quid placidius effluxerit: nolunt sine salebrâ esse iuncturam: virilem putant & fortem, quæ aures inæqualitate percutiat. Non exiguas præceptionum copias, quæ in Rhetorum castris hoc in bello militant, sub signis producerem, nisi recorderer, non Rhetoricam profitendi munus me suscepisse, sed de stylo ferendi iudicium. Itaque prætereo illa, quæ laboriosè Cicero de veterum studio in litteris blandè leniendis, verbisque, ut sic dicam, sub ascia deformandis in Oratore conscripsit: ea verò, quæ Fabius lib. 9. cap. 4. nitidè & diductè commemorat, satis

habuero delibasse, illudque monuisse: ut longarum imprimis vocalium, earumque præsertim, quæ cauo & patulo proferuntur ore, frequens occurratio declinetur: neue consonantes asperiores seuioresque in commissurâ verborum rixentur proteruius: neu præcedentis vocabuli finales syllabæ in principio sequentis resumantur putidius. His ita præteritis, aut delibatis, iuuat Tullij proferre sententiam: qui nō tantum verba iracundè quodammodo & procaciter congradi vetat, verum vnumquodque perquam mansuetè pronunciari iubet. *Nolo exprimi litteras putidius; nolo obscurari negligentius: nolo verba exiliter animata exire; nolo inflata, & quasi anhelantia grauius. Et paucis interiectis: Rustica vox & agrestis quosdam delectat, quod magis antiquitatem, si ita sonet eorum sermo, retinere videantur: ut tuus, Carule, sodalis L. Cotta gaudere mihi videtur grauitate lingue, sonoque vocis agresti: & illud, quod loquitur, priscū visum iri putat, si planè fuerit rusticanū. Vereor iam tandē ne illud Persij in me ludat:*

*Quis populi sermo est: quis enim? nisi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per læue seueros
Effundat iunctura vngues? scit tendere versum,
Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno.*

Vereor, inquam, ne effeminare stylum, & quasi mulierare iudicer. Non ea mens est. Noui Ciceronem & Demosthenem modicè curiosos circa hanc rem fuisse; & modum cupio.

pio. Humanum arbitror, & laude non indignum, vocalium confluxu interdum non ingratam negligentiam indicari hominis de re magis quàm de verbis laborantis. Probare tamen non possum antiquariorum quorundam; non oratorum, sed caprimulgorum potiùs aut fossorum contemptum infamè, quo auditores spernere videntur: dum hispidâ & scabrâ dictione aures radunt. Hoc denique scisco ac Tullio cōscisco conscioque. *Solutum in O-*
quiddam sit; nec vagum tamen: vt ingredi liberè, nō
vt licenter videatur errare: verba etiam verbis quasi
coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam
hiatus concursu vocalium molle quiddam, & quod
indicet non ingratam negligentiam de re hominis
magis quàm de verbis laborantis. Sed erit videndum
de reliquis, cùm hæc duo ei liberiora fuerint, circui-
tus conglutinatioq; verborum. Illa enim ipsa contra-
cta & minuta non negligenterq; tractanda sunt;
sed quadam etiam negligentia est diligens. Nam vt
mulieres esse dicuntur nō nulla inornata, quas id ip-
sū deceat: sic hæc subtilis oratio etiã incompta de-
lectat. Fit enim quiddã in vtroque, quo sit venustius;
sed non vt appareat. Ea mens est: vt nec submis-
sus ille quidè & humilis, & cōsuetudinè imi-
tans orator ab indisertis re plus quã opinione
differēs, què solūm vocabat Atticū, qui Cice-
ronè Asiaticū esse volebāt, omnino huius artis
ignarus sit, aut ignauus. Quid igitur ille sub-
limis? Ipsū cōsule eo in genere florētissimū.

C A-

CAPVT XVIII.

De numeris.

SI quâ in re oratorum varia fuit discorsque
 sententia, in hac profectò vel maximè fuit,
 dum alij numeros nimis sollicitè venerantur,
 alij nimis abiectè & perditè negligunt atque
 contemnunt. De prioribus illis cap. 4. à nobis
Seneca. dicta non pauca: quorum, vt Seneca ait, non est
 compositio, modulatio est: ad eò blanditur, & molli-
 ter labitur. At verò Domitius Afer traicere in
 clausulas verba, tantùm aspirationis gratiâ solebat.
 Ad eò refugit teneram delicatamq; modulandi vo-
 luptatem: vt currentibus per se numeris, quò eos in-
 hiberet, obiceret. Vtrique meo iudicio vitiosi,
 dum vitium effugiunt. Quis honestam volu-
 pratem recuset nullo incommodo? Numero-
 rum dum castè adamantur, quò damnũ est?
 Quantum eorundem, nisi ad nauseam & fa-
 stidium deliciosi sint, quàm suaue orationis
 condimentum, & oblectamentum animo-
 rum? Hoc qui non sentiunt quas aures habeant, aut
 quid in his hominis simile sit, nescio. Mea quidem
 perfectò completoq; verborum ambitu gaudent, &
 curta sentiunt, nec amant redundantia. Quid dico
 meas? Conciones sæpè exclamare vidi, cum aptè ver-
 ba cecidissent. Quid plura? multis sanè argu-
 mentis numerorum splendorem, eumque nõ
 sine

line neruis & lacertis ornatum ac cultum Cicero & Quintilianus deprædicant. Vnum etsi *Quint.*
 fortè non esset robustum, per se tamen iucundum & memoriâ dignum proferre iuuat. Pythagoreis certè moris fuit, cum euigilassent, animos ad lyram excitare, quò essent ad agendum erectiores: & cum somnum peterent, ad eandem priùs lenire mentes, vt, si quid fuisset turbidiorum cogitationum, componerent. Quòd si numeris & modis inest quadam tacita vis, in oratione est vehementissima. Quantumq; interest sensus idem quibus verbis effertur, tantum verba eadem quâ compositione vel in exitu iungantur, vel sine claudantur. Verissima hæc sunt, non inficior; sed neque nimis verum, quod Cicero magis prudenter animaduertit, quàm vitauit: id curandum imprimis, nihil vt circa numeros nimis elaboratè, id est affectatè, tumultuetur orator: neue in eosdem sæpiùs coniciatur oratio. Animaduertit id quidem Cicero, non vitauit. Hinc ea, quam ex * Tacito & Senecâ produximus in florentissimum oratorem non omnis rationis expers insectatio ac criminatio. Dum ille exemplis productis, hic generalì velut problemate oratorum principem irridet, & naso suspendit adunco. Quare licet turpe sit, inscitum & agreste, ἀναριθμὸν esse compositionè; eam tamen excusari faciliùs posse autumo, quàm εὐριθμὸν. Minùs enim offendit vernaculus quidam candor, & domi nata simplicitas,

* si tamè Tacitus.

tas, quàm laboriosa, & sudata nimium peregrinarum atque exoticarum artium mortinque ostentatio. Itaque numerorum ingenuam quandam modulationem non improbo; sed laudo potius, si quis utatur industriè. Malo tamen rusticanum stragulū, quàm meretricis pallium: dum viro apud viros differendum est. Apage Thrasymachum, Gorgiam, Theodorum, multosq; alios, quos *λογοδαιδάλως* appellat in Phadro Socrates: quos nec Isocrates quidem probavit. Herodotum malo vel Thucydidem, qui longissimè à talibus deliciis, vel potius ineptiis abfuerunt. Hos, inquam, malo: eosque vel Isocrati præposuero: à quo tamen mansuefacere orationem si quis didicerit, non improbo. dummodo id caueat, ne velut in orchestrâ mimicè fluant pedes. Sit colorata, sed robusta; non siluestris, sed virilis. Quid multis? Ciceronem legite, qui plenius planiusque hac de re dissertavit: qui que sagacius numerorum præcepta exposuit, quàm ex iisdem præceptis orationem suam instituit. Exsurge, Persi, & de plaustro aliquid; imò de philosophorum scholâ in cirratulos illos declamita:

Sed numeris decor est, & iunctura addita crudis.

Claudere sis versum didicit Berecynthus Atys:

Et qui caruleum dirimebat Nerea delphin:

Sic costam longo subduximus Apennino.

Arma virū. nōne hoc spumosū, & cortice pingui,

Vt ramale vetus vegrandi subere coctum?

Quid-

Quidquã igitur tenerũ, & laxã ceruice legẽdũ?
 Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis,
 Et raptum vitulo caput ablatura superbo
 Bassaris, & lyncem Menas flexura corymbis,
 Euion ingeminat: reparabilis affonat Echo.

CAPVT XIX.

*Quòd ex dictis stylus fingendus. Quid in
 stylo præcipuum. Quomodo natura cu-
 iusque ratio habenda.*

QVem tandem fugit, non vnã aliquã in re
 styli vim & naturam (quam explicare
 difficillimum est) sed in multis simul magnif-
 que consistere; cùm videat .8. à nobis capiti-
 bus ea sola designari, quibus tanquam articu-
 lis & membris hoc corpus componitur? Cor-
 pus, inquam, superest enim illius animus ac
 spiritus indagandus. quam partem quidem
 principem esse nemo inficias ierit, quam ta-
 men ipsam, velut hominis mentem, magis
 agnoscimus, quàm cognoscimus. Hoc tamen
 in hisce tenebris, tantaque rerum caligine ad-
 monendo exclamare fas sit: *Ne his, quibus ad Quint.
 euitanda vitia iudicij satis est, sufficiat imaginem lib. 10.
 virtutis effingere, & solam, vt sic dixerim, cutem: cap. 2.
 vel potius illas Epicuri figuras, quas à summis cor-
 poribus dicit effluere. Hoc autem iis accidit, qui non
 introspectis penitus virtutibus, ad primum se velut
 ad spe-*

ad spectum orationis aptarunt: & cum ijs felicissime cessit imitatio, qui verbis atque numeris sunt non multum differentes, vim dicendi atque inuentionis non assequuntur; sed plerumque declinant in peius, & proxima virtutibus vitia comprehendunt, suntque pro grandibus tumidi, pressis exiles, fortibus temerarij, latis corrupti, compositis exultantes, simplicibus negligentes. Ideoque qui horridè atque incompositè quidlibet frigidum illud & inane extulerunt, antiquis se pares credunt: qui carent cultu atque sententiis, Atticis scilicet: qui præcis conclusionibus obscuro, Sallustium atque Thucydidem superant: tristes ac ieiuni Pollionem emulantur: otiosi & supini, si quid modo longius circumdixerunt, turant ita Ciceronem locutum fuisse. Noueram quosdam, qui sepulchrè expressisse genus illud celestis huius in dicendo viri sibi viderentur, si in clausulâ posuissent, Esse videatur. Hæc utinam legerent, & frequentius in memoriam reuocarent vel nouorum nuper hominum, vel antiquorum & multis olim imaginibus insignium virorum ridiculi, si fas dicere, parasiti? Ast fortè contra nos contendet eorum aliquis, & opponet illud vulgatum: *Ea que in oratore maxima sunt, imitabilia non sunt, ingenium, inuentio, vis, facultas, & quidquid arte non traditur.* Sit ita: in alterius corpus per Pythagoreorum metempsychosin commigrare non datur; attamen à sobrio sobrietatem, ab excitato & vegeto & erecto est aliquid, quod ad nos deriuemus;

uemus;

uemus; non idem, sed simile: quodque illius iam non sit, sed nostrum. Fuit, quod à Socrate Diogenes disceret: fuisset, quod à Diogene Socrates; si tempus indulgisset. Et tamen Diogenes non idem Socrates; sed Socrates furens apud antiquos appellatur. Quid plura? & plantas, & fruges, fructusque quoslibet, & omne propemodum animalium genus ad cibum, totque liquorum genera ad potum usurpamus, nec tamen in illa abimus, & à naturâ nostrâ desciscimus; sed illa ipsa in nos desertâ indole suâ conuertuntur vniuersa. Itaque Rhetoricæ magistrum cupio, ex Quintilianiani decreto, in oratoribus enarrandis hæc obseruare: *Quodq; in inuentione, quodq; in elocutione notandum erit: quæ in proœmio conciliandi iudicis ratio; quæ narrandi lux, breuitas, fides: quod aliquando consilium, & quàm occulta calliditas.* Namque ea sola in hoc ars est, quæ intelligi, nisi ab artifice, non possit. *Quanta deinceps in diuidendo prudentia: quàm subtilis & crebra argumentatio: quibus viribus inspiret: quàm iucunditate permulceat: quanta in maledictis asperitas, in iocis vrbalitas: vt denique dominetur in affectibus, atque in pectora irrumpat, animumq; iudicum similem iis, quæ dicit, efficiat: tum in ratione eloquendi quod verbum proprium, ornatum, sublime: vbi amplificatio laudanda; quæ virtus ei contraria: quid speciosè translatur: quæ figura verborum: quæ lenis & quadrata, sed virilis tamen compositio.* Hæc vbi fecerit, vniuscuiusque

K

iusque

iusque discipuli naturam accuratè circumspiciet. Hoc enim doctoris intelligentis est, videre, quò ferat natura sua quemque, & eà duce vtentem sic instruere, vt Isocratem acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est; alteri se calcaria adhibere, alteri frenos. Quæ quidem omnibus magistris constituta velim & obseruata perenniter; etiam tibi, quicumque es, si tibi magister es. An & illud, quod Fabius præscribit lib. 2. cap. 8. Ita præceptorem eloquentiæ, cum sagaciter fuerit intuitus, cuius ingenium presso limitatoq; genere dicendi; cuius acri, graui, dulci, aspero, nitido, urbano maximè gaudeat, ita se commodaturum singulis, vt in eo, quo quisque eminet, prouehatur. Quòd & adiuta curâ natura magis eualescat: & qui in diuersa ducatur, nec in iis, quibus minùs aptus est, satis possit efficere: & ea, in qua natus videretur, deserendo, faciat infirmiora? Et illud omnino immotum esse velim; quamuis Fabius non nullibi leuiter vacillet. Quis Cicero acerrimè pro hac re contendenti refragari audeat? Lib. 3. de Orat. nihil illo studiofiùs inculcat, atque ingenti exemplorum aggere propugnat. Pauca è multis pro more nostro dabimus: Adspicite nunc eos homines atque intuemini, quorum de facultate querimus: quid inter sit inter oratorum studia atque naturas. Suauitatem Isocrates, subtilitatem Lysias, acumen Hyperides, sonitum Aeschines, vim Demosthenes habuit. Quis eorum non egregius? tamen quis cuiusquam,

nisi

Fab l.
2. c. 8.

Cic. 3.
de Orat.

nisi sui similis? Grauitatem Africanus, lenitatem Lelius, asperitatem Galba, profluens quiddam habuit Carbo, & canorum. Quis horum non princeps temporibus illis fuit? Sed suo tamen quisque in genere princeps. Hæc Tullius. Atqui vt Catulum, vt Cæsarem, vt Cottam, vt Sulpitium, vt Crassum, vt Antonium dissimillimos inter se præteream, quorum tamen nullum, nisi sui similem velis, sic concludo: *Natura nulla est (vt mihi videtur) quæ non habeat in suo genere res complures dissimiles inter se, quæ tamen consimili laude dignentur.* Ne det igitur in compedes sese & catastas orator; cum liber, cum ingenuus sit. sequatur naturam, sed perficiat. *At existimauit, quæ cum Cicerone in Oratore, in omnibus rebus esse aliquid optimum.* Sit ita: quamuis sæpius id ipsum neget ille ipse Cicero: sit tamen ita; dummodo talis sit orator, quem nunquam vidit Antonius: aut qui omnino nullus vnquam fuit: quemq; imitari atque exprimere non possumus: quod idem ille vix Deo concessum esse dicebat. Dummodo talis sit orator ille Ciceronis, qualis respublica Platonis, Zenonis sapiens. *At prima sequentem honestum erit in secundis tertijsq; consistere.* Id ipsum volo, atque vt consistas, sequere naturam ducem: ita tamen vt caueas ne in abrupta recedas aut præcipitia: ad summa erigere non alienæ possessionis fastigia, sed propriæ. Quod igitur ad Dei Dei-paræque Virginis gloriam sit: oratorem ho-

Cic. in
Orat.

148 LIMÆ CICERONIANÆ CAP. XIX.
die manu mitto: nolo eum seruire, sed imita-
ri: det se in clientelam Ciceroni, non man-
cupio tradat. Distorta sunt omnia quæ vio-
lenta:

DIS-

DISCEPTATIO

QVODLIBETICA

DE

PVLCHRITVDINE

B. VIRGINIS MARIE.

NOVVM fabricata pomum discordia, non iam quidem inter profanas deorum comessationes, sed sobrias inter Philosophorum scholas opinionum diuortia serere, & nouam Tragædis scenam adornare molitur. Sed ventos arat, & in aëre sementem facit, nec de spinis, quam solet, messem colliget, in pernicipiale veritatis exitium. Non præluditur hîc Troiano incendio, nullus Paris Helenam deperit: Maria in pulchritudinis certamen descendit, & apud vos causam dicit, de quâ iam pridem omnium Patrum, omnium Theologorum, omnium, quotquot hac in re iudices confederunt, historicorum calculis, in illius fauorem pronuntiata sententia. Itaque magis verendum est, ne in campo Martio contra palum crate solùm & fuste luctari videar; quàm, ne quid aggrediar dignum amore in Mariam nostro,

K 3

dignum

150 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
dignum vestro. Quia tamen hoc lilium inter
spinas, inter tor, inquam, hæreticorum ca-
lumnias, & probra, & maledicta, & de ga-
neis ac lustris tabernaria (vt ait ille) conuicia,
sine vulnere, sine plagâ, sine vllâ cicatrice a-
nimosè caput exerens; nescio quid auræ mi-
nùs fauentis afflare, & venustatem illius he-
betare, & amœnitatem abradere, & candidif-
simam integerrimamque pulcritudinem de-
tergere conatur, antequam sæuiat asperius,
inconsulta licentiæ obuiam eundum esse iu-
dicauit. Dabitur autem veniam, si quid in rem
dixero contentè, si quod lacertosius pugna-
uerit argumentum, si neruis omnibus incu-
buerit oratio; dummodo neminem petat, nisi
vltro sese ingerentem. Non hîc, vt in Lesbo
quondam, aut apud Elidem & Alpheum lu-
dicra concertatio: non bellatur hîc pro Hip-
podamiâ à Pelope, pro Deianirâ ab Hercule,
pro Lauinia à Turno aut Æneâ, pro Aspasiâ à
Pericle; sed pro augustissimâ cælorum terra-
rumque Imperatrice à Christiano, qui que à
primâ ætate Sodalitio Virginis nomen adscri-
ptum solam nouit nobilitatis imaginem, qui-
que hanc sperat vnicam sibi fore patronam,
dum mortalium patronorum frustra sudabit
industria. Atque vt tandem aliquando ad
causam veniamus, sic primùm statuo, nullum
fuisse corporis animique decus, nullum orna-
mentum, quo non sponsam suam Deus opt.
max.

max. condecorarit præstantiùs longè magis-
 que eximiè, quàm vllum condecorarit homi-
 num, vllum diuorum. Quod cùm grauissimo-
 rum Patrum testimoniis, vallis velut & fossis
 munitum sit, illorum auctoritate in subsidijs
 quodammodo relictâ vlteriùs proficiscor, il-
 ludque contendo, pulcritudinem inter na-
 turæ bona, & nobilissima cimelia numeran-
 dam esse: longèque oprandam magis, & omni
 laude ac prædicatione digniorem membrorû
 suauissimam harmoniam, & colorum gratissi-
 mum honestissimumque concentum, quàm si
 corpus, si facies, si vultus minùs perfecta exa-
 ctæque fuerint. Ex quibus illud colligo fascea-
 tim, bona quidem omnia, & inter omnia, pul-
 critudinem præ reliquis Deo carissimis ma-
 gnæ Matri singulari priuilegio, illustri digni-
 tatis prærogatiuâ concessam esse. Quis infi-
 cias ierit, pulcritudinem inter bona nume-
 randam? Aut quibus instructus disciplinis,
 quibus litteris, quibus fretus monumentis
 inficias ierit? Mearum partium sunt Theolo-
 gi, Iurisconsulti, Medici, Philosophi, & qui-
 cunque scientijs humanioribus expoliti. Nul-
 lum in se adinstar momenti habet pulcritu-
 do? nihil articulorum omnium concinna mo-
 dulatio? Hoc est Vulcanum cælis asserere: iam
 in illo diuorum palatio locum obtinebunt
 iterum de Ætnæ camino fuligine obsiti

Brontesq₃ Steropesq₃, & nudus membra Pyracmon,

152 DISCEPTATIO QVODLIBETICA
& omne Cyclopum genus, Iunonem inter &
Palladem, Venerem inter & Heben accum-
bent, & nectaris ducent succos venusta fami-
lia. Nullum in se ad instar momenti habet pul-
critudo? Itane verò? Frustra Christianorum
optimates in Apostoli sententiam discessio-
nem faciunt, & omnes in mensuram ætatis
plenitudinis Christi, corporibus integrè at-
que ad vnguem bellissimè deformatis, postli-
minio vitæ restituendos arbitrantur? Malit
credo de Therfitis familiâ quispiam omnes
in cælo silicernios, cadauerosos, capulares,
obstipos, cernuos, defoculos, simones, silo-
nes, gutturosos, ventricosos, sedigitos, scæ-
uas, luxatos, varos, valgos, plautos, scauros,
pumiliones, longuriones, aut de gigantum
theomachorum stirpe anguipedes homines.
Nullum in se ad instar momenti habet pul-
critudo? nihil insigne totius faciei lumen ac
decor? nihil colorum venustas? Non exigua
hîc res agitur, Auditores: naturæ vis infer-
tur, & cælo, & Deo:

Lucidus vmbroso miscebitur axis Auerno.

Iam in magni illius Imperatoris contubernio
teterrimè degent Æthiopes, quibus, si per me-
diam occurras noctem, centenis non satis
crucibus larvas velut & lemures, auerrunca-
tos arbitreris: & in cælis Tremori ac Terrori
templum erit dedicandum, potiori quàm a-
pud Romanos iure, & Deo Ridiculo sua ibi-
dem

dem inaugurentur altaria. Si enim nihil dignitatis, nihil laudis, nihil optabile habeat, nihil quod probes, quod eligas, ille vultus ac totius corporis nitor, natiuâ cerussâ verecundè purpurascens, quid opus Æthiopem lauare? bonis auibus ad Beatorum sedes euolet cornice tetrior & coruo. Quin imò & Indorum numina inter astra collocentur, nec solus Orion deos terreat. Indorum, inquam, numina, piceo obscura vultu, quibus hirtum cornibus caput siluescit, & cornuum virgultis saltuosum est mentum, nemorosa pubes. Nihil enim pulcritudo boni continet. Legisse me memini mortem, quæ nigra pingebatur omnibus, à solis Lacedæmonijs albedine insignem pingi solitâ, vt nihil in eâ malum esse commonefacerent, & optandam potiùs, quàm fugiendam. Hi verò nostri de carbonaria Philosophi cęlestes illos genios, quos candidissimis illustramus pigmentis, furuo inumbrant colore; ex equo benè: ac nullo labore, sumptu nullo, nullo adhibito penicillo, ne vno quidem filo totius imaginis immutato, ex Angelis cacodæmones, ex cacodæmonibus verò Angelos prodigiôsâ metamorphosi, an metempsychosi? procreare norunt. Quid est in Pyrrhonis se scholam penetrare, si hoc non sit? Quid est omnem scientiam atque experientiam obterere ac proculcare? Quid est in caudicem demigrare & fungum? Præclarè

154 DISCEPTATIO QVODLIBETICA
quondam ille Philosophus interrogantem
Quid pulcri deformibus præstarent, ab oculis
quæstionem istam sciscitari iussit, eosdem-
que magistros adhiberi solos, in re, quam ex-
plorare possent accuratissimè. Ita est, cuicum-
que oculorum acies non hebescit, quisquis
non omnino bubonem induit & noctuam
solis velut radijs depictum videt & formæ
gratiam suam inesse, & gloriam deberi. Au-
deat negare quispiam, ad iudicè, ad quæstio-
nem, ad catastas, ad fidiculas, ad candètes la-
minas prouoco. Id more maiorum compara-
tum est, si duo in sceleris aut flagitij alicuius
suspicionem vocentur iisdem argumentis cõ-
stricti, iisdem illigati testimonijs, eũ in equu-
leum priorem compingendum esse, qui for-
mâ deterior. Sic enim semper iudicarunt viri
sapientissimi, animi quamdam imaginem in
corpore depingi, & in vultu voluntatem vel-
ut in proscenio sese spectandam exhibere, ibi
se prodere, & suo quodam modo præsentem
alloqui. Quod præclarè vidit, quem nihil ta-
men vidisse volunt, Homerus, qui Therfiten
à capite ad pedes ita graphicè ob oculos po-
nit, & corporis vitia, & animi morbos, vt di-
cas pessimum ingenium in domicilio se di-
gno habitasse. At demus cæcum fuisse Home-
rum. Nihilne vidit Martialis ille, omnium
iudicio oculus totus, & oculus, qui Zoili de-
formitatem effigians,

Crime,

Crine (inquit) ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus,

Rem magnam praestas, Zoile, si bonus es.

Sunt hæc, dices, poëtarum propria, quibus & fingere & facere licet, quod lubet. Quid ille princeps Oratorum? Non solum in Partit. à formâ argumenta desumenda docet, eamque inter corporis bona principatum obtinere vult, & quod virtutem maximè significet laudari facillimè, verùm etiam in hoc loco strenuè versatur, & immoratur non languidè, nec solutè oratione pro Rosciq. Comædo. Fannium enim exagitans & pro meritis vexans, ridendumque propinans, C. inquit, Fannium „ Roscius fraudauit. Oro atque obsecro vos, „ qui nostis, vitam inter se vtriusque conferte; „ qui non nostis, faciem vtriusque considerate. „ Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus „ abrafa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? Nonne ab imis vnguibus usque ad verticem summum (si quam coniecturam adfert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur? Quiidcirco, capite & superciliis semper est rasis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. Multa possem è phystognomonum libris adferre decreta, multa ex omni scientiâ, omniumque prisorum monumentis, congerere: verùm nihil aduersariorum machinæ, nihil tela roboris habent, nihil virium,

156 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
rium, & bellum trahere nolo, & huic diutiùs
prouinciæ immorari: in ipso tamen velut di-
gressu aliquot argumenta, leuiora fortè, sed
non importuna, in aduersarios immittenda
sunt. Quorsum, Auditores, tam acerbè nos
vellicat, tam acriter lancinat, cùm minimùm
quid in formam nostram dicitur contume-
liosius, si nihil ea sit, si nullo in pretio haben-
da? Scitis, quæ passim apud Poëtas Græcos
& Latinos: scitis, quæ apud Historicos nar-
rentur: qui laquei nectantur, qui cudantur
enses, qui accendantur ignes in sui ipsius exi-
tium, quot ciuitatum excidia ob iocos intem-
pestiuè in Principes eiaculatos describantur.
Sed ne quis fortè auctores hos tâquam sexa-
genarios de ponte deiiciat, Senecam ad suf-
fragium euocabo. In senatu, inquit, flentem
,, vidimus Fidium Cornelium Nasonis gene-
,, rum, cùm illū Corbulo struthiocamelum de-
,, pilatum dixisset. Aduersus alia maledicta mo-
,, res & vitam conuulnerantia frontis illi firmi-
,, tas constitit, aduersus hoc tam absurdum la-
,, crymæ prociderunt. Vidésne, inquit Cicero
s. de Finibus (dum ex Peripateticorum sen-
,, tentia pulcritudinem per se bonam esse sta-
,, bilire conatur) vt si qua in membris praua, aut
,, debilitata, aut imminuta sint, occultent ho-
,, mines? Vt etiam contendant & elaborent, si
,, efficere possint, vt aut non appareat corporis
,, vitium, aut quàm minimum appareat: mul-
tosque

tosque etiam dolores curationis causſa perfe-
 rant: vt ſi ipſe vſus membrorum non modò
 non maior, verùm etiam minor futurus ſit,
 eorum tamen ſpecies ad naturam reuertatur.
 Nec multo pòſt interuallo ſic concludit. Nam
 ſi prauitatem imminutionemque corporis
 propter ſe fugiendam putamus: cur non etiã,
 ac fortasſe magis propter ſe formæ dignitatẽ
 ſequamur? Non ibo per ſingula; nobiliſſimas
 gentes, fortiſſimas nationes, omnium terra-
 rum populos vno velut agmine mecum rã-
 piam. Huius boni (inquit vir non indoctus) &
 barbararũ etiam nationum animos contem-
 platio cepit, vt earũ plerifq; tantæ ſit maieſtati
 corporis dignitas, vt magnorũ operum non
 alios capaciores putet quàm quos eximiã ſpe-
 cie donare ampliùs naturæ potetia inenarra-
 bilis dignata ſit. Quin & formoſiori occu-
 rriſſe cui piam, omen cenſebatur præſtantiſſimũ, at
 deformi inauſpicatiſſimũ. Quid verò admi-
 ratione dignũ? Nihil hĩc eſt cur ſupercilium
 mutet, cur femur quiſquam percutiat. Non
 enim fruſtra illud Philoſophis crebrò vſurpa-
 tum ſermone, quod ab Euripide dictum pri-
 mò, Forma imperio digna. Lacedæmonij, vt
 ſanctimoniã ſpectatiſſimi, Archidamum mul-
 tarunt, vt Athenæus arbitratur, quòd pul-
 cram coniugem diuiti ac puſillæ poſtpoſuiſ-
 ſet, & pro Regibus Regulos daturus eſſet.
 Faſceatim nectam plurimos: Strabo in Ca-
 thea;

theâ; Diodorus apud Æthiopes Macrobios; apud Indos Sophistas Diodorus idem, apud alios alij pulcritudinis prærogatiuâ sceptrâ conferri & diademata, suis ad posteros monumentis transmiserunt. Profer regum maximos, heroum fortissimos, eosdem & pulcerrimos solenni quasi priuilegio fuisse reperies. Horum è numero Hector, Achilles, Alexander, Scipio, Augustus, Carolus Magnus; atque vt cæteros præteream, Xerxes, si Herodoto quandoque fides, inter sexaginta & octo myriades formæ præstantiâ, non regiâ solùm maiestate primas tenuit. Non illud iam depromam ex Medicorum apothecis, eos, qui corporis temperie antecellunt aliis, eosdem & venustate anteuertere reliquis. neque illud Ciceronis recitabo, *Venustas & pulcritudo corporis secerni non potest à valetudine.* non commemorabo Socratem maximè eos ad philosophiam idoneos iudicasse, qui pulcritudine eminent. Vere enim ne hæc argumenta per se præstantissima eorum hominû moribus obsoleuisse videri possent. Illud certè non tacebo, Iudeis Saulem & specie & corporis dignitate omnibus præstantiorem Deo arbitro, Deo per Samuelem & speciem illam & corporis dignitatem extollente, in ducem & regem esse consecratum. Huic deinde Dauid, Dauidi Salomõ subrogatus; quâ vterque specie

cie neminem vestrūm latere potest. Verūm ne orationis meæ septa perfringam, aut metas diruam: quid tandem cū cætera omnia quæ apta, quæ bella, quibus gratia, quibus lepor inest, in delicijs habeamus, nihilne in hominibus valere dicemus quod in alijs valet plurimum? Hinc viola placet, hinc rosa, hinc liliū. Opportunè quidem lilij meminimus, & iam autem vellicat Maria, atque vlteriùs properantem iniectā velut manu retrahit. Hoc ergo maneat in causā, quod nemo negare potest, quod Augustinus confirmat, Pulcritudo donum Dei. Quod si concesseritis, quis adeò extra omnem rationis solem peregrinatur, vt inficiari audeat illam Dei sponsam, cælestem illam nympham, & si qua sit, inter diuos deam, cū cæteris Dei donis mortales omnes magno intervallo antecesserit, in pulcritudine quoq; antecessisse reliquos? Quòd si quis adeò cæcis ignorantia tenebris obsesus est, vt hoc ei in dubium venire possit, ad maiorum auctoritatem clarissimas velut faculas intendat oculos. Non in solem eum deducam primum, & flagrantissimos illos sanctorum Patrum radios, ne fortè retundatur acies. Illa illa inter profanos Sibylla Cumana tot iam antè sæculis prospexit, quod Christianorum aliqui videre se negant aut dissimulant. Huius hæc sunt:

*In cunctis humilis castam pro matre puellam
Deliget,*

Deliget, hæc alias formâ præcesserit omnes.

Nectamen extra chorum diu, nec extra oleam: ad nostros veniamus. Nazianzenus ante annos 1200. & eò ampliùs:

Χαῖρ' ὦ κόρη πάγκαρε, μήτηρ παρθένε,

Κάλλισα πασῶν παρθένων ὑπερτάτη.

Aue parens, virgoq; plena gratia,

Tu virginum longè omnium pulcerrima.

Tu verò, Epiphani, aude aliquid dignum amore tuo in Virginem. Solo Deo excepto cunctis superior existis, naturâ formosior est ipsis Cherubim, Seraphim, & omni exercitu Angelico. Videor iam mihi bellum confecisse, atque illud euicisse, cælestem hanc Heroïnam diuinâ quadam corporis venustate omnibus præminere mortalibus. Quare depositis tandem armis, sine periculo, de re iucundissimâ gratiosissimaque differere concessum arbitror; & clausis Iani portis ab acie & prælio, ad palæstram & oleum orationem traducere. Fallor, Auditores; hucusque prælusimus; iam seridè, & sine missione pugnandū est. Quò ætatis deuenimus? aut quò vecordiæ processimus? Contradicere libet, vt contradicamus tantum, & tanto contradicere religionis periculo, calces obtrudere priscis omnibus Theologis, omnes in sententiâ suam obtorto velut collo rapere, Patrum sanctissimos innocentissimosque in opinionum suarum catastram compingere, & leuiter dicere, quod perti-

pertinaciter defendamus. Nolumus / aiunt
 non nulli, quos honoris causâ taceo, D. Vir-
 gini quidquam eripere, plus etiam adicere
 malimus: non ex naturæ legibus; sed supra
 naturæ leges pulcritudinem damus. Agnosco,
 agnosco multas infames, contra Virginis ho-
 norem, palmas, hanc primam tamen lemni-
 scatam. Quid? supra naturæ leges pulcritudi-
 nem Virgini datis? quis eam neget? Quæ se-
 cundum naturam est eripitis. quis probat, nisi
 in Virginem parum religiosus? O noxiam
 prodigalitatem! quod nemo negat, concedi-
 tis; quod omnes concedunt, negatis. Licetne
 per vos, Auditores, & cothurnum exuere &
 foccum, & nudipedè incedere per hâc orche-
 stram? Ita volunt non nulli, qui nihil putant
 philosophicè dici, quod disertè dicitur. Illud
 itaque primum affirmo, iniuriam facere Vir-
 gini, qui supernaturalem ei pulcritudinē cō-
 cedunt, naturalem negant. Nam, si quidē al-
 tera eligenda foret, illa potior est; cum verò v-
 traque concedi possit & debeat, nō video cur
 Dei matrem omnis pulcritudinis ex asse here-
 dem nolint, & suâ possessione expellât, & ca-
 pite propè minuunt. Atque, vt ipsorum sen-
 tentiâ exploremus enucleatiùs: quæro cur ne-
 gent eam, quæ secundum naturam est formâ
 præstantissimâ? An quia sublimiori illi vim in-
 fert? & quasi stuprû ac incestû cōmitti nolût?

Belle! herculè, belle!

L

Hac

Hac enim ratione necessum est, eo pulc-
 rem Virginem fore, sublimiori illâ specie in-
 auditâ & inusitatâ, quo fœdior & immanior
 hac nostrate fuerit. Artifice velut in tabellâ
 vir nuper doctissimus meique amantissimus
 viuos quasi vultus magnæ Matris ponere co-
 natus, & spiranti non ære, sed chartâ simula-
 » crum cudere non ex sanguine. Pulcris, inquit,
 » adesse solet formæ cõmes arrogantia; non in
 » Mariâ. si quæ pulcritudini comitatem admi-
 » scere, audaciam accendunt improborum.
 » Maria corpore formosa, sed humilis; animo
 » pulcior, sed morum suavi comitate, nulli
 » contemptibilis. inter illicitum formæ, & affa-
 » bilem mortuam facilitatem, ab omni tumore
 » ac fastu remotam, nulla impudentiæ vel im-
 » pudicitæ cuiusquam rimula patebat. Hic cõ-
 » stans formæ & pudicitæ, humilitatis & maie-
 » statis concordia raro miraculo fuit. Zeuximi
 » Helenæ illius famosæ famosam ferunt imagi-
 » nem ad quinque puellarum spectandæ pul-
 » critudinis exemplar depinxisse; sed æternus
 » pictor & fictor totius vniuersitatis, non quin-
 » que formosarum dotes; sed quidquid in cun-
 » ctis vnquam supernæ Sionis habitatoribus
 » pulcritudinis & gratiæ fuit, totum illud in
 » Genitrice suâ sacratissimâ congeffit. Ita pul-
 » cerrimam, suauissimam, maximè decoram,
 » terribilem quoque simul contra hostiles im-
 » petus reddidit. Animaduertitis, Auditores,
 » quàm

quàm argumētose nuperus Damascenus pro
 Virginis laboret imagine. Quid hi nostri?
 quid agunt? quid moluntur? Ex eorum opi-
 nione depictam vobis effigiem in his velut
 nundinis propono Matris Dei & vestræ (sic
 enim appellare licet, dum eam amatis, vt ve-
 stram; colitis, vt Dei.) Vos auribus & oculis
 adeste. Quàm ad amissim fuerit architectatū
 hoc corpus, quam ad regulam exploratum
 nihil refert. Hæc enim artuum articulorum-
 que proportio à naturâ est, adeoque nihil in
 se habet optandum, nihil efferendum præco-
 niis. Fuerit ergo luscitiosa, lippa, cæca, de Co-
 clitum aut Strabonum gente, de Bucconum,
 Labeonum, Dentonum, Frontonum, Naso-
 num, Mentonum prosapiâ; manca, mutila,
 clauda, luxata, gibbera, ventricosa, vermino-
 sa: os famelici ad instar furni pateat: nares bi-
 cubitali hient specu: fuerit denique quales
 nec apud pueros lamias decantant nutrices,
 dum eos terrore ad officium reuocare conan-
 tur aberrantes:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

De colore verò etiam minùs solliciti sunt: siue
 albus ille fuerit, siue niger, siue cæruleus, aut
 viridis, qualis marinorum fingitur esse mon-
 strorum: quin imò Auctores eorumque verba
 deprauât, eorūque scripta fœdis contaminant
 glossematis, vt *στρόχρον* non ex mēte eorū in-
 terpretentur triticeum, sed ex suâ subfuscum,

L i atque

atque, vt paucis dicam, ingratum omnibus & inuisum. Da veniam, Maria, pulchra, vt luna; electa, vt sol. Da veniam, si tam inficetis coloribus ex aliorum te mente depingam. Nosti meum in te amorem, nosti quo id animo faciam; non vt te fugiant tui; sed vt tam insulsè fugiant altercantes & muginantes. Vos etiam, Auditores, etiam atque etiam obtestor, ne mihi hæc referenti succenseatis. detegenda est macula, quam abluere velis; natus denuandus, quem cupis enubilare; vulnus religandum, cui velis mederi. Grauias hæc sunt, dira & inauspicata verba, sed quæ ex illorum sententiâ scaturiunt, & per argumentationum alueos deriuantur necessariò, qui nullam naturalis pulcritudinis rationem habendam esse iudicant, aut qui Protei ad instar negant quod affirmarunt, affirmant quod negarunt, & quoties se stringi vident mutantur. Vnum aliquem rationibus cape, frustra es.

*Fiet enim subito sus horridus atraq; tigris,
Squamosusq; draco, & fuluâ ceruice leana:
Aut acrem flammæ sonitû dabit, atq; ita vincit
Excidet: aut in aquas tenues dilapsus abibit.*

Verùm ne multis diffuam importuniùs, hæc, vt dixi, ex aduersariorum sententiâ, atque his plura pro manant vbertim. Nullâ enim opus aliâ quàm naturæ officinâ (circa quam nulla stabulatur analogâ, nulla, nescio quæ, verbo-

rum

rum aut sententiarum portenta) ad exascianda, aut expolienda corporis membra, ad pigmenta venustatis appingenda. Quod nec ipsi quidem negant, nec negare possunt, qui contra Theologorum omnium sententiam hanc cælesti Reginæ pulcritudinem negant. Atque hinc, vt arbitror, generosum illud emicuit pronunciatum, viri alioquin grauis, centenas aliquot D. Virgine pulciores dari posse: addamus licet millenas, & myriades, trismyriadesque vel sagarum vel laruarum vel Gorgonum & Harpyiarum. Verum non longo post interuallo, quale in monstrum augustissimam hanc cælorum terrarumque Imperatricem demigrare cogant imprudentes, palam omnino faciemus. Nunc verò rationem proferam, quâ hæc sua consulta stabilire nituntur, & cerussam ac minium diluam, vt suâ fœditate omnium pateant ludibrio atque execrationi. Nulla est habenda pulcritudinis ratio, nulla lineamentorum omnium, nulla decoris cuiusque alterius, cum per se nihil pulcrum, nihil turpe sit. Nam Persæ simos probarunt olim, quos Romani improbarunt: apud Æthiopes, quæ nigerrima, eadem est pulcherrima. *Belle! optimè!* non potest melius! Adde etiam apud Indos gentes non nullas arte, & nutricum industriâ puerorum nasum in ingentem producere magnitudinem, & Genuenses galearum instar capita infantium re-

166 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
centia deformare. Quid tum? Ergo per se ni-
hil pulcrum, nihil turpe est. Agnoscitis, Au-
ditores vobis omnibus nullo crimine, nullo
scelere reis oculos erui. Pulcrum ne an fœ-
dum nemo vestrū iudicare potest. Tūne il-
lam margaritam venustam dicis? erras: tetra
est. Tu illud aurum, illud argentum, illam
byssum, illud sericum amœna iudicas? horri-
da sunt. Tu illud sidus, illud cælum iucundum
arbitraris? falleris, longè iucundior est puti-
dus fungus, & quæ in cloacis sunt porcorum
cimelia. Quò deuenimus? An non est hoc ni-
uem albam dicere, vt quondam ille apud Ci-
ceronem? Quia Barbari forsan aliqui ad Cyri-
æmulationem simis naribus Reges proba-
runt, ideò simiarum facies non minùs laudan-
da, quàm virginis cuiusquã integerrimæ? Aut
quia Æthiopes sibi similes quærunt, & quod
in suo genere excellentissimum, ideò nihil
Æthiope formâ præcellentius reperiri po-
test? Quid vos ô sacræ Litteræ? Iã tandem sa-
cerrimæ, & infelicibus vstulandæ lignis. Ean-
dem vultis in Iudith pulcritudinem, non
tantum apud Iudæos, sed & Assyrios. Rebec-
cam, Estheram, Susannam, aliasque non pau-
cas vnâ voce pulcras appellatis, cum nullam
tamen vniucè pulcram dicere fas sit. Quò
extra cretam? quò raptor extra orbitam? Au-
dire iam mihi videor dicentes D. Virginem
non omnino de possessione pulcritudinis hu-

ius

ius deturbare; sed in aliam se mittere locupletio- rem longè & amœniorem. Tandem, tandem cum naturali formæ decore in gratiam redire coguntur, & bonum agnoscere, & D. Virgini eam arrogare. Bona ea fuit, in Virgine fuit: sed fuit aliqua de vulgo, de plebe, & quasi nobilioris illius pedissequa. Ad acropolim deuentum est. Si mediocris bona est, cur non optima, ea quæ excellentissima? si optima, quid eam Mariæ inuidemus? Quid promeruit tam præclare de genere humano merita? An existimamus non satis multos esse, & feras & belluas, quæ hanc rosam Ierico extirpare nituntur, nisi eius populemur decus leuiori morfu? Quid eam D. Virgini inuidemus, quam Theologi concedunt omnes? Proferte vnum, si potestis, cui celsus est in classe: proferte, inquam, classicum, non classiarium: proferte non capite censum, ne dicam prole-

*Andr.
Hiero-
solymit.
de Assump.
serm.*

*Albert.
magnus
tract. de
Virgin.*

rium. Interim pro nobis stat Albertus Magnus. *Habuit, inquit, summum & perfectissimum in pulcritudine, quod potuit esse in mortali corpore secundum statum viæ operante naturâ. Sicut enim Dominus noster IESVS Christus fuit speciosus formâ præ filiis hominum, ita beatissima Virgo pulcherrima & speciosissima inter filias hominû. Pulcritudo autem exterior hominû in debitâ corporali quantitate, deinde in eleganti membrorum dispositione & proportione, postremò in coloris venustate subsistit.* Hæc Albertus, hæc Canisius vir

168 DISCEPTATIO QVODLIBETICA
religione & doctrinâ florentissimus. Qui si
viueret, nullo negotio catellis illis petulcis
contra Lunam latrantibus crura suffringeret.
Alberto Antoninus succedat part. 4. tit. 15. c.
10. §. 2. Sicut, inquit, corpus Dei, quod Deus per se
ipsum formauit, est perfectissimum & pulcerrimum
in naturâ, quod Deus potuit facere, secundum statum
viæ: ita & corpus B. Virginis ad hoc immediatè or-
dinatum erit pulcerrimum secundum statum viæ,
quod natura potuit facere se operante, quia ipsa à
nullo scilicet illustrium virorum aut feminarum
superatur in aliquo. Vnde nec in pulcritudine.
Quid tandem? an non potuit natura pul-
cerrimè membra modulari, & succum spar-
gere iucundissimum? Aut quorsum in Mariâ
coloris venustas displicet: qui solus panè pre-
tium dat gemmarum præstantissimis, quem
unicum maximè cæteris in rebus aut venera-
mur præsentem, aut requirimus absentē. Vbi,
vbi illi sunt, qui Estheram præponunt & Iu-
dith, vt cætera taceam? Scio me anguillas cau-
dâ complexum; elabentur scilicet, & de suâ
supernaturali vel æquiuocâ pulcritudine hæc
dici posse contendent. Verùm nemo credet,
qui Antoninum legerit. Atqui admodum
hercle miror, quo helleboro caput expurga-
rit nouus Carneades, qui veritatem hucusque
in puteo latentem eruit; & vidit solus, quod
nemo vidit vsquam, nec est vsquam; non Sua-
rez, non Barradius, nemo vnus ex tot Theo-
logorum

logorum millibus, qui Mariæ decus collocarunt omnes in coloris ac formæ decentiâ. quorum nullus æquiuationes nouit nuper exortas, quibus sententiam suam aliqui inuoluunt; mihi tamen eo nomine gratissimi, quòd ingeniosè multa dicant, malignè nihil. vtinam tam securè, tam solidè, quàm res tãta postulat! Et quoniam inuolutarum memini æquiuationum, eas vt tandem aliquando euoluam, & de recessu ac latebris, quibus se occultant, in lucem protraham res poscit ac tempus. Quid tandem? quid illa est æquiuoca pulcritudo? Agnoscit Hieronymus fulgorem quendam diuinitatis è Christi facie emicantem; & nos illum agnoscimus in Virgine. Estne ergo solus hic fulgor ista vestra æquiuoca pulcritudo? nec vllam rationem habendâ esse ducitis vel architectonicæ in membris fabricandis, vel chromaticæ in iis depingendis? Itaque quæcunque hucusque dicta sunt contra eos, qui naturalem tollût pulcritudinem, etiam contra vos dicta sunt. Quid illa est æquiuoca pulcritudo? Nempe architectonicæ studiosa, sed negligens chromaticæ? Et hæc quidem satis explosa iam antè, & deinceps exploderetur accuratiùs. Sed ad Dionysium veniamus. Ille libr. i. de Laudibus Virginis, *Aplanta, inquit, pedis, vsque ad verticem capitis nihil penitus fuit in Virgine, neque in corpore, neque in animâ indecens, reprehensibile, in-*

170 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
decorum; imò totum fuit diuinæ sapientiæ cir-
cino formatum, pulcerrimè circumcisum, ple-
nissimè ac speciosissimè operatum. Nempe sicut
humanitatem propter eius personalem cum
Deo vnionem decuit omni perfectione natu-
ræ & gratiæ in termino excellentiæ præ-
fulgere; ita ipsius Genitricis personam,
post vnigeniti sui humanitatem, oportebat in
omnibus sic ornari. Quoniam post hyposta-
ticam cum Deo coniunctionem, non est alia
tam vicina, vt vnio Matris Dei cum Deo Fi-
lio. Nihil hîc scilicet est, quod ad colorem
pertinet? Quid igitur? quò spectat illud *spe-
ciosissimè*? Quid autem? Vult Dionysius in
omni perfectione naturæ excelluisse. Quin
imò Tullius huiusmodi rerum curiosus inda-
gator, cum duplicè pulcritudinem designa-
set de Officiis primo, venustatem quæ mulie-
rum est, & dignitatem quæ virorum est, ne ab
hac quidem colorem abesse voluit. Vnde &
filium alloquens, *Formæ, inquit, dignitas co-
loris bonitate tuenda est, color exercitationibus
corporis.* Quis non audit, nisi cui aures Mer-
curio anathema sunt? quis non intelligat,
quis non fateatur, pulcritudinem D. Virgini
præcellentissimam ab his tribui Theologo-
rum proceribus, eam, inquam, quæ ex mem-
brorum symmetriâ, & colorum modulatione
naturæ artificio concinnata? cum vtriusque
disertè meminerint non nulli, alterum tollat
nemo,

nemo, sed clarè assignet Virgini, si quis in meridie vel lucernâ saltem teste videre non abnuat veritatem. Edant vel vnum aliquem, cuius hac de re vel minimùm cespitauit opinio, aut in lubrico sententia vacillauit. O quàm improbum nuncos est temeritati! Omnia audere, hoc vnum est sapere: garrire, effutire, quod nullus priscorum ausus est; hoc est ingenij lumen affundere scientijs. Quanto periculo, quanto discrimine, quàm imminente pernicië, docent tot nuper clades reip. Christianæ, dum, quod calidâ mente cuditur decretum, à maiorum scitis alienum, sui ostendendi causâ, alios refellendi importunitate, acuitur sensim in religionis stragem, omnibus heu quoties! deplorandam. Nihil tamen actum est, Auditores; demonstrationibus contra nos insurgunt. Magnum telum demonstratio est, de balistâ & catapultâ neruosa. Ad quod excipiendum dum me præparo, hoc velim intelligatis, iustam me quidem causam, & præiudicijs iam olim certissimis stabilitam; non meam me tamen causam agere, sed omnium retro Theologorum. Quare, si quid vicissim animosius dictum, meminertis pro quibus, contra quos dictum. Quamuis neminem hîc vulnerare cupio, nec nominare quidem. pro veritate contra errorem pugno. veritati fauetis omnes; errori nemo. Et verò tandem, si quid in nobis est hominis reliquum,
id

id omne euocetur, ex ipsius cordis penetra-
 libus, atque intimis animæ latebris, adytisque
 mentis: res agitur non contemnenda. Rara
 est inter homines scientia, vix vlla satis firmi-
 ter constituta opinio: id ætatis viximus, in
 quo demonstrationum felix prouentus est:
 sperandum, ædepol, breui omnia doctrina-
 rum disciplinarumque cubilia referenda, et-
 iam abditissima. Quod sine religioso carmine
 effari nefas esset. Quod felix, faustum, fortu-
 natumque sit sapientiæ studiosis, hæc est de-
 monstratio, eâ lege, quâ optimâ:

1 Pulcritudo, quam pretiant homines, colo-
 ris est atque formæ decencia:

2 Qui triticeum colorem fuscedine sparsum
 homini diceret pulcerrimum, virginum nulli
 fidem faceret:

Interea Matris Dei triticeus fuit, siue sub-
 fuscus, vt meminerunt Nicephorus, Epipha-
 nius, & alij.

Quare quis rectè colligat eâ pulcritudine
 fuisse præstantissimam, quam communiter
 æstimant mortales.

Nemo vestrum expectat, Auditores, vt ad
 Aristotelis rubricam oculo velut vno hanc
 demonstracionem directam esse commonstrè:
 nec mihi tantum superest otij: nec oleum iu-
 uat & operam perdere. Propositionibus ta-
 men sacrosanctarum legum perduellibus, ad
 rationis subsellia diem dicere, quis prohibet?

Inter

Inter eas hæc principatum obtinet: Qui triticeum colorem fuscedine sparsum homini diceret esse pulcherrimum, virginum nulli fidem faceret. De Lyceo ad gynæceium iam commigrare cogimur. Fateor, Auditores, nihil me defuso & colo nosse; ætas mihi inter viros transacta est. Quin & ipsius Diogenis dolium incolere malim, quàm Achillis apud Lycomedem, aut Herculis apud Omphalem pensum trahere. Virgini Matri à primis addictus annis fui, virginum alteri nulli; nunquam in matronarum senatum introductus sum, sena non exploravi, sententias non exquisivi, cum nullo mihi Heliogabalo contuberniū: quid hæc aut illa dicat mulier, seu virgo, seu meretrix, quæ in vnam omnes satyram suffragia conferant, tanti duxi semper, quanti est fungus puridus: nunquam enim prouocatione ad virgines certandum existimaui. Liceat mihi ergo scire, quid Albertus censeat, quid Antoninus, quid Dionysius, quid Theologorum principes; quid verò hæc aut illa de riuio, de macello, de tonstrinâ, vbi barbatae tondentur mulieres, quid inquam ad colum fabuletur & fusum, nescire liceat. Verùm hæc extra chorum sint. Quid tam insolens, tam peruersum præposterumque dici aut excogitari potest, quàm viros illos, quos iam antea honoris causâ nominavi, aut non legisse Nicephorū & Epiphanium, aut de triticeo colore quod dicerent,

non

174 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
non intellexisse, aut cum legerint, cum intel-
lexerint, dolo malo per vaframenta & sacrilega
mendacia D. Virgini prestantissimum illeuisse
colorem, quem una sponsa deleret qualiscunq;
de cunis nuper & fascijs Theologus. Quid o-
pus alios in huius controuersiae societate vo-
care? Ipsum, ipsummet Nicephorum & Epipha-
nium ad iudicium excitemus. Egregiam pro-
fecto eorum in scribendo solerriam, si Mariae
pulcritudinem descripturos se professi, for-
mam quidem & colorem exhibeant, nec al-
liud praeter formam & colorem; sed hunc fo-
dum, & qui furnum oleat & caminum. Quin
potius, cum & venustissimam eam confirment,
& venustatis alia nulla proferant argumenta
quam membrorum architecturam, & speciei
dignitatem; id concludamus necesse est, nisi
eos insanire & furere dicere malimus, id, in-
quam, concludamus, triticeum colorem eum
intelligi, qui omnium est laudatissimus. Quis
non videt, nisi cui mentis luminibus officit
exaggerata falsis subtractionibus doctrinae
suae & sagacitatis opinatio, quis, inquam, non
videt, hanc ad Palladis glomum dirigi argu-
mentationem? Nicephorus & Epiphanius cum
pulcritudinem omnibus praecellentiorum &
Mariae & IESU a coloris dignitate deprae-
dicant, *αιτόχροον* ergo, quidquid per eum intelligi-
tur, id eximium quiddam est ac diuinum. At
credo conspiciam nobis offerent, atque in re
prae-

præsentem ire iubebunt, vt coràm cernamus
 quis sit triticeus color. Quasi verò vnus idē-
 que omni foret tritico. Videmus quoddam
 flauescere, fuscari aliud: videmus non rarò,
 quod pallet, quod albet verècundâ mixtum
 purpurâ, sed vegetè, sed viuide, vt pictam
 eam non dicas rubedinem, sed suo sanguine
 micare, idque etiam cum radiorum quadam
 venustate diffiteri non possis. Turpe est pro
 re ipsâ fucum quærere. Penicillo id operæ in-
 cumbit candorem de niue languidum roseo
 cerussare fucò: animæ est ita miscere, vt diuor-
 tium non speres in sutauissimo hoc connubio,
 & hoc naturæ lusu oculos irritare in admira-
 tionem. Bellâ ea profectò, bella foret, quæ
 velut exanimum ex ebore fictum simulacrum
 minio spargeretur aut cocco. O pupam di-
 gnâ puellarum lararijs & altâribus! Demus
 verò, placeat in iuueniculis ille candidor rubo-
 re sparsus molliter, quis eum ferat in matro-
 nis? Sunt ætatum gradus: nec à ratione ab-
 horret liliâ velut & rosas virginis tenellum
 corpus pro verno tempestatis & ætatis quasi
 flore imbuisse delicatiùs; at in viragine adul-
 tiori maturescere hic debuit color. neque
 magis vernaculè alio eum verbo exprimi po-
 tuisse reor, quàm *σπρόχροσ*. Quam quidem
 vocem si intelligerent ij, qui se omnia putant
 intelligere, nunquam Græci semper Græculi,
 non tricarentur importuniùs, nec Nicepho-
 rum

176 DISCEPTATIO QUODLIBETICA
rum aut Epiphanium scripsisse contenderent
triticeo aut subfusco colore. Demus enim tri-
ticeum colorem viros non indoctos eum ar-
bitrari, qui subfuscus est; nusquam tamen
Nicephorus, nusquam Epiphanius alium,
quàm *σπίχρον*, id est triticeū, describit. No-
runt hoc, quicumque vel à limine Græciam
salutarunt. Hæc pro pietate in maiores no-
stros, & illos sacræ velut historiæ parentes di-
cenda videntur. Conferte nunc ea cum ad-
uersariorum commentis: Triticeus, inquit,
color fædus est. Est certè, si quam vos de vul-
go philosophi speciem deformatis, ea sola sit
amplectenda. Quid verò tum? quid vultis?
D. Virginis colorem fædum fuisse, imò fædis-
simum? Videtis, quibus Virginem compare-
tis? quibus eam componatis? quò ipsam pro-
iiciatis? Infra omnes mortales. Præclarior e-
nim Æthiopum colore est, quàm ille quem vos
fingitis triticeum. At verò, ne omnino deui-
are videamini, aliquid lucis adspargitis. Hanc
ego quidem non tollo; sed quæro quorsum
adspargitis? Ut in meridianâ luce meliùs fæ-
ditas videatur & rideatur? Verùm enim vero
non decet, aiunt illi, Virginem cælo dignam
meretriciâ specie deformari. Hæreo, Audito-
res, & vel primâ huius vocis syllabâ Batti ad-
instar lapidesco. Quid agimus, per Deum im-
mortalem? quid agimus? Ergone meretrices
sunt, quotquot formosæ sunt? & solæ sagæ, &
vene-

veneficæ, & striges pudentes erunt, castæ, integre, dignæque puluinaribus sanctissimi numinis, quæque rapiantur ad aram Vestæ? Hem miseram te, Susanna, & ærumnosam! frustra tibi Daniel subsidio fuit: iterum ad palum vocaris, vt lapidum grandine calamitosissime perpluare. Noli negare te meretricem esse; pulcra es, & memorabili decore prædita: nihil vltra argumentorum, nihil testium quæritur: omnium id vnum adinstar est. Ne tu frustra integritatis famam ad posterorum memoriam venditas, Iudith; scortum es, & idem tecum in prostibulum compingitur Rachel, Abigail, Esther. Quotquot denique pulcræ sunt, meretrices sunt. Hæc patiemini, Auditores? hæc ea sunt: hæc sunt Philosophico digna supercilio. quæ quidem quantum in reductiori significationis sacrario nefandorum contineant mysteriorum enuntiare vix ausim; nec tempus paritur diutiùs vestrà abutar benevolentia. Agite ergo, si quid in se forma gratiosum habeat; si quod turpe est, idem non hominibus solum inuisum, sed Deo quodammodo reiectaneum censeatur, qui à suis altaribus non sacerdotes tantum amouit, quibus non omnibus absoluta articulis corporis cōformatio; sed ne victimas quidem mutilas legitimum esse sacrificium declarauit: si donum Dei pulcritudo est, si virtutis argumentum; si omnium Theologorum sententiâ D.

M

Virgini

Virgini exornandæ hoc inter reliqua velut
 monilia Deus elargitus; si nihil sit, cur eodem
 spoliemus Matrem nobis iucundissimam, plu-
 rima verò exacuunt, ad conseruanda, quæ pos-
 sidet, ornamenta, & alia aliunde exaggeran-
 da; ne patiamini per cuniculos irrepere ne-
 scio quos, & quasi allaturi essent aliquid
 noui, quod iam antè omnium consensu obti-
 nebat Maria, diripere; exuere eam & spoliare
 iis, quibus parentem nemo suam exutam spo-
 liatamque æquo ferat animo. Permittant illi
 coloris ac formæ decentiam inuiolatam illi-
 batamque, quam tot laboribus Patres Theo-
 logique omnes hucusque vendicarunt: tum si
 quid adiicere velint, nemo repugnabit, plau-
 su potius & laudibus prosequemur viros ma-
 gnos, & bene de Virgine meritos, qui auctis
 imperij limitibus, eius velut pomœria produ-
 xerint. Fœda, fœda est opinio, quæ fœdam ar-
 guit Dei matrem, Dei sponsam: fœda aduer-
 sariorum est sententia, quæ mantello inuol-
 uitur honesto, vt illi putant, vt ego existimo
 ad eò tenui & lacero, vt fraudes transparent
 & doli. Nihil certè magis mihi ridiculum vi-
 detur, quàm toties eos de statu deiectos fron-
 tem tamen & os præbere, & genibus quasi
 niti, & trunco corpore luctari contra Virgine.
 Quorum è numero si quis in hac spectatissi-
 mâ coronâ reperiatur, quem tamen reperiri
 non reor, etiam atque etiam rogo, cogitare ac
 medi-

DE PVLCRITVDINE B. M. VIRG. 179
meditatè vti prospiciat, quid hac præsertim
tempestate, quâ Tartareus ille draco virulen-
to ac cœnoso suo vomitu honorem Virginis,
quoquo potest modo labefactare conatur,
quid hac, inquam, tēpestate Christi fidem ac
religionem professis agendum, quid molien-
dum: quò cogitatio adspirare, quò eluctari
debet omnis industria. Nihil profectò vel
leui vsurpandum sermone iudicabit, sed nec
tolerandum quidem, non dico, quod Mariæ
deroget, sed quod vel minimum derogare vi-
deatur. Alibi contentionibus ad ingenij ostē-
tationem subtiliùs acriusque micantibus, at-
que animosiùs scintillantibus arena adornē-
tur; hîc laudem ea non habet exercitatio, ne-
que excusationem quidem habet. Nunc ad te
mea se conuertit oratio, ô Maria, teque sibi
testem vocat nullum alicuius odio pugnaci-
ter emissum argumentum. Nihil hîc habeat
sibi vmbra illa & sæpè puerilis contentio.
Seria, seria res est, quæ Virginem spectat. Seria
res agitur: serioque profiteor, hanc me potiùs
vitam esse proiecturum, quàm ab his diuer-
sum vnquam aliquid in animum admissurum.
Ita constet fides Romana: ita faueas, cœlorum
terrarumque Regina, mihi & vniuerso huic
iuuenum virorumque cœtui clarissimo: ita
prosis æternùm omnibus.

M i ELE-

ELEGIA I.

Amores suos castos esse.

Rimur! angusto quid pectore claudimus ignem?

Qui latet in caco carcere sauit amor.

Pande fores animi: procul hinc pudor esto satelles,

Nulla meum torret flamma pudenda iecur.

Quaę Deum pupugit, mea viscera pungit arundo:

Si litem instituas, ille patronus erit.

Vrimur, & taciti frigus mentimur amantes:

Sed cineres spernit flamma, forasq; ruit.

Bruma timoris abi: nunc æstas floret amoris,

Tempora purpureis circumamicta rosis.

Mancupio me postcis amor? Nil vindico contra

Iustitio, in triplici iam licet esse foro,

Nec pratoris opus: non hęc quæstoris egemus;

Nos natura tuo subdidit arbitrio.

Ne tamen, ð Veneris proles male suade Cupido,

Sub iuga mansuetas mitte superbus aues.

Non tua prada sumus: meliori carpimur igni:

Sparge alibi piceas, sparge, puelle, faces.

Vel matris dignus solea, vel fulmine patris

Nostra triumphali sub pede colla premes?

Non ego diffiteor, & amari, & amare voluptas,

Sed non quo Cypridis pectus amore calet.

Nasonis

Nasonis veneres liber odit. nulla Philetæ
 Hic tibi iura dabit, Callimachiq; nepos.
 Materies dispar operis, non Pontica nostros
 Damnabit fatis barbara terra libros.
 Trossulus ista legat calido sub fornice metra;
 Vult nostrum Vesta carmen in æde legi.

ELEGIA II.

Qualem amet.

VSque adeone timet rivales æmulus ardor,
 Vt quid amet, nolit dicere, quidquid amet?
 Vt minotaurum citius capere in labyrintho,
 Mystica quam Veneris noscere sacra queas.
 Sole opus est toto, si fraudem prodere Martis
 Mulciber, inq; suum claudere rete velit.
 Non ea sors nostra est, amor hic illustrior ardet:
 Vtq; Cypris noctem, sic amat ille diem.
 Scire cupis quid amem? qualem nec Iuppiter olim
 Repperit, ambiguum Prothea dum superat.
 Si foret Idæis iterum certamen in agris,
 Et mea certamen vellent obire Dea;
 Non Venus, aut Iuno, non Pallas, nulla dearum
 Aurea Priamide iudice poma ferat.

ELEGIA III.

Depingit amatæ formam.

Longior ancipitem ne mentem torqueat error:
 Hic dabitur viuo picta colore Dea.

M 3

Nec

Nec Venus hanc Paphio superet comitata puello,
 Nec superet grauido nata Minerua Ioue.
 Lesbia non certet docto celebrata Catullo,
 Quæq; tuo legitur, Naso, Corinna libro.
 Pinge venustatem: concedet sponte venustas:
 Seq; meâ victam non neget esse Deâ.
 Aetheriam affluit lucem rex atheris illi:
 Solq; suos radios, luna deditq; suos.
 Tot sunt chrysoliti, quot habet mea sponsa capillos,
 Vsq; adeo in fuluo vertice flamma micat.
 De nemore hoc castâ lignatur falce cupidor:
 Inde suos arcus fabricat, inde faces.
 Sed rapiunt oculi nostram duo sidera mentem:
 Hinc Cynosura mihi panditur, hinc Helice.
 Hisce meus liquidò situs est horoscopus astris:
 Hæc notet Astrologus, qui mea fata notat.
 Inde supercilium lunato flecitur arcu,
 Maestas solium quod velit esse suum.
 Crinis ei niger est, tamen est niger ille decorè:
 Cuiq; parem pretio non habet ipsa Charis.
 Non aquila in naso, nec habet sibi simia nidum:
 Naribus emunctis Polypus omnis abest.
 Labra rubore rosas vincunt, candore ligustra;
 Nec tamen aut candent, aut nimis illa rubent.
 Longior haud illi facies exorbitat æquo:
 Aut nimium pleno circuit orbe genas.
 Cetera quid memorem? digitorum textilis ordo
 Vel radios possit vincere, Phœbe, tuos.
 Hic decor est forma: morum decus altius exit;
 Mente suâ neuos nullaq; menda tegit.

Fastus

*Fastus abest oculis, non vlla superbia fronti est;
 Non nimum digitis histrio gestus agit.
 Si quis vult famâ tabulas superare vetustas:
 Ille nouam hanc Helenâ pingat, & hanc Venerē.*

ELEGIA IV.

Nobilitatem Mariæ canit.

DAUUS es, ô quisquis necdum mea vulnera nostis
 Nil opus Oedipode est, Dauus & ista legat.
 Si tamen & titulos, & nomina magna requiras,
 Heroesq; atavos, progeniemq; Deum:
 Et mille ante annos nigras fuligine ceras,
 Obsitaq; & spolijs limina barbaricis;
 Bis tibi septenos numerabimus ordine Reges,
 Imperio Syriam qui domuere suo,
 Atque triumphatos traxere ad fræna tyrannos,
 Et spolia aurato disposuere tholo.
 Nec series minor est vatum, quos præsciis ardor
 Enthæat, arcano pectora plena Deo.
 Non ego Pontificum augustas numerare tiaras,
 Digerere in fastos conor & arma ducum.
 Nulla adeo celsa fruticat propagine vitis,
 Vineaq; exculpto traduce viuit anus,
 Vt sacra stirps Mariæ: Arcadicas qua tempore lunas
 Vincit, & Assyrias nobilitate domos.

ELEGIA V.

Ab omnibus Mariam tutò amari posse.

Quid moror? ecce patet ià carcere circus aperto,
 Atque rotis toties meta petita meis.
 Mappam vibrat amor. Non hic pratoris egemus,
 Non dictatoris: currite quisquis amas.
 Iam faciem, & stirpem, & nomen spectastis amica.
 Non equidem inuideo, currite quisquis amas.
 Omnibus vna potest, simul omnibus vna placere;
 Omnibus vna simul plus satis esse potest.
 Cuilibet hanc licitum pugili decerpere palmam:
 Qualis Idumais nulla virescit agris.
 Silua, nemus, lucus contra non iuerit vllus:
 Quotquot habet flores, quotquot habet folia.
 Vna omnem siluam, nemus, & lucum anteit arbor,
 Cuius fronde meus tempora velat amor.
 Iam Veneris sordet notissima myrtus in horto,
 Quaeq; tuo tincta est, diua, cruore rosa.
 Non ego morosos postes, non ambio demens
 Centum clausa seris limina, centum oculis.
 Sponte patent, nullasq; opus est geminare querelas,
 Et lacrymis versus scribere non opus est.
 Ianitor hic nullus, non obstat turba procorum:
 Nil sibi leno petit, nil sibi lena petit.
 Nulla ibi lasciuæ metuenda pericula noctis,
 Insidiatoris vulnera nulla proci.
 Ipse lubens ego te securo limite sistam:
 Inq; sacrum ducam te penetrare Dea.

ELE-

ELEGIA VI.

Se puerum à bellis ad Mariæ castra vocatum.

Castra aciesq; cano, versas & funditus vrbes,
 Obruta cum populis regna Deosq; suis,
 Iam maiore mihi carmen venit ore sonandum,
 Cornua ahena boant, & tuba rauca fremit.
 Fluxa erat, & necdum vestis constrinxerat artus,
 Pusio & vlnaris vel bipedalis eram;
 Ardua bellator gererem cum praelia, cumq;
 Slusa fuit turmis victa subacta meis;
 Slusa viris armisq; potens, cui Troica cedant
 Pergama, Neptuni qua fabricata manu:
 Quam pater Oceanus glaucis complectitur vndis,
 Quam Tethys equoreis salsa coronat aquis.
 Pelleum nomen, magnus Farnesius illam
 Cinxerat, Aetneis conscideratq; globis.
 Dum tonitru micat assiduum, bella horrida bella
 Paruula per plateas turba domosq; gerit.
 Auctor ego audendi, stipulis noua condita Slusa,
 Factaq; arenoso sunt noua castra lato.
 Hic ego miles eram, nec eram sine nomine miles;
 Sæpè Tribunus eram, sæpè satelles eram.
 Nomina mutabam, non raro in arundine longâ
 Ducebam turmas irrequietus eques.
 Hac mea marmoreis debetur gloria fastis;
 Auspiciis cecidit Slusa superba meis.
 Iamq; triumphali parua ad Capitolia pompâ
 Ibat io, miles, io triumphe, canens.

M 5

Latitiâ

Latitiâ exultans iam tangere vertice calos
Iactabam, & magnis celsior esse dijs.

Ridebat celo spectatrix Virgo sereno,

Cum subito attonitum voce manuq; vocans,
Quid tibi cum sæuis, ait, audax pufio, castris?
Pone hastam, & calamo prælia nostra gere.

ELEGIA VII.

In Poëticis à Mariâ se adiutum prædicat.

Non Aganippæi tingant mea tempora riui,
Non ego de Circes pocula laudo penu.

Sobria vena fluat, non ebria Apolline vena,

Quæ Tripodis furias ebria vena bibit.

Phœbe vale, & Phœbi comites Parnassia turba,

Vnius in Mariæ congero vota sinum.

Tempus erat nexu exanimis cum ducere voces

Cogerer, & vates condere metra nouus.

Pallida vix tremulos figebat syllaba gressus;

Ei arape inuitam, dura Poësis ait.

Iamq; dabam in rigidas innoxia verba catastas,

Mordebat teneros arcta catena pedes.

Illarecufabant indictâ vincula cauffâ,

Seruitijq; ferox mancipijq; iugum.

Libera erant, Romæ censum ciuemq; professa:

Teq; vocant, Valeri, teq; Tribune vocant.

Vna mihi auxilium properabat Virgo parensq;

Vna erat in tantis ancora fida malis.

Illarebellantes versus parere iubebat,

Sternaces adigens fræna luposq; pati.

O quoties pluteum vano conamine fregi,
 Arroso & viduus vngue fuit digitus!
 Pumicis è fibris citiùs noua fluctuet vnda,
 Vel nouus Eridanus, vel nouus Oceanus;
 Quàm tenui saltem stillaret vena Anapæsto,
 Quodq; tuum nomen carmen, Adonis, habet.
 Non ita sub Scythico glaciuntur flumina plaustro,
 Bruma catenatis quando triumphat aquis.
 Tu mea mulcebas suauis præcordia cantu,
 Aurato ferienspectine, Diua, lyram.
 O lyra vocalis, materq; ipsissima Suada!
 Orphei non aded vena diferta fuit.
 Mox lethargus abit, sacro micat impete vena,
 Et sponte in numeros obsequiosa ruit.

ELEGIA VIII.

Votum Rhetoricæ.

Nescio cur solitum præter mihi vena coruscet,
 Atque nouum prurit deproperare melos.
 Semisopita domi torpebat barbitos olim,
 Elinguisq; chelys, mutaq; erat cithara.
 Nunc iterum Lethes abstersit strenua limum,
 Alueoq; in versus limpidiore fluit.
 Sentio, numen adest, timulos sub pectore versans;
 Numen adest nostris Virgopudica metris.
 Illa crepundiolis infantia verba resoluit,
 Abstersit teneris lac adipale labris,
 Sermoneq; dedit pugnaci ardere lacerto,
 Martio & in campo feruere scripta dedit.

O quoties sudore arumnosq; labore
 Penè fatiscebat mens simul atque manus?
 Abiicere & clypeum volui periurus & hastam,
 Sacraq; militia prodere signa mea.
 Et volui & voui Steropum flagrasse camino,
 Rhetoricum Tullii quidquid anhelat opus.
 Virgo aderat, linguamq; acuens animumq; clientis
 Victoris iussit lambere fersa caput.
 Præsidente, Diua, chartacea per freta vexit
 Naufragij metuens dextera nostra stylum.
 Ebria de Tullii stillabat charta liquore,
 Illimit calamus fonte bibebat aquas.
 Fortè etiam nostris aliquid fas dicere chartis
 Non malè, nec varo subsiliisse pede.
 Rara auis illa quidem, sed vestris victima sacris;
 Si qua fuit, vestro nata fauore fuit;
 Vestra, Maria, fuit, vestro sine numine clauda
 Ire salebrosum penna negabat iter.
 Penna procax, rigidi nimium mala penna cerebri,
 Morigera imperio sed tamen illa tuo.
 Virgineis anathema tholis votumq; perenne
 In decus ô nostre, fida ministra, Dea.
 Illam anima, tantæq; sinas vt baiula laudis,
 Quadrifidas orbis peruolet vna plagas.
 Vna ferat Mariam, atque vltra Garamãtas & Indos
 Celsa equitet nullum non aditura locum.
 Et terras superans, rutilis sese inserat astris,
 Dicta tamen memori paucula mente notet.
 Audi, penna leuis, nimis & temeraria penna,
 Penna omnes diras ebibitura meas.

*Si Maria infidam te lux conspexerit vlla,
Inferno, voueo, sis anathema Ioui.*

ELEGIA IX.

Votum Dialecticæ.

Limina sollicitus Sophiæ cum scandere vellem,
Vestibulo torpens pes stetit atque animus.
Obstupui, riguere comæ, caussasq; requiro:
An torpedo citum fascinet vlla gradum?
Cum subito ante oculos auratâ veste refulsit
Virgo, Deam vulru, numen & ore ferens.
Ecquid, ait, vano frustra conamine tentas
Irruere in nostros, mysta profane, lares.
Si Sophiæ penetrare ardet sacraria virtus,
Quâ referes adytum clauis emenda tibi est.
Aurea quam cudit solers Dialectica clauem,
Hac sine ferrato ianua poste riget.
Nundina Diua forum Catuaci pandit in vrbe,
Inq; Aquicinctinis venditur illa scholis.
Exilio, gratesq; hilari depromo camænâ,
Viribus emicuit spes rediuiua nouis.
In Labyrinthæos immergor conuena saltus,
Aesonidæ leuius fata dedere malum.
Nulla glomos Ariadna tulit, votum omnibus vnum.
Ire per ambigua limina ceca domus.
Tum vicisse putant, fratres tum Palladis esse,
Et cerebro grauidi profilysse Iouis.
Dirior vnus erat mihi tauro & minotauro,
Omnibus & monstris vnus elenchus erat.

Vndique

Vndique cornutâ miserum me fronte petebat,
 Urgebatq; vagus ire redire vias.
 O quoties dixi, Vellem tibi Lerna malorum,
 Trux caput herculeâ comminuisse trabe!
 Vndique nassa pedes & retia tecta premebant,
 Et laqueus fallax, escaq; plena dolis.
 Nigram exertabat quantum canis Appula linguam,
 Crispataq; dabat nare cachinno iocos.
 Ridiculus stomachum mouit quandoque sophista,
 Et volui sacros igne cremare libros.
 Tum mihi supplicium flammâ soluisset elenchus,
 Soluere quem toties friuola cura fuit.
 Tandem animû rigido firmaui adamantem, cachinnos
 Atque iocos ferreâ spernere fronte iuuas.
 Ignea de celo luxit pharus, illa maleas
 Euriposq; vagos lux superare dedit.
 Euasi dubiasq; vias fluctusq; dolosos,
 Et portum adspicio calite tutus ope.
 Respice vota sacris qua pendent, Virgo, feretris,
 Verba, sed obsequio verba sacrata tuo.
 Verba, equidem fateor, sunt hæc, non mortua verba,
 Toto animo potitur charta animata meo.
 Totâ animâ potitur, totum me dedicat vni.
 Nil vbi iam reliqui est, postcere plura nequis.

ELEGIA X.

Votum Physicæ.

Diuæ, fauæ, Sophiæ Præses clarissima nostræ,
 Quoq; soles olim numine, Diuæ, fauæ.

Te duce victa meum mandit natura lupatum,
 Et patet indomitis ianua clausa seris.
 Illius aureolis ostentant atria seris, —
 Quidquid habet tellus, quidquid & orbis habet.
 Inuisa nulla oculos arcent penetralia nostros,
 Neptuni domus est nota Stygisq; domus.
 Calum adij, stellaq; vagas, & fixa coëgi
 Sidera sub numeros ire superba meos.
 Non opus aëria est imponere Pelion Ossæ,
 Mente polos licuit visere, mente Deum.
 Ultra etiam celos vacuum per inane Tonantem
 Quasiui, & reperi: non via facta via est.
 Omnia perlustrans vnam super omnia amavi,
 Nil tibi praposui composuiq; nihil.
 Vni cede Deo, cedent tibi cætera Virgo,
 Matre suâ melius nil Deus esse cupit.
 Virgo, cui saliunt festo mea pectora plausu,
 Hæc tibi erunt templum, cor erit ara tibi.
 Sic voueo, votiq; libens hæc symbola pango,
 Quæ tibi me nexu non moriente ligent.

ELEGIA XI.

Præsentatio B. Virginis.

Bruma pruinosos torpebat lurida canos,
 Atque pigro stabant flumina vincta gelu.
 Pallidus & Phæbus caudam metuebat aduncam,
 Frigore quâ ravidus Scorpis vrit agros.
 Præpete per vacuum raptor sublime volatu,
 Cum j, viâ fugiunt me quoque signa via.

Mox

Mox Solyma sistor celsâ peregrinus in vrbe,
 Quâ radiant sacra tecta superba domus.
 Necdum firmaram stabili vestigia gressu,
 Cum noua pompa ~~me~~ ante oculos.
 Progreditur niueâ vegeta^q, valens^q, senectâ,
 Augusta regem fronte oculis^q, gerens.
 Roboreus validam fulcibat scipio dextram,
 Hac hilari grauitas non temeranda seni.
 Vestis erat qualem non dedignetur Apelles
 Fingere longæui Nestoris esse togam.
 Sacra velut quercus luco spectabilis imo
 Horrificis staret non violanda comis:
 Sic nemorosa seni, nulliq³ obnoxia ferro,
 Vestibat roseas barba verenda genas.
 Ponè subit coniux, canis licet obsita sacris;
 Virgineus nondum liquerat ora pudor.
 Si qua foret ruga, hæc illam quoque ruga decebat:
 Si quis erat neuus, causa decoris erat.
 Qualis Opem calum per florida rura trahebat,
 Cum noua, cumq³ recens condita terra fuit.
 Qualis cum primis arderent sidera flammis,
 Aurea Saturnus duxit ad astra Rheam.
 Qualis & ipse suâ gaudebat Olympius Herâ,
 Nequitijis etas dum negat alba locum.
 Fabula si qua potest veros tibi ponere vultus,
 Talis erat nostri pompa decusq³ chori.
 Parua sequebatur matrem vix trimula virgo
 Arripiens tenerâ pensile syrma manu;
 Vix signabat humum tenero pede, vix bene norat
 Quo librare potis mollia membra gradu.

At

Attamen illa meas rapuit tam parua medullas,
 Illa mihi penitas vsit amore fibras.
 Perq̄ mea aetherius subito liquefacta cucurrit
 Ossa calor: totum non nisi flamma fui.
 Qui frontis radij! quantum fuit instar in ore!
 Ipse suo attonitus Phœbus in axe stetit,
 Quadrupedumq̄, ferox vndantia lora retentans
 Igniuomo è curru defilisse velit.
 Nil mortale gerit facies dignissima celo,
 Clarius Erigones fulgeret illa loco.
 Leniter ad calum placidos tollebat ocellos:
 In tenero clausum pectore numen erat.
 Exsilienſq̄, foras blandè, sursumq̄, coruscans
 Astra sua & meritis non aliena petit.
 Palla decens humeros circumuolitabat eburnos:
 Mordebat castos zona pudica sinus.
 Candida vestis erat nullo medicata veneno,
 Contrà reor victas exubuisse niues;
 Vel cretam inuidiâ, vel lac mutasse colorem,
 Lilia vel foliis displicuisse nouis.
 Casariès per colla fluens humerosq̄, sinusq̄,
 Suaue iocos Boreæ deliciasq̄, dabat.
 Tenuia non adeò depectunt vellera Seres:
 Non adeò bombyx tenuia fila trahit.
 Nec generosa truci dum Palladi certat Arachne:
 Qualibet aut fuso nata coloq̄, nurus.
 Sponte nec adscitâ voluit coma laude mereri
 Calum, Ariadneis dignior exuujs.
 Virgineis arguta rosis sacra tempora circum
 Florebat gracili texta corona manu.

Panxerat hanc illi genitrix de corde pudico:

Vnde innupta sibi mellificarat apis.

Ventum erat ad magni veneranda sacraria templi,

Fumat vbi eterno victima multa Deo.

Ardua surgebant gradibus ter marmora quinis,

Clara Carysteis marmora lecta iugis.

Egreditur mystes sacris penetralibus, & se

Visendum auratas praeiit ante fores.

Purpureo genitrix vultum depicta pudore,

Constitit, & roseis filia parua genis.

Pauca pater loquitur, multo sed pondere, verba;

Deuotamq; Dei consecrat obsequio.

Vix bene finierat solennia verba sacerdos,

Voceq; adhuc mutilâ dixerat, Illa mea est;

Emicat, & matri properans & suauia patri,

Et matrem & patrem gnata valere iubet.

Conscendit sublime adytum. Quàm brachia vellem

Auxiliatrici sustinuisse manu!

Sed pudor, & mœror, sed circum turba retentant,

Officiamq; viri Virgo modesta fugit.

Proxima iam templo steterat, iam proxima caelo,

Molliter & flexo poplite dixit, Aue.

Dixit Aue gratum mystis, gratumq; Tonanti;

Sed mihi sed reliquis, triste nigrumq; Vale.

ELEGIA XII.

Speçtat cœnam Virginis.

Vesper erat, curruq; auro flagransq; pyropo
Miscebat curis otia lenta suis.

Colla

Colla Phlegon, Pyrois iactant, Eous & Aethon
 Ardua flammium excutienda iugis.
 Soluere latranti dum fas ieiunia ventri,
 Atque suas poscit sobria mensa dapes;
 Esuriem pragnans vtero gestare videbar:
 Bos mihi non tantum luca fuisset onus.
 Nec tamen exanimis scintillas suscitatur ignis,
 Et cineres gelida frigora mortis habent.
 Spes mihi nulla super. Iam mucida crusta volebam,
 Ossaq; Cecropij rodere dura canis.
 Sed potius tolerare famem, letumq; Stygemq;
 Quam domina, certum est, relinquere tecta mea.
 Nos saturos semper quamuis mentimur amantes,
 Dura fames vrget, sed magis vrget amor.
 Vesper erat; nox atra humeros circumdata palla
 Spargere Lethæas mœsta parabat aquas.
 Aligerum cerno passim properare cohortes,
 Et Mariæ circum stare volare latus.
 Paruula mensa fuit, memori quæ condita cedro,
 Clauserat hanc tereti strenuus orbe faber.
 Pes gracili torno palmam simulauerat arte,
 Quam vernans hedera lambere iussa comæ.
 Hanc vbi solliciti medio posuere cubili,
 Excussosq; omni puluere munda stetit,
 Illi candidulos imponunt gnauiter orbes,
 Atque opus argute linthea picta manus:
 Pars sedem properant: mater cui Palladis arbor,
 Atque parens Ioseph, vt reor, alter erat.
 Pars nitidâ textum bysso puluinar adornat,
 Ne quid inurbane rustica ligna patrent.

Calatâ guttum defert cum pelue, manusq;
 Perfundit roseis angelus alter aquis.
 Alter habet nitidum puri mantile coloris,
 Tergeat vt digitos aurea Virgo suos.
 Hic niueæ Cereris satagit felicia dona,
 Aetherij plenum nectaris ille scyphum.
 Catera sublimi delabens athere turba,
 Virgineâ properat fercula digna fame.
 Sobria caelesti gaudebat mensa catino:
 Grata notat multus iussa minister hera.
 Sponte etiam volucris celer occupat impete nutus,
 Inuitatq; famem, sollicitatq; sitim.
 Chironomon dextrâ artificis circum omnia cursât,
 Hoc velit aut illud, quid velit illa, rogat.
 Quàm benè lacteolâ solers pincerna propinat,
 Atque iterum recipit cymbia pura manu!
 Chironomon placuit, placuit pincerna: sed vna,
 Vna oculos rapuit detinuitq; meos.

E L E G I A XIII.

Magnitudinem amoris in Deiparam testatur.

SI quanto, mea Nympha, tui miser vrar amore,
 Ardeat, & quanto fulguret igne iecur,
 Aurea vel Tullî, vel gemmea penna Maronis
 Scribere, vel Suada dicere linguâ queat,
 Et celo poterit stellas numerare sereno,
 Ducere sub signis astra superba suis:
 Vndisoni poterit pelagi dispescere guttas,
 Censor & immensi ciuibus esse maris:

Inq;

Inq̄ abaco steriles Libya describet arenas,
 Aëris imperium dum leuis Auster habet:
 Et folijs stirpem solers gentemq̄ notabit
 Frigore dum gelidos scorpio mordet agros:
 Hic fessos laceres calamos, tabulasq̄ Properti,
 Atque fatigatos, culte Tibulle, libros.
 Hic Veneris frater Naso balbutiat, infans
 Lallet, & ad cunas stridula lallet anus.
 Pocula qui Lethes vetuit te ducere, passer,
 Ebrius hic Lethes amne Catullus erit.
 Quæq̄ Cupidineis turba est prætoria castris,
 Militiæ frustra flagitet æra sua.
 Et glacies Venus est furtiui mater amoris,
 Ipse merum à Getico est axe Cupido gelu.
 Nemo meas flammæ, mea nemo incendia nouit:
 Non sata plebeiâ est arbore teda mihi.
 Nox mihi nulla adeo vecors dormitur inersq̄,
 (Aut lacrymis canitur nox scelerata meis)
 Quin decies, deciesq̄ tuum mihi nomen in ore,
 Pectore quin decies sculpirur, & decies.
 Lumina nam quoties somno delusa fugaci
 Aëra noctiuagum semisopita bibunt:
 Et quoties fessum latus, & languentia cogor
 In duro lassus voluere membra toro:
 Aera mihi quoties horas campana loquuntur,
 Quæ volucres Luna concomitantur equos;
 Ter IESV nomen, Maria ter dextera nomen
 Exarat; hæc penitis nomina scripta fibris.
 Te sine nec vigilo, sine te nec dormio: noctes
 Atque dies Virgo vindicat vna sibi.

ELEGIA XIV.

Virginem morituro filio occurrentē sequitur.

Eheu! quos elegos, vel quos lamenter iambos?
 Subsidunt elegi, torpet iambus iners.
 Ostentum perferre nequit, monstrumq; doloris:
 Imbelles queritur clauda Elegia pedes.
 Ipsa Sophocleo quamuis subnixâ cothurno
 Melpomene tragicis non ferat hoc humeris.
 Nympha mea (ô tellus, ô sidera! fundite riuos:
 Fundite funerea quidquid habetis aqua)
 Nympha mea indignos plorat miseranda dolores,
 Flammeoli pereunt præ lacrymis oculi.
 Quin ego te plorare veto, frontemq; sereno?
 Argumenta tui iusta doloris habes.
 Non ego te plorare veto, plorabimus ambo:
 Sapè solet leuior mutuus esse dolor.
 Heu! tuus, heu! Iesus fœdâ trabe scandit onustus
 Caluarie montis sanguinolenta iuga.
 Quin mœstas oculi pluuias, nymbosq; cietis?
 Audiat hæc durus Caucasus, illacrymet.
 Aut Niobe rursum montem exuat, aut noua terris
 Marmoreis fundat flumina visceribus.
 Ite humiles lacrymæ, totum perfundite vultum,
 Legitimus vobis alueus esse negat.
 Agmine non certo discurrete, frangite ripas:
 Lege caret facinus, lege dolor careat.
 Post lacrymas pluat vndisono mihi sanguine vultus:
 Sanguis vbi deerit, ipsa medulla pluat.

Sed

Sed quid ago? ruit, ecce, ruit, ruit obuia nato
 Mater: in amplexus illius ire parat.
 Heu caue! Nympha caue: mordaces respice spinas,
 Quæ terebrant gnati dilaniantq; caput.
 Os prohibent ori coniungere, labraq; labris,
 Horridaq; intentant spicula; Nympha caue.
 Tecta luto facies, & sputo est obsita: nullum
 Nullum repperient oscula vestra locum.
 Quid ruis infelix? vide sis vt torua satelles
 Sauiq; contuitur, perdere teq; cupit.
 Vincit amor: sequimur: signare nouissima verba,
 Et memori penitus sculperet corde iuuat.

ELEGIA XV.

Mater Virgo adstat morienti filio.

TEn' ego, te mea lux infami sub cruce stantem,
 Vnigenæq; inter funera mœsta Dei
 Vidissem incolumis? potius mihi terra dehiscat,
 Et disrupta voret vile cadauer humus.
 Montibus, aut seuis me rapibus obruat antè,
 Oceaniq; imis mergat & antè vadis.
 Caucaseo in saxo me deliget antè, volucres
 Vt lacero exsatiem corpore, numen atrox.
 Hospite me tristi latetur Cerberus, antè
 Quàm videam lacrymas, mellea Virgo, tuas.
 O cauea immanis, dirum & ferale theatrum!
 Digna Thyestæas scena referre dapes:
 Aut quales epulas coxit Philomela marito,
 Viscera dum Tereus manderet ipse sua:

N 4

Aut

Aut natos Medea tuos, dum patris in ora
 Iactasti, & rabidâ viscera fracta manu:
 Andromachenq; agram, quando Astyanacta parabat
 Turribus è patrijs præcipitare Ithacus:
 Hippolytum lacerum, atq; iterantē vulnera Phadrâ,
 Et tragicum quidquid barbaricumq; sonat.
 Nil atrox aded, infandum, crudele, nefastum
 Vlla dedit populo scena, nec vlla dabit.
 Non Maro describat scelus hoc, non pingat Apelles:
 Non umbram sceleris ducat hic, ille canat.
 Cedite Pierides, tuq; ô formosus Apollo:
 Hic tacet elinguis tibia, muta tuba est.

ELEGIA XVI.

Condit Mariæ tumulum.

Magnū opus aggredior. diuig; hominesq; fauete.
 Huc ades aligeri turba ministra chori.
 Consilio auxilioq; tuo caussa indiget & res,
 Vt statuam Domine busta suprema mee.
 Mausoli fido coniux bibit ore fauillas
 Coniugis immergens viscera visceribus.
 Barbaricum auersor facinus: meliora fuere
 Albanis quondam, viua sepulchra, canes.
 Nec placet aërij moles sacra Mausolei,
 Quam celebrat priscis garrula fama libris.
 Quem iuuat in vasto corpus tumulare sepulcro,
 Hunc tegat in vasto turpis Atlante specus.
 Vrna modesta meam tegat & generosa Mariam,
 Sit bustum frugi, qualis erat thalamus.

Sex

*Sexpedibus surgat terrâ sublimiùs, octo
 Porrigat in longum, tres latus omne premar.
 Non vario saxo aut emblemate vermiculato
 Detineant oculos busta superba meos.
 Virgineo Nympham decet intactoq; alabaastro
 Condere, quod mundâ terserit arte manus.
 Exaret & paucos sapienti dextera celo
 Innupta versus Palladis; imò meos:
 Hic Virgo Materq; iacet, Regina Deorum:
 Non iacet hic, GNATI regna paterna tener.
 Dein tria subiiciet tenuis mihi verba character,
 Susius hoc Mariam composuit tumulo.*

ELEGIA XVII.

Tumulum Mariæ corpore destitutū offendit.

*S*omnus ab exequijs reducem me fortè tenebat:
 Optabam votis mille redire diem,
 Phosphoron hortabar pigrū increpitaret vt agmen,
 Tardigrados luna precipitaret equos.
 Nec passus dormire nigras clamosior horas,
 Nec Phæbum in rutilo stertere chrysolitho,
 Huc ades, huc, Phæbe, huc, iterās, oculoisime Phæbe,
 Ad Domina tumulum currere flagrat amor.
 Audijt, & foribus solito properantiùs exit
 Aurora inuadens proxima regna suis.
 Exsilio è thalamo, fidamq; in pyxide nardum
 Inq; onyche Assyrium congero malobathrum.
 Crystallo innubi condo noua balsama, Idumes
 Rorisfluis nuper balsama lecta iugis.

N 5

Texti-

Textilibus stipo calathis violasq; rosasq;
 Quas impolluto messuit vngue manus.
 Currere pes gaudet, manus ardet inungere Nymphã,
 Floribus & tumulum spargere cinnaméis.
 Ver corpus teget omne. illos paradisus honores
 Non habuit, tellus dum noua virgo foret.
 Egredior tectis pedibus talaria necit,
 Atque suas alas dat mihi castus amor.
 Virginis ad tumulum stabam, niueumq; recludens
 Marmor, rupigena marmoris instar eram.
 Heu! mea Nympha aberat, neque passa est mortua
 nostro
 Officio exuias obsequioq; coli.
 Tum propè pœnituit culpasse illius amores,
 Quæ tumulum extincto præbuit ipsa viro.

ELEGIA XVIII.

Infanticidium.

Quæ fuit illa dies, quàm terro pasta veneno
 Cui venus atrato syrmate amicta præit,
 Cui croceos renuit Aurora effundere crines,
 Squelida tristitia nubibus ora tegens!
 Illeso nequijt quam sol adducere curru:
 Aurea nam primo limine fracta rota est.
 Feruidus immani Phœbus candescit ab irâ,
 Atque deos omnes deierat atque deas.
 Tum claudus Vulcanus erat, tum crure dolebat,
 Vix Steropem è lecto suscitât igniuomo.
 Ille rota vulnus generoso inuoluit in auro,
 Plaga cicatricem donec adulta ferat.

Horruit

Horruit infamem Phœbus conscendere currum,
Atque Thyestæas mallet adire dapes:
Torpescitq; Phlegon, Pyrois, Eous & Aethon
Gemmifero subter procubuere iugo.
Dumq; parat reditum, dum frena vndantia stringit,
Orbitâ ab assuetâ dum reuocantur equi,
Miles adest, miles, duce qui Busiride dignus
Humano violet sanguine templa Deum:
Quiq; adytum Solymæ cunctis venerabile terris
Pontificum vinclis desecret atque nece.
Ille manu librat balearis pondera fundæ,
Præpete huic pennâ tortilis hasta volat.
Quadrupedumq; ferox mœstos quatit vngula cæpos:
Et pede lactentes irâ molit segetes.
Quaquâ iter est, campi latè vastantur & agri,
Horrissoniq; caret funere nulla domus.
Si quæ parens natum fidis animosa latebris
Abdiderit, fracto prima ruit iugulo.
Inde subit tacitis latro trutulentior antris,
Rimatur ferro, querit & igne viam,
Atque tenella ferox allidit corpora terræ,
Spargitur in durum sacra medulla solum.
Est pede qui teneros apprehendens ventilet vno
Parietis vt durus conterat ossa lapis.
Diuulsi hacillâ iactantur parte lacerti,
Crura pedesq; aliò dilaniata volant.
Lacteolumq; rotatur humi caput, & vaga laget
Busta pûs genitrix sanguinolenta genis.
Iam trepidis ductor portis admouerat agmen,
Siluestriq; videt valle latere casam.

Mopsulus

Mopsulus ad matris necebat brachia collum,
 Pinguiculis vrgens vbera nota labris:
 Irruit huc miles frustra latrante Lycisca,
 Eruat vt matris pignora cara sinu.
 Illa sed infracto contrabellatur amore,
 Opponitq₃ truci pectus inermi neci.
 Barbarus infesto costas mucrone terebat,
 Perq₃ tua matris viscera, nate peris.
 Corpora bina vnum potuit pertundere ferrum,
 Morsq₃ eodem rapuit vulnere seua duos.
 Heroum facinus rabidus patrarat Apella,
 Flagitet vnde suum premia lauta ducem.
 Iam labat assiduo conuulsus ab ariete murus,
 Nudantur pavidis mœnia parua viris.
 Iam rabies fera corda acuit, iam fulgurat ensis,
 Ebriaq₃ è Stygio flumine tela furunt.
 Agmina rara virum tetro stridunt vlulatu,
 Nec bellare pares, nec sua damna pati.
 Femineæ horrescunt acies, dux femina belli:
 Vincere, vel victas vnica cura mori.
 Iamq₃ nouem menses, iam dira pericula partus
 Et rediuuiua suo flumina lacte mouent.
 His grassatur amor telis, his vincere tentat,
 Et quacunque potest feruidus arma mouet.
 Dum soboli mortem violentus latro minatur,
 Scuior armato femina lesa viro.
 Sed frustra æratis mulier concurrere turmis
 Audet, & infestâ cuspide victa cadit.
 Vndique funesti cumulantur stragis acerui,
 Sanguineoq₃ fremunt compita operta mari.

Nulla

Nulla deest facies, non vlla furoris imago,
 Tartareum nostro regnat in orbe chaos.
 Victor io cantans puerorum sanguine potus,
 Figit Idumæo grata trophæa duci.
 Quid iuuat innocuo lauisse in sanguine Bethlem?
 Dedere quem morti queritis, ille fugit.

ELEGIA XIX.

Mariâ rogat vt sibi adsit vltimâ mortis horâ.

TVnc vbi feralis miserum me lectus habebit,
 Vltima cum fugiet solis & vmbra mihi;
 Cum furians telum crudeli cote acuet mors,
 Hauriat vt pectus cuspis acerba meum;
 Et ferus exsuccos morbus populabitur artus,
 Exsanguemq; vret semiputremq; cutem;
 Dum facies mæstum gelido sudore liquescens,
 Lethæo implebit flumine vtrasque genas;
 Cum viduata suo liuentia labra corallo
 Funereo pinget rapta fauilla rogo;
 Horrendum dentes quando stridore fremiscent,
 Et lacrymis murmur tristius ore dabunt;
 Solq; meus nebulis oculus noctescet amaris,
 Iamq; aderit tenebris mors adoperta caput;
 Tu mihi tum Virgo caelesti lumine cincta
 O propior mæsti fulcra tuere tori,
 Et mortem increpita, ne nostro fortè tyrannus
 Longius insultans gaudeat interitu.
 Mollia dic iaciat non vllò tincta veneno
 Spicula, Nesselâ non saturata lue.

Hor-

Horrendum, infandū, immane, insuperabile mōstrū,
 Tartareum pedibus contere Leviathan.
 Et piceo cogas Ditis se mergere cœno,
 Ne premat innocuum bellua dira latus.
 In gremium, inq; sinum merget se præpete pennâ,
 Miluorum insidias ægra timens anima.
 Hic castra, hic acies certa, hic victoria regnat:
 Magnanimum calis, io triumphet canam.
 Illaso quisquis Mariæ deuinctus amore est,
 Occupet intrepidus sidera; tuta via est.

ELEGIA XX.

Absentem quærit.

Nympha abijt secumq; meos abduxit amores:
 Atque vnâ Charites, vnâ abiere ioci,
 Et lepor, & veneris vernacula turbapudicæ,
 Risus, & Hybleis gaudia cincta rosis.
 Me ferrugineus dolor obsidet, & mihi lentè
 Iliæ mœroris terra rubigo comest.
 Larua mera, & sceletus, Pharijs aptissima mensis
 Ossa errant tenui circumamicta cute.
 Non macie morbus, non febris frigore vincat,
 Morsq; magis vegeto picta colore rubet.
 Nixq; manus ipsa est, nix est ipsissima vultus;
 Cuncta hiemant tristi torrida membra gelu.
 Non ita dum canis errat Capricornus in agris:
 Ambulat & gelide marmora Ianus aquæ.
 Pigra negant glebas perfringere plaustra Bootæ,
 Atque suam metuunt sidera mœsta famem.

Hispidâ

Hispida quã mihi mens glacię riget, & negat horrida
 Alterius flammis igne calere nouo.
 Si totum patrijs pondus profuderis in me
 Nata tibi patrijs tela, Cupido, fotis,
 Atque faces tedaſq; omnes; Paphos atque Cythera
 Calua ſtet, attonſis Idaliũq; comis.
 Et glacię, & marmor ero, ferrumq; chalybſq;
 Frigidior brumã, torpidiorq; hieme.
 Mulciber ignitis iritet follibus Aetnam,
 Et cogat flammã ei aculare ſuas,
 Trinacriam ſuperet, terras pelagũſq; pererret,
 Igne ſuo calos terreat, igne deos.
 Laſſus & Enceladus latus hinc, latus inde volutet,
 Intimaq; & mentis viſcera concutiat.
 Me totum iratã quamuis immerſeris Aetne,
 Frigus ero Arctoum, Sarmaticumq; gelu.
 Non roguſ Oetaus congeſtis vndique ſiluis,
 Herculeo maior feruidiorq; rogo,
 Vel tenuẽm noſtris ſcintillam accendere fibris,
 Vel ſummã potis eſt ſtringere ab igne cutem.
 Dum meus ignis abeſt, fruſtra tua dona Prometheuſ,
 Quãq; ferunt miris furta liiſſe modis.
 Heu vbi Nymphalates? quã ceca cubilia celant,
 Teq; modò eripiunt, ò mea vita, mihi?
 Dic vbi Nymphalates? contemnã Gorgoniſ angueſ,
 Flammanteſq; tuos, ſi qua Chimera, globos.
 Heſperidumq; draco virus ſi colligat omne,
 Inq; meam exoneret liuida colla necem.
 Ibo tamen, Nymphamq; petam. Funeſta ſatelles
 Non mouet Aetã, vnaq; flamma bouiſ.

Sus Erymanthis erret seuissima siluis,
 Et Nemeæ rabies deserat astra leo.
 Quæq; cedro replent medicatos nomina libros,
 Persephones fastis nomina digna legi.
 Tergeminus Geryon, viuax Antæus, & ipsa
 Marcida de Stygiis foeda tyrannis aquis,
 Occurrant frustra frustra; repagula figant:
 Ibo per insanum sanguinis Oceanum.
 Prò vbi Nympha lates? si quid malè prouida dixit
 Lingua tibi, linguam funditus eruito.
 Si patrare oculi crimen potuere procaces,
 Cum neruis oculos exime, cum cerebro.
 Si manus est meditata nefas, si dextera nequam.
 Oblita est leges, & tua scita, pudor;
 In Phlegethontæis candescat lamina flammis,
 Quando suos æstus horret & ipse Phlegon.
 Illa cutem exurat, carnem populetur & ossa,
 Atque truci feruens igne medulla fluat.
 Supplicis ne pone modum: grassetur in imis
 Flamma fibris, Stygio ferueat igne ietur.
 Te modò conspiciam, & roseos contempler ocellos,
 Flamma mihi placidi roris adinstar erit.
 Tu mea dispensas fatalia stamina, Virgo,
 Et mea ducuntur pollice fila tuo.
 Supplicis ne pone modum, vitæq; necisq;
 Arbitra, te penes est funeris vrna mei.
 Nympha redi: aut mea te quæret per tesqua, per astra
 Mens animi, corpus vile cadauer erit.

ELEGIA XXI.

Virginem B. Ignatij Loiolæ conuersionem
acu depingentem inuifit, ab eaque ad fe-
ctandum Ignatium inuitatur.

Terna mihi Parca voluebant pollice lustra,
Iamq; colus solida concutienda manu,
Littera Pythagoræ bifido celeberrima ramo
Anxia diuersum quando aperibat iter;
Iactabar dubius nunc huc, nunc promior illuc,
Quale oscilla leues dant agitata iocos.
Sic ubi fluctisonis bellatur miles in armis
Hippotadæ aduersâ prælia fronte gerens,
Nescit nauta cui, cui nauis obediat vnde,
Nulla iuuare potest anchora iacta ratem.
Dum dubius raptor, partes dum vexor in omnes,
Hippolytiq; vagis mens agitur equis;
Vt submorose aduentare crepuscula noctis;
Ad roseum Matris me iuuat ire torum.
Egredior sponsamq; auidus, dominamq; requiro,
Quæ mi Ariadneæ stamine pandat iter.
Inuenio doctâ meditantem emblemata bysso,
Aurea quæ nequeat pingere Pallas acu.
Ardebat rutilus flagrans Loiola sub armis,
Gallicaq; arcebat mœnibus arma suis.
Sublicium qualis pontem complexus Horati,
Tota acies vnus castraq; miles eras.
Sic patriæ vallum stat, ferrea fulmina spernens,
Quæ vomit Aetnæis machina foeta globis:

O

Dum

Dum maiora Deo placuit disponere fata,
 Militiaq; sacra destinat esse caput.
 Bombycis niveo dein vellere conopæum
 Scripserat artificii docta Maria manu.
 Hic iacet, & lecta ossa videt, videtq; dolorem,
 Nec medicas ferras barbaraq; arma timet.
 Emicat è celo lux aurea: foeda pruina
 Diffugit, ad superos castus anhelat amor:
 Et Veneris puer alatis fugit ocyùs Euris
 In matris gremium mergitur, inq; sinum.
 Infestis metuit caput obiectare periclis,
 Horrida in hostili viderat arma toro.
 Tum Pluti rabiosa sitis torpescit habendi,
 Seq; regi patitur irrequietus hydrops:
 Aurea regna Tagi, Pactoliq; aurea regna
 Veliuola cernit ludibrium domina.
 Fumosa ambitio, lauro qua pascit amarâ
 Semper ieiunas omniuolaq; animas,
 Quæ fuerat soror antè, & collactanea quondam,
 Quodq; suo iactat Iuno fuisse Ioni,
 Horrendum infrédens Stygias commigrat ad vndas,
 Purpureas piceo tingit in amne togas.
 Vnica pauperies, & grata pedissequa matri
 Et IESV nutrix officiosa placet.
 Exuperans celsi Serrata cacumina montis
 Excutit ex humeris vile Cratetis onus.
 Iam video Solymas populi feruere tumultu,
 Lunatosq; duces circumequitare domos:
 Voce suâ strepitasq; loquax & garrula byssus,
 Exanimumq; nihil viuida fingit acus.

Hic

Hic Loiola mei pœnas comitatur IESV,
 Tota ei sanguineis est via strata rosis:
 Seu qua Gethsemani Cedron deducit ad hortos,
 Seu qua Anna & Caipha stat scelerata domus:
 Et videt insani pratoria dura Pilati:
 Quæ fuit Herodis mimica scena, videt.
 Portaq; Caluarie pandit malefausta theatrum,
 Quale Thyestee non meruere dapes.
 Virgine de saxo spectat venerabile bustum;
 Fixaq; non vno sacra trophæa loco.
 Quid video? immitis nodoso stipite miles
 Imminet, ac tenerum tundit utrumque latus.
 Sic decuit signare tui vestigia Christi
 Loiola, & madidas sanguinis ire vias.
 Non hæc meta tibi, non summa est creta malorum;
 Vincula sed patrijs sunt fabricata focis.
 Ipsa truces cudit male cauta Hispania boias;
 Et Salamancæ tibi turbida carcer erit.
 Hæc ibi perlegi spiranti animata colore,
 Quæ Mariæ insolitâ scripserat arte manus.
 Cetera defectis nequij supplere lacunis
 (Namque hic Dædaleam Virgo reliquit acum)
 Discere plura avidus, tum dicere plura parabam:
 Sperabam solidâ me potè nocte frui.
 Illa sed arrisu blando solata clientem,
 Tutus, ait, votis hic tibi portus erit.
 Loiola mpete sollicitus, sauasq; procellas
 Sperne, sub hac stabit rupe animosa ratis.
 Tertius in roseis tibi cùm senarius annis
 Floruerit, vernus pinget & ora color;

Arma mihi, arma meo deuota accingere IESV,
 Tartareasq; acies sterne, Stygemq; doma.
 Pulueris expertem non carpet dextera palmam,
 Sanguine te cinget picta corona tuo.
 Quaq; minus metues sinuosa pericula fraudis,
 Tela Syracosii perpetiere senis.
 Tu ne cede malis, sed contra audentior ito:
 Ipsa adero.

ELEGIA XXII.

Ioannis Austriaci victoriam Actiacam ope
 Virginis partam canit.

M Orbifer autumnus, pomis redimitus & uuis,
 Nubilaq; & tristes ore vomebat aquas,
 Inq; iugo Libra steterat rota feruida solis,
 Et semisse pares carpserat hora dies.
 Necdum Aurora suo crines nodarat in auro,
 Culta nec ad speculum candida forma deæ:
 Sanguineus Mauors rutilus feruebat in armis,
 Letifera quatiens tela cruenta manu.
 Aeratumq; acuens Neptuni cura tridentem,
 Cerula in Actiacis frena lauabat aquis.
 Sternitur aduersis subito cum classibus equor,
 Et mare veliuolum pinea silua tegit.
 Liuentes Nereus humeros gemit, & malè dorso
 Tot validas vrbes sustinet & populos.
 Gens Otomanigenum, scopulis & syrtibus orta,
 Excisa è Geticis pectora marmoribus,

Exultat

Exultat bimari tandem eluctata Corinθο,
 Aeole leta tuas non valuisse minas.
 Ingrediturq₃ ferox, tonsisq₃ frementibus vrget
 Importuna negans verbera ferre salum.
 Obuius Hesperijs miles properabat ab oris,
 Quem sacro adoptarat fœdere Roma potens.
 Martia corda virum, vitam pro laude pacisci
 Vna salus: vitæ prodiga turba ruit.
 Hos agit Austriacus, Regum genus, inclyta virtus,
 Victoremq₃ hilari præscius ore gerit.
 Ille iubet Christi q₃ mei Mariæq₃ tropæum
 Fulgere signa suæ præsidiumq₃ rati.
 Perge Deum cura, & celeri petere in gē palmam,
 Inuigilant rebus astra secunda tuis.
 Cornua rauca canant, accendant classica Martem,
 Deficiat pauido territa luna metu.
 Spicula Partha micant, Hispana q₃ tela coruscant,
 Et tonat ignitis machina athena globis.
 Eripuere diem tetrâ caligine nubes,
 Et glomerat densas plumbea grando neces.
 Tum laceris volat huc illuc victoria pennis,
 Et cui se credat anxia querit iter.
 It clamor celo, gemitus fremitusq₃ cadentum
 Ipsa procelloso perculit astra metu.
 Trunca virum rapido voluuntur corpora fluctu,
 Seminecesq₃ alios vnda cruenta rapit.
 Hic studet hausturis emergere gurgitis vndis,
 Ferreaq₃ incusans numina sorbet aquas.
 Ille fugit chalybemq₃ trucem flamma q₃ volantes,
 Inq₃ mari leti est pallida strata via.

Perq̄ suum fortuna volat temeraria regnum,
 Sanguineq̄ humano fors temulenta furit.
 Cùm Maria astriferis delapsa à sedibus, adstat
 Austriaci socios voce manuq̄ monens.
 Te penes est, inquit, liquidis victoria campis,
 Hunc mimio & cocco fastibus adde diem.
 Iamq̄ tuo capiti naualis plexa corona est,
 Innubi & cyano carula texta chlamys.
 Dixerat & Luna radios Solisq̄ retundens
 Luce suâ, nebularum explicat omne chaos.
 Sanguineâ Hesperius dum ductor fulminat hastâ,
 Virtutisq̄ ardet premia ferre sua:
 Transfugit Oceanus Turcis famulatus iniquis,
 Aeolus Austriaci vertit & arma Ducis.
 Militat & pontus, nobis & militat ether,
 Nec natura suæ fræna retractat hera.
 Nox Otomanigenas furuis amplectitur vlnis,
 Nec finit Austriacas tela ferire rates.
 At formosa dies roseo depicta colore,
 Austriaco arridens laureaserta parat.
 Quâq̄ tonareptagâ, quo vulnere sternere naues,
 Quâq̄ latus nudet barbarataurba, docet.
 Ipsa præit Virgo, non Gorgone cinctâ Meduse,
 Sed iaculans radios ignea tela suos.
 Hos contra non stare oculi potuere, animiq̄,
 Quamq̄ fugâ querunt, fugerat antè salus.
 Victor Io resonat, Maria solennia pangens
 Verba, perennanti dona adamante vouet.
 Sic mihi tu Virgo roseis allabere pennis,
 Si qua stagrent terrâ praelia, si qua mari.

ELEGIA XXIII.

D. Mariæ Virgini Aspicolli.

Collis iners, asperq; iugo torpebat acuto,
 Quæ prope semianimes Demera voluit aquas.
 Liber & alma Ceres, fugiebat inhospita tecta,
 Non Dryadum quercus creuerat apta domus.
 Repebant tremulo per humum virgulta pauore,
 Ad Boreæ primas interitura minas.
 Dum tamen excelsos celi circumambulat orbis
 Nympha mea, & sedes lustrat amica suas,
 Quæq; Arabum casto sudent altaria fumo,
 Quæis Triuiæ cedant templa superba deæ;
 Sichemium flexit oculos: damnataq; flammis
 Virgulta hospitium deligit ipsa suum.
 Hic, ait, hic olim domus & sublimia crescent
 Delubra innumeris prodigiosa modis.
 Austriacum genus, & nostri sanctissima cura,
 Illius Albertus strenuus auctor erit.
 Sic ait, & sacram sibi quercum dedicat vnâ,
 Vna erat, & propè iam mortua quercus erat.
 Sed rediuiua modò Hesperiam peruadit vtramque:
 Aethiopaq; ferax numinis arbor adit.
 Frustula parua sibi Regum decerpere fastus
 Gaudet, & in vultus ligna animare Deæ.
 Sic Maria imperium ac regnum complectitur omne,
 Et medicam toto porrigit orbe manum.
 Ast propriam Sichemi sedem fidamq; locauit,
 Quæq; supra reliquas esserat vna caput.

O nimum nimumq³ potens regina Deorum,
 Obsequitur frenis terra polusq³ tuis.
 Hic sterilis nuper collis, saltusq³ malignus,
 Mitibus effundit germina culta iugis.
 Hic Panacea viret, cuius medicina dolori,
 Dictamnūq³ fibris vellere tela potens.
 Phœbigena, & Phœbus gaudent submittere fasces,
 Pharmaca vbi facili dat mea Virgo manu.
 Illa catenata dissoluit vincula lingue,
 Flexanima rautus vincat vt ora Dea.
 Illa facit, surdus vocum vt commercia norit,
 Atque sibi gratos combibat aure sonos.
 Sopitasq³ faces oculorum suscitāt illa,
 Noctē suā cecus iam caret & tenebris.
 In mortis regnum dominam gerit illa deamq³,
 Et Stygio prædas eripit illa deo.
 Ponere cuncta suo nitat miracula vultu,
 Ilias hæc esset longior Iliade.
 Hic erat Elysium, nuper violaria cali
 Hic mihi spirabant, deliciasq³ dabant.
 Presentem licuit quando mihi visere Diuam
 Inq³ sinu Domine condere vota mee.
 Non ita nectareum mel felix sudat Hymettus,
 Quando thymos inter dulce susurrat apis;
 Vt silua hæc quondam vecordibus obsita dumis,
 Sed modo melliflui nectaris imbre madens.
 O mihi si liceat Diuos placare sinistros,
 Meq³ sinant tutâ sidera pace frui:
 Non ego defuncta properabo visere Romæ
 Funus, & egestum vile cadauer humo.

Siche-

*Sichemium molibor iter, Nymphæq; pudicæ
 Perdius & pernox sollicitabo fores.
 Quæ modò Nymphæ meam circumfert vnda carinã,
 Utq; gemit decumo vortice quassaratis,
 Excelsò de colle vides, ne negligè ventos
 Comprimere, vt placidâ stet mihi fronte salum.*

ELEGIA XXIV.

*Infantiam pueruli IESV in tabula pictam
 contemplatur.*

N*Vper Virginei dum lustro altaria fani,
 Blandè oculos tenuit viua tabella meos.
 Hortus erat Charitumq; domus, Floreq; voluptas,
 Elysium posset qui superare nemus.
 In medium herbofo surgebat cespite cliuus,
 Quem vario ardebat pingere flore venus.
 Hic augusta meæ dominatur gloria Nymphæ,
 Ardua florenti vertice Diua sedet:
 Inq; sinu puer, ille puer, puer aureus ille
 Blanditia sq; matri mille iocosq; facit.
 Vbera dum prensat manibus, dum blandus inhaeret,
 Indicat & iuris solius esse sui,
 Et labra dum labris iungit, fronti q; genisq;
 Osq; suum matris sculpsit in ore suæ,
 Cinnamæamq; comam digitis dum peçtit eburnis,
 Et labyrintho fedulus orbe rotat;
 Aureis vt mater, gemmeis vt ridet ocellis,
 Aurum oculus parum, lucida gemma oculus.*

Tum pomum ostentat, pomum ridebat & ipsum,
 Tum de pampineâ pensile vite merum.
 Proxima palma hilares diffundit prodiga ramos,
 Admonet & fructus carpere leta suos.
 Hinc tremulâ legit illa manu, mera sacchara IESV.
 Paruulus exultans munera amica rapit.
 Interea emergens siluis lustrisq; ferarum,
 Mel cui siluestre est atque locusta cibus,
 Adrepit tandem hirsuto vestitus amictu,
 Deliciasq; suas basia nota petit,
 Et niueos iacet ante pedes, blandisq; labellis
 Mulcet, & hinc nectar sugit & ambrosiam.
 Erigere ô vates, ô magni praca Tonantis:
 Iudæa quondam terror & orbis eris.
 Herodis rabidas flammæ moderabere amoris,
 Vna tamen pellex, demetet vna caput.
 Incestis mulier quando furit ieta sagittis,
 Non opus est diris, non opus est furijis.
 Ipsa solum celumq; mouet, rabidumq; Acherontem,
 Et superat Stygijs edita monstra plagis.
 Vt fidum antepedes IESVS conspexit Achaten,
 Annuit & lusus excijt atque iocos.
 Luditur: ast caeco fallit pictura recessu,
 Ceteraq; arcano sunt cooperta pepto.

ELEGIA XXV.

Pastores vt Virginem mox à partu inuiferint.

Inclita se quantum iactauit gloria Nympha,
 Cùm puer immundo vagijt in stabulo!

O honor! ô Deus ipse! Dei Mariæq₃ propago!
 Est pater ille tuus, mater & ista tua est?
 Vix egressus erat castum penetrare parentis,
 Lactea vix pannis membra reuincta suis:
 Sidera sollicito sudant operosa tumultu,
 Sedibus & vellent exsiliisse suis;
 Vt Domini ad cunas famulum exercere laborem,
 Utq₃ aliquo possent fungier obsequio.
 Aligerumq₃ cohors, pratoria turba Tonantis,
 Pendula in auratâ nube corusca micat.
 Orpheaq₃ & doctum vincunt Amphiona cantu,
 Stabant attonitis flumina vorticibus;
 Nutabant dubia frondoso vertice silvæ,
 Iam facunda suâ sede migrabat avis.
 Prima tamen Superum, Pastores, cura fuere,
 Quos vigil exercet nocte dieq₃ labos.
 Labitur è celo rutilis caducifer alis,
 Dextera perpetua symbola pacis habet.
 Attonitosq₃ iubet mentis sedare tumultus,
 Combibere & totis gaudia pectoribus.
 Bethlemico in stabulo Regem vagire Deumq₃,
 Qui gerat inuictâ sceptrâ timenda manu,
 Sternat vt Abramidum pedibusq₃ perambulet hoste,
 Soluat & indigno colla subacta iugo.
 Illicet exsiliunt, properant sua munera Regi,
 Rustica quæ potis est suppeditare penus.
 Arripit hic calathum, niueo qui vimine textus
 Chloridis herbose depopularat opes.
 Sed rogat hunc alter socios coniungere gressus,
 Vt releuent noctis mutua verba metum.

Cruda

Cruda seni viridisq; inerat, nec auara senectus,
 Multa olli volucrum turba coempta domi.
 Huic cauea ex humeris vallo dependat acerno,
 Mellifluumq; melos garrula cantat anus.
 Xœipe nouum blaso decantat psittacus ore,
 Xœipe nouum reddens amula pica sonat.
 Hic gerit autumni curuato vertice gazas,
 Alternisq; sedet flaua Ceres humeris.
 Lactentesq; ferunt vitulos, tenerasq; capellas,
 Veruecesq; grauis quos bene farcit adeps.
 Ut venere, loci radiosq; hausere coruscas,
 Implentur toto rustica corda Deo.
 Fistula suauiloquis resonat compacta cicutis,
 Pindaricum sterilis vincit auena melos.
 Vtre suo carmen quis nescio Mopsus anhelat,
 Melpomenes cedat tibia victa loco.
 Tibia nec deerat, quâ non crinitus Apollo
 Blandius inflato pectore carmen hiet.
 Altera pars choreas varium modulatur in orbem,
 Et circum cunas pastor anusq; salit.
 Tum genibus nixi depromunt rustica dona,
 Et pueri plantis oscula leta ferunt.
 Vota precesq; iterant; Da fortunare penates,
 Fundatamq; nouâ crescere prole domum.
 Ne lupus in nostrum ruat insidiator ouile,
 Nec rodat scabies pernicioosa gregem.
 Annuit, & placido subscripsit murmure votis,

ELEGIA XXVI.

Adstantem cruci Matrem describit.

Quid trepidas calame, & toties diludia poscis?
 Hæc quoq; septa animo sunt penetranda tuo.
 Pallida describat & lugens nenia matrem,
 Dum nati infamem constitit ante crucem.
 Mœsta cadauereo pallebant ora colore,
 Liuida pingebat mortis imago labra,
 Exanimes oculi lacrymarum rore madentes,
 Nubila frons, fluxum & triste supercilium.
 Molliter in lauam vergebat languida ceruix,
 Flens quoque: non ficti signa doloris erant.
 Non laceri vacuum sparguntur in aëra crines,
 Non frons assiduis planctibus icta sonat:
 Sanguineo sulcos riuo non effodit vnguis,
 Non arat infesto vomere dextra genas:
 Non collisa manus, non brachia iacta per auras
 Turpia feminei signa doloris habent:
 Non iuuat insontes rabide discerpere vestes,
 Non laniat pectus sanguinolenta manus,
 Non onus exanimum famulantibus incubat vlnis,
 Inq; sinu alterius semisepulta iacet.
 At non mentiti gemitus, suspiria vera
 Erumpunt imis pectoris è latebris.
 Vuidulisq; oculis animi testata dolorem
 Heret in infami barbaricaq; cruce.
 Hic oculusq; animusq; habitat, diuellere frustra
 Fata instent. fatis fortior obstat amor.

Cor-

Corpore quot IESVS numerat, tot vulnera mater
 Mente habet. heu quantis obsita vulneribus!
 Felle simul IESVS saturatur, felle Maria,
 Quidquid amara dedit spongia, utrique dedit.
 Quin eadem, telog₃, eodem mors abstulit ambos?
 Indignum facinus sed metuere poli.

ELEGIA XXVII.

B. Maria Christo:

Certa mihi de te vix tandem fama recurrens,
 Vicinum patrijs nuntiat esse focus.
 Erigor, & nati amplexus sitibunda requiro,
 Ut sitit illimes ceruus anhelus aquas.
 Nec mora: festinis miscens vestigia plantis,
 Aeripedem videor vincere posse Talum.
 Sæpè tamen cogor volucres infringere gressus,
 Consulere ambigua marmora signa via.
 Marmora ne fallant, vicina mapalia pulso,
 Rusticus ut certo tramite signet iter.
 Non inconsultus, tacitus non prætereunte vllus,
 Viderit an IESVM à prætereunte peto.
 Quòue loco degat, quibus aut versetur in oris,
 Quàue sibi propriam fixerit vrbe domum.
 Sollicitos nimium mihi sannio ridet amores,
 Audet & excussa fingere nare iocos.
 Est tamen interdum qui te vidisse fatetur,
 Quæq₃ potest vllæ culmina celsa notat.
 Huc vbi deueni, rursus fugitiuus abisti,
 In Nomadum incertis stat tua vita rotis.

Ergo

Ergo tot incassum lustranti rura, tot vrbes
Macerat in salsis viscera sudor aquis.
Hoc etiam superest, frustra tot millia passus,
Eheu! iam tacito sunt relegenda pede.
Cum te, Nate, sequor, nulla est via longa grauisq̄,
Per plumas videor currere, perq̄ rosas.
Ast vbi sic lusam spes indignatur inanis,
Vertitur in cautes pluma, vepresq̄ rosa.
Itamen, haud reuoco: nec, si reuocare liberet,
Hoc consulta sinant non temeranda Patris.
Non Iudæa tibi, non sit tibi terminus orbis,
Finge alium, potis es, quò tuus erret amor.
Quid vetat absentem soletur epistola matrem,
Quæ desiderio languet anhela tuo?
Non ita perpetuæ quaterent præcordia cura,
Non ederet laceras cæca rubigo fibras.
Mille mihi occursant facies, larueq̄ malorum,
Excutitur placidus nocte dieq̄ sopor.
Nunc lupus infesto laniat tua viscera dente,
Sanguineo stillant hispida rore labra:
Nunc rabidos inter versaris præda leones,
Vnguibus vt nequeas omnibus esse satis.
Sæpè immane draco rictus diducit hiantes,
Teq̄ suum in barathrum deuoluisse cupit.
Hic omnes mortis terrâ circumambulat horas,
Dum vigili voluor irrequieta toro.
Infestos animos odiorum dira venena,
Inq̄ tuam ferrum feruere cerno necem.
Tu tamen interea Iudææ rura pererrans,
Semina doctrinæ spargis opima tuæ.

Sed

Sed renuit iustum tellus persolvere fœnus,
 Reddere prouentus arua maligna negant.
 Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ,
 Et ferus insanis sentibus horret ager.
 Hæc, mihi seu quatiant vanâ formidine pectus,
 Seu fors vera nimis nuntiet augur amor:
 Niliacis narret ripis prognata papyrus,
 Et fuligineis littera picta notis.
 Sæpè magis cruciat metus, atque incerta pericla,
 Quàm mala que præceptis suggerit antè metus.
 Omnia scire iuuat, miseros magis, omnia nosse,
 Certa minùs feriunt damna, minùsq; nocent.
 Fortè etiam funesta sitis tua denigrat ora,
 Ora, eheu! vetulo pumice sicca magis,
 Et mendicatâ velles Samaritidis vndâ
 Proluere ardenti viscera tosta siti.
 Fortè etiam tua membra leues tenuantur in vmbra,
 Dum strigosa cutem rodit & ossa fames.
 Texta tibi nuper candenti indusia lino,
 Flore quibus vario sedula lusit acus.
 Sunt quoque molliculâ bis sex sudaria bysso,
 Quæ sudore vdas tergere docta genas.
 Omnia mœsta iacent, morosaq; tedia deflent,
 Inq; tuos vsus obsequiosa flagrant.
 Dic vbi iam latites: veniet tam prompta supellex,
 Seq; tibi famulam iure professa dabit,
 Et veniet mater. votorum hæc summa meorum,
 Rursus in amplexus posse venire tuos.

ANACREONTÆI LVSVS.

I. Ad Iambum.

Iambe, mi tenelle,
 Venustule ô Iambe,
 Quem blasulo fritinnit
 Anacreon susurro!
 Quàm promptus obsequensq;
 Olim mihi fuisti,
 Meum anteire nutum
 Pede estuans volucris
 Per floridos Hymetti
 Saltus, thymumq; odorum,
 Quâ garrula pererrant
 Apes, domosq; conduunt,
 Penumq; melle stipant:
 Frondosa perq; Tempe
 Amica regna veris,
 Et Chloridos cubile,
 Quæ Peneus deserto
 Perambulat susurro:
 Perq; insulas remotas,
 Sed insulas beatas,
 Quâ blandiore celo
 Ceresq; sponte crescit,
 Bacchusq; sponte crescit,
 Purumq; crescit aurum.
 Quàm sæpè peruolauis

P

Festina

Festiua prata tecum,
 Et roscidas per herbas
 Venustulo repleui
 Manus sinusq; flore,
 Queis Virgini corollam
 Bellissimam corollam
 Contexerem Maria.
 Iam rursus hanc opellam
 Te flagito, ô Iambe.
 Noli, proterue, noli
 Recalcitrare votis.
 Morose, quid renides?
 Nostra hoc neges puella,
 Sanctissima puella,
 Cultissima puella?
 Caue, caue negare:
 Nimis puella bella est.

II. Columba.

Tenella quid columba,
 Primâ albior pruinâ,
 Niuisq; flore primo;
 Cui plumula serenum
 Dorsi natant per equor
 Gemmâ politiores,
 Pedesq; concha tingit,
 Coralliumq; rostrum.
 Tenella quid columba
 Per hispidoſ vagaris
 Dumos, vepresq; ruris,

Et

Et saxeas salebras?
 Redi, redi, columba,
 Nox rore virulento
 Vdas coruscet alas,
 Secumq₃ pestilentes
 Ducit maligna morbos.
 Redi, redi columba,

III. Amor.

A Memus, iô! amemus,
 Nouosq₃ semper ignes
 Struamus in medullis,
 De suaueolente cedro,
 Nardoq₃ cinnamoq₃,
 De balsamo tenella,
 Quos nullus effarato
 Turbo enecet furore.
 Amemus, iô! amemus,
 Hili nucisq₃ cassæ
 Cuncta astimemus instar,
 Quæ non litant amori
 Lepidissimo Deorum.
 Amemus, iô! amemus.
 Queis pugnet Indus arinis;
 An peruicax Iberi
 Neget subess freno:
 Quid Persa moliatur,
 Fugiente victor arcu:
 Quas Otomannus atrox
 Funestet igne gentes:

An Moscuam Polonus,
 Equis potens virisq;
 Exciderit subactam:
 Quas Tartarus, Mogorq;
 Secum rapit phalangas,
 Gens ere ficta crudo,
 Crudove nata ferro:
 Quos Aethiops per agros
 Metatur, vt furenti
 Occurrat acer hosti,
 Nescire gloriamur.
 Non tractat arma noster
 Cupido pacis Auctor.
 Amemus, id! amemus.
 Quod Peruanus aurum,
 Gemmasq; mittat Eos,
 Serumq; silua byssum:
 Vel quo gemunt labore
 Aegyptia carinae:
 Vel quas anhelas gazas
 Crebrisq; hiulca remis
 Latio inuehat superbo
 Portu soluta nauis.
 Libye flagrantis aestu:
 Quis naufragus per vndas
 Spem perfidam excretur,
 Plebiq; mox marina
 Gemit futurus esca.
 Quis stipet era cistis,
 Fuluiq; gaudet inter

Auri ambulare montes,
Amor vetat rogare.
Non flagitat procaces
Noster Cupido gazas:
Sat dives est seipso,
Quo rauca moliatur
Foro latrare rixa:
Quod iudicis tribunal
Seuum reis minetur:
Consultor an molestus
Manè arduo diserti
Pulset fores patroni,
Amor vetat rogare.
Fugit Cupido lites:
Inimica lis amori est.
Amemus, iò! amemus.
Hec vnica est voluptas:
Hec ipsa suauiorum
Medulla gaudiorum.
Amemus, iò! amemus.
Dum te frui Maria
Fas est, tuoq; IESV,
Dum fas amare matrem,
Dum fas amare Gnatum,
Satis satis superq;
Mibi est beatitatu.

IV. Amor.

SVa quemlibet libido
 Stimulo premit feroci:
 Stolidum est recalcitrare;
 Grauius ferit rebelles.
 Iube: ire: quid moraris?
 Leuior sit obsequenti.
 Rutilam facem diei
 Vehit, & flagrante curru
 Radios Apollo spargit,
 Animamq; reddit orbi
 Tenebris suis sepulto.
 Inimica luna furum,
 Trepideq; amica nocti,
 Iubar aureum coruscans
 Salebras docet latentes
 Fugere, improbasq; lamnas.
 Iuuat hoc obire munus:
 Famulantur astra fati,
 Genius suus cuique;
 Genius mihi est amare
 Mariam meumq; IESVM.
 Philomela docta cantu
 Homines mouet deosq;
 Modulosq; lassam anhelans,
 Sibi blandiens superbit
 Melos inter & suaue
 Animam eliquat tenellam

Nimio

Nimio estuans labore.

Liquidam iuuat per ethram
Aquilam vibrare pennas;
Oculoq₃ contumaci
Radiantis ora solis
Animosiùs tueri.

Fugit alta pavo deses,
Metuens suos ocellos
Miniatulos ocellos
Gelidâ lauare nube.

Viduusq₃ turtur atro
Gemitu replet repostas
Siluas, suasq₃ gaudet
Mage nenias sonare,
Mage gestit & triumphat
Modulante plectra Phœbo
Rutilus corusca gemmis,
Vbi festa cultiori
Celebrans amœna luxu
Medius nouem sororum
Auidus placere cunctis,
Citharam increpat disertam.
Genius suus cuique,
Genius mihi est amare.

Elephas ferocit alto
Acies tulisse dorso,
Populisq₃ fœta castra.

Leo peruicax rapina
Inhiat, suamq₃ prædam
Auido ingerens barathro

Labra proluit cruore.

Tigris impotens domari

Rabie furit solutâ.

Vbi fœna raucat ira,

Pecus omne nudat agros,

Quatitur timore silua.

Ouis innocens virentes

Legit ore blanda frondes,

Niueoq₃ lacte stipat

Teneras sibi papillas,

Sobolis penum tenella

Bouis implicat torosi

Famulare colla lignum,

Tenerasq₃ vis proterua

Patitur manus puelli,

Stimulosq₃ non recusat.

Canis improbo labore

Domini gula ministrat,

Leporum cubile lustrat,

Timidaq₃ tecta dame,

Pretiumq₃ luculentum

Opera domum reportat,

Miseram famem sitimq₃:

Genius suus cuique,

Genius mihi est amare.

Volucris ocyor sagittâ

Liquidas natat per vndas

Agili vigore Delphis,

Placidoq₃ blanda cursu

Freta verrit, & choreas,

Varia

Vario implicat recessu:
 Ast vbi impetus tepentes
 Stimulat calore fibras,
 Secat aëra, & flagrantem
 Volat impiger per athram,
 Faciliq; vela saltu
 Superat, fretumq; rursus
 Patrium salum reuifit.

Pelagiq; monstra cete
 Scopuli insuleq; viuæ
 Tumido superba fastu
 Maris ambulat per equor,
 Ithacam ambulare credas,
 Gyaraq; vorticofas.
 Iubeat procax libido
 Maris instar æstuantis
 Rabidas vomet procellas,
 Validamq; merget Argon.
 Genius suus cuique:
 Genius mihi est amare:
 Studium vnicum amare,
 Mihi solùm amare cordi.

Reliquis carere possum,
 Patriâ carere blandâ,
 Laribus carere certis,
 Cereris carere donis,
 Lepido carere Baccho,
 Liquido carere somno,
 Hilari carere mensa,
 Nitida carere veste,

P

Radijs

Radijs carere Solis,
 Oculis carere possum:
 Sed non carere amore.

Mihi fas amare tantum:
 Nil omnia hæc morabor.
 Amor impotens Maria,
 Amor impotens IESV
 Populat mihi medullas.
 Iuuat hoc: iuuat amare.

V. Somnus.

FAuete turba linguis,
 Digitusq; signet ora
 Harpocratis sigillum,
 Maria dum benigno
 Post spineos labores
 Membra irrigat sopore,
 In florido cubili,
 Quod sufficit suauis.
 Nardus crocusq; odore.
 Tumultus omnis absit
 Frementium rotarum:
 Non rheda, non couinus
 Perambulet plateas:
 Ne quis madens Lyæo,
 Sanaq; mentis expers,
 Solutior per urbem
 Erret, suasq; flammæ
 Voce insonet petulcâ.
 Caue, ô caue, molosse,
 Bau bau latrare raucum:

Et

Et garruli catelli
Oculos locent sopori:
Vel mox & his, & illis
Mulcebo fuste tergus.
Te, galle, te monere
Pretium opera est, tuamq;
Tibi exprobrare coram
Vigilem loquacitatem.
Quid opus tacente sole
Denuntiare noctu
Placidas quietis horas?
Et tu quiesce demens,
Dum ceteri quiescunt.
Labor redit vicissim:
Suas vices labori
Manè adferet, diesq;
Vnum genus ferarum est,
Volucrium ferarum,
Quod angue peius odi,
Tu noctua atque bubo
Malè ominata monstra.
Queis noctis inter vmbra
Vlulare mos ineptum,
Feriale, triste carmen.
Malum cauete, sultis.
Iam cuncta conquierunt,
Silentq; piscis instar,
Iam blandulum Mariæ
Iuuat notare somnum.
Vt molliter reclinans

Lateri

Lateri incubat sinistro;
 Vt brachium venustè
 Cum brachio decussat?
 Crines fluunt soluti,
 Eburneumq₃ collum,
 Alabastrinumq₃ vultum,
 Et lacteos pererrant
 Humeros, sinuq₃ ludunt
 Inter rosas, decusq₃
 Florum suauiorum.
 Pallor genis ruborq₃
 Mixto flagrat colore,
 Et viuividus serenis
 Sanguis viget labellis,
 Ciliumq₃ delicatum
 Orbit aureos ocellos.
 Dormire tam venustum
 Matrem decet Tonantis.
 Dormi, Maria, dormi,
 Dum mihi licet pudici
 Fulcro insidere lecti,
 Oculis & irretortis
 Noctu diuq₃ vultus
 Videre dormientis.
 Dormi, Maria, dormi.
 O qualis ille somnus!
 Hunc nectaris sacrato
 Ramus madens liquore,
 Tempus rigans vtrumque
 Membra in tenella merfit.

Nil

Nil hîc seuera Lethes
Sibi iuris vnda poscit,
Pigro stupens veterno,
Nigrisq; plena monstris.
Dormi, Maria, dormi.
Dormis: sed omnis expers
Mens ambulat soporis
Per astra, perq; celos;
Atque abditos recessus
Intrat, sacrariumq;
Sanctissimum Iehoua.
Dormi, Maria, dormi.
Tibi assidebo semper,
Pernoqxq; perdiusq;
Te dormiente viuam
Securus, & malignos
Vigilesq; ditis astus
Exsibilabo victor.
Et blandulo susurro,
Plectroq; non loquace,
Non garrulo, aut petulco,
Sed quo sagax Apollo
Mores docet modestos,
Tuos sonabo amores,
Meos sonabo amores,
O aureos amores!

VI. Amor.

VI. Amor.

Amor Deos gubernat,
 Amoris omne regnum est.
 Non Herculis columna,
 Non Nysa structa Baccho,
 Huic terminum dicarunt
 Victoriæq₃ metam.
 Bacchum Herculemq₃ vincit
 Hic laneus puellus.
 Nouus nec ille fastus,
 Sed Arcadum vetustam
 Dominatur ante lunam,
 Antiquiorq₃ mundo
 Terram anteit chaosq₃.
 Quidquid vides amœno
 Mentem excitare philtro:
 Quidquid suauiori
 Oculos mouet colore,
 Mulcetq₃ odore nares,
 Sonore mulcet aures,
 Linguam incitat sapore,
 Hoc munus est amoris.
 Illo imperante celum
 Terramq₃ fabricauit,
 Nullo indigens, sibiq₃
 Satis superq₃ felix
 Ille orbis architectus.
 Nec impetus resedit,
 Visq₃ impotens Amoris,

Donec

Donec stupente calo,
Tellure de subactâ
Viua[m] sui, amulamq[ue]
Imaginem exarauit.
Dei iconem Deumq[ue]
Amore flagitante
Homini subegit orbem.
Effrenis & rebellis
Parere iussa tigris,
Et contumax leonum
Ira posuit furorem,
Famulumq[ue] Luca terguni
Bos præbuit labori.
Sed mox vbi nefando
Liuoris ardet œstro
Astuta fraude serpens,
Vasrumq[ue] tendit astum,
Technasq[ue], machinasq[ue]
Inuoluat vt ruina
Genus omne Adamidarum,
Eheu nouam maritam
Pomo allicit venusto
In rete fraudulentum.
Nec fortior maritus
Ad femina[m] procacem
Submittit arma vocem.
Hinc lacryma, hinc perennis
Inundat ora fletus.
Iam tota sub cruento
Humana gens tyranno,

Gens

Gens illa, gens beata
 Vastiꝫ rector orbis,
 Diuis Deoꝫ suppar,
 Gens illa nata celo
 Ferreum iugum trahebat,
 Adamantinaſꝫ boias:
 Crebrisꝫ ſciſſa plagis
 Fœdè vlcerofa terga
 Ferociam arguebant
 Veſanientis Orci.
 Spes nulla, nulla ahenò
 Emancipare nexu
 Patresꝫ filioſꝫ
 Et lugubres nepotes.
 Iam ſtirpituſ peribat
 Dei propago clara,
 Amor niſi potenti
 Dextra induiſſet arma;
 Et turgidum veneno
 Iugulum flagrante telo
 Rabidi inuolaſſet Orci
 Pedibus molens draconem.
 Amor Deum gubernat
 Amoris omne regnum eſt.

DRAMA

DRAMA COMICVM
 PENDVLARIA.

Dramatis Personæ.

PHILOXENVS senex.

PISTOCLERVS adolescens.

LYDVS seruus.

MNESILOCHVS

SOSICLES

CLEOMACHVS

MENÆCHMVS

DAVVS seruus.

LORARI 4.

NICOVLVS senex.

MESSENIOSeruus.

} adolescentes:

Q

ACTVS

ACTVS PRIMI

SCENA I.

PHILOXENVVS senex.

PISTOCLERVVS adolescens.

LYDVS seruus.

Volo te mihi obsequentem esse. Pist. Vt gnatum decet.

Phil. Tum gymnasiū adire, apud magistrū assidere, Legere, commentari, scribere. Pistocl. Nil mauelim.

Phil. Cauesis vel digitum longè deuies, nisi Lignatum ire velis infelici de ligno Hercule, Quóque corium tibi pingatur tuâ de purpurâ.

Pist. Faxo, pater, ne quid diuidiæ fiet tibi.

Et obsequens obediensq; ero tuo

Mori ac imperijs: gnauum me atque strenuum Dabo libris, & litteris, cerâ, stylo.

Phil. Nunc experiar an fungum genui an filium.

Volo te mihi experimentum dare iam frugis bona

In herbâ cum sis. Rarò messis fauet,

Cùm luxuries teneram segetem enecat. Vide

Num dente depasci vlmeo luxuriam velis.

Pist. Imò vnicè me morigerum dictis tuis

Faxo vt deprædices. Phil. Heus Lyde, Lyde, ades.

Pist. Regiones colere mauelim Acheronticas

Quàm perferre hancce diutiùs seueritudinem,

Quæ miserum ergastulo me includit pessimo.

Phil. Age sis aures mihi totas, & mentē totam eloca.

Aut

Aut vltimos parasitos facies, quæ te vsque attondeant.

Lyd. Eccere. quid vis? Phil. Adolescentē hunc nosti?

Lydus. Intus & in cute.

Pist. Mentiris furcifer. Tun' hanc nosti cutem?

Tuam Hercle licet nouit extimè & intimè.

Phil. Huic custodem te prepono sedulum:

Ne quid agat, ne quid dicat nisi te conscio.

Lyd. Manus Hercle illius habitabo perdius,

Linguamq; pernox incolam Argo oculatior:

Ne quid agat, ne quid dicat nisi me conscio.

Phil. Haud somniculosè hoc agendum est, mi Lyde.

Lyd. Mirum est, me vt faciã te opere tanto quæserè.

Indigna digna habenda sunt herus quæ iubet.

Pist. Ego, Pol, saxo discas parere hero alteri,

Plures orienti faciunt, quàm occidenti. Ego

Oriens, illic est occidens ipsissimus.

Phil. Heus fili. Pistocl. Mi pater. Estne quod iubes?

Philox. Huic

Parere te volo. Pist. Pro rotã me vti licet.

Nempe hoc est; parebo, dum parere integrum est,

Venere saluã, & lubidine, & meis iocis.

SCENA II.

PISTOCLERVS adolescens.

LYDVS seruus.

Di te perdant, mucose senex: quin me cruci

Duis discipulum potiùs, barathroq; famulum!

Quàm me tam diris miserum torqueas modis.

Scholas nempe iubes addeam, studijs incubem,

Q 2

Legam,

Legam, commenter, scribam, iam malim Aedepol
Cum Sisypho mutare fortunam meam.

Vnum ille saxum voluit, mille ego millia,
Praclarum hoc Hercle pistrinum est, ergastulum
Bellissimum, vbi virgas molas quotidie

Impranso & incœnato quantũ ad nauseam satis fiet:

Vbi id ergon vnicũ, quod iuuenibus est parergo vnicũ.

Vbi tanquam claudus sutor domi sedeas totos dies:

Tum si vno verbulo musses, si mu mu solũm dixeris,

Extempulo verborũ turbo grandinat, atque verberũ

Cruenta tempestas. Tum me Acheron enecet,

Pedẽ cũ primũ intulerim in hoc doloris contuberniũ.

O me ærumnatum! Quàm velim atra illunc pix
agitet apud

Carnificem, & illius capiti illuceat, qui pessimum

Hunc pueris commentus de nihilo est Tartarum!

Lyd. Quid ais adolescens nihili. Pistoc. Vxorem te
mox domum

Dacturum esse. Lyd. Phanon id quidem est. Pistocl.

Crucem Hercule

Pro vxore domum duces. Lyd. Erras puer, in crucem
foras

Ducar, vbi nuptias celebravit pater meus,

Et auus, & proauus, atque tota à stirpe familia:

Hæc mihi debetur, hæc volo, hæc sinas frui.

Quid inuides tam felici prognato fidere?

At scis? nisi mox ad scholas bites ocysimè,

Nil opus erit demum pistorem nostrum foris cribrum

Querere. Pistocl. Quidum? Lyd. De cute mox cri-
brum nam fiet tuâ;

Ita

Ita Hertle forabitur virgarū mordicibus. Pist. Ohe.
Tacesis, nisi dentilegus fieri mauelis. Lyd. Etiam
minas?

Pist. Nam meus est ballista pugnus, cubitus catapul-
ta' st mihi,

Humerus aries. Lyd. O bellator strenue, stipendium
Tibi in vlmis crescit, mox dabitur hoc vlmeum sti-
pendium.

Pist. Quid me tibi curatio est? Lyd. Iam nunc scies.

Pistocl. Iam nunc abi

In maximam malam crucem. Lyd. Hancce tibi
iam fabricas miser.

Nam hac si pergis, fieri nequit quin modò sis occisif-
simus.

Pist. Ego tibi istam scelestē linguam. Lyd. Mox, pa-
ter, pater.

Pist. Tace, atque sequere Lyde me. Lyd. Illuc sis vide.

Vt magna sēpē ingenia in occulto latent!

Hic adolescens quantus nunc Imperator est!

ACTVS SECVNDI

SCENA I.

MNESILOCHVS.

PISTOCLERVS.

SOSICLES.

LYDVS.

CLEOMACHVS.

SEquere huc. Sosicl. Quorsum? Mnesl. Vt volupe
tibi de me fiet hodie.

Cleom. Quia iam ad eò compleui me flore Liberi;

Iam liber, iam liberrimus, iam Libertas Dea.

Pist. O lepidum solem hunc! ô diem lepidissimum!

Quàm exosculari peruelim te sol lepidissime!

Lyd. Quid facis adolescens? facito vt facias stultitiam sepelibilem.

Pist. Vbi tu es qui colere mores Massilienses soles?

Hic ad Massylos commigrasse noueris.

Mnes. Hui! hic est Pistoclerus! Pist. Hui! hic Charitum fraterculi!

Imus sorores inuisum vestras, Charitū ô fraterculi?

Lyd. Non patiar. Pistocl. Laqueum si vis emere, entriobolum,

Suspendas te licet. auarus non sum: pretium offero, Operamq; etiam meam, quò citiùs obstringas gulam.

Lyd. O praligatum pectus! Pist. O statua veruecea!

Cleom. Eia, eia, Pistoclere, par pari lude. Pist. Agegis.

Lyd. Non pares? Pist. Non pendes? Lyd. Nec in mentem est tibi,

Patrē tibi esse? Pist. Tibi ego, aut tu mihi seruus es?

Sequere huc. Lyd. Quò recipis te? Pist. Ad præsepem meam.

Vnde Liberi lepos iam nares afflat. Mnes. Vt nasum sagax habes.

Age huc, veteris vetusti te implebo gutture tenas.

Pist. Bono quo fruitur in vita homo, eo vero fruitur bono.

Mortis in arbitrio est reliquum; quale hoc sit, di uiderint.

SCE.

SCENA II.

LYDVS.

O barathrum, vbi tu es? vt ego te vsurpem lubens!
 Video nimio iam multo plusquam volueram,
 Vixisse nimio satius est, quàm viuere.
 Iam decollauit omne mihi consilium. Hei! hei.
 Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur
 meo.

Domum redeam? hero nuntiem? occisissimus siem
 Mortalium omnium. Mox, cur non tecum eum?
 Ne uolt: tu fortior, vi decuit hoc agere facinus.
 Ita Hercle tres validos ego iuuenes solus feram;
 Et quartum istum sesquipede aqualiculo,
 Qui solus mihi humeros pondere frangat suo:
 Domum redire tutum non est, nec tutum subsistere.
 Hoc tamen est potius: huc concedã ad eos intus simul:
 Prandebo, cœnabo, tergeboq; calices,
 Euerram patinas; certè Hercle vbi lautè mihi
 De cœna prouisum atque prandio; si quid humeris
 Incumbat oneris, fortior ad ferendum ero,
 Quàm si ieiunus vlmos ferre cogar integras.

SCENA III.

DAVVS.

LYDVS.

Durum Hercle negotium est homini seruo, neque
 Vnquam caret negotio, etiam dum caret.

24

De

Depistrino vix redij lassus oppidò,
 Genus inter versatus ferratile, vlmorum procus
 Iubet ire me senex omnia per compita,
 Et conspicillo clauculùm Lydum assequi,
 Videre quid agat, obseruare sedulò,
 Lydum, inquam, cui gnatum concredidit suum,
 Ouem lupo. Nisi Hercle me indoles latet
 Huius mastigia, hodie illic comœdias aget,
 Et ludum faciet herum nostrum. frustra est, eum
 Frugiesse qui putat, quia frugi verba perduit,
 Facetum victum amat æquè ac herilis filius.
 Nimumq; nequiter dissimulat alliato viuere,
 Dum clanculùm expilat herilem trifur penum.
 Et eccum, quo ornatu prodit conspicuus huc foras,
 Certum est hominem contrà alloqui.
 Lyd. Qui me sapere nimio censui plusquam Thalè,
 Stultior Hercle fui barbaro Potitio,
 Iniquus oppidò fui: fuisse pœnitet,
 Quando hunc adolescentem bono prohibui suo frui.
 Bonum Hercle est, expertus loquor, bonum. optimum
 Edere, bibere, pergræ carier. Ita me amet
 Sãcta saturitas, nisi hoc malim quã nectar Iupiteris.
 Nam, id quale nectar sit, equidem haud scio,
 Dum mulso plenum cantharum habeo, habere hunc
 me plenum scio:
 Atque hoc ventriculus testatur modò obesulus,
 Qui plenus antè inanys fuit & araneis.
 Dau. At ventriculus ille tuus si iã ventriloquus foret,
 Malorum quæ imminet gnarus, non tam improbe
 Tuo consuleret tergo. Lyd. Hui! monstrum Hercle:

Ge-

Geminus ego sum factus, reor, gemina mihi parent
omnia.

Dau. Nempe hoc est, gemina tibi virga domi, gemina
sunt vincula,

Geminum pistrinum, geminumq; & ergastulum,
Trabs gemina, ex quâ crux vna mox fiet tibi,
In quâ tu non geminus, sed simplex pendeas.

Lyd. Matheseos peritus subito quos deformat circulos?
Non Hercle magno constitit mathesis hæc mihi,
Tales adire peruelim scholas quotidie.

Dau. Alios ego mathematicos auguror breui adfore,
Qui lineas in cute tuâ, rubricâ depingant tuâ.
Si cui homini paratum in orbe malum, id tibi para-
tissimum est.

Lyd. Quis hic aridus est pumex? Dau. Non omnes
merum

Olere possunt Lyde. Lyd. Quid loquere frutex?

Dau. Fruticem ego me malim, quàm Lydum hodie.

Lyd. Quianam? Dau. Scies,

Quando in catastâ pendebis mox noctem perpetem.

Dau. Quid tū? Tū dedolabūt latera validi sex viri,

Et te refingent denuò. Lyd. Ostreato tergore

Facient superbum. Dau. Ita arbitror. Lyd. Placet,

Hercule,

Tuū hoc auguriū, Dau. Da. Inde ad molā alligabere,

Nec inde exhibis donec vita vitalis tibi.

Lyd. Bellè hoc hereditarium est mihi domicilium:

Mei hinc maiores nobilitatis habent originem.

Da. Dein scis quòd? Ly. Ad crucē reor: hanc olim mihi

Despondi, huiusq; immoriar perlubens amplexibus.

Dau. *Quàm confidenter loquitur carnifex!* Lyd. *Ita fieri solet,*

Nullius quando criminis animus sibi conscius est.

Dau. *Os ferreum!* Lyd. *Caue sis malum.* Dau. *Dau. Etiam minas?*

Lyd. *Ego te exanimalem faxo, si quid amplius, Atque exheredem vitæ tuæ.* Dau. *Obe verbero!*

Lyd. *Equidem.* Dau. *Quid me tibi tactio est?*

Ly. *Quid tibi malū me, aut quid ego agā curatio est?*

Dau. *Hæri auspicijs huc legatus veni de filio.*

Lyd. *Dic illum esse.* Dau. *Hoc Hercle scibam.* Lyd. *Quid igitur rogas?*

Dau. *Vbi fiet nisi senex sciat, tu mox scies senex vbi fiet.*

Lyd. *Dic illum esse benè, vbi benè est illi.* Dau. *Eho.*

Id tuus ille probat ornatus. Lyd. *Lydum decet:*

Decet nos pergræcarier, sed te bubulcitarier.

Dau. *Dices vbi fiet?* Lyd. *Ibi est Lydi pugnus in malis tuis.*

Dau. *Verùm suo malo.* Lyd. *Mentiris furcifer,*

Tuo id malo est: id male Pol dicent tuæ.

Nisi mox. Dau. *Abeo: sed nihili es & omnino nihil.*

Lyd. *Tu porro perge quò miseria te vocat:*

Me mea voluptas iam suam inuitat domum:

Mei tergi hæc facio, non tui fiducia.

Dau. *Cis Hercle paucas tempestates furcifer,*

Augebis ruri numero genus ferratile.

Lyd. *Abijt hæc torpeda: nunc omne consilium aduoca*

Lyde, ingens opus aggredieris, rem arduam Aedepol:

Frequens senatus, fraudium adsit oppido,

Et

Et hanc quæ administrem exponat prouinciam.
 Mox Hercle delectum noster habebit senex,
 Et copias conscribet in tergum meum:
 Quid agam? quos contra educam milites? hic est,
 Hic vnus est, qui omnes illius prosternet copias:
 Ipsum Imperatorem petet, & cedit illicò,
 Per loriam viam faciet, perq̄ clypeum
 Cor occupabit. victor ego mox inclytum
 Ducam triumphum. Istuc vos cernere prælium volo
 Extra iactum teli, fortune extra aleam.
 Et eccere senem. vt Mauortem in vultu gerit!

ACTVS TERTII
 SCENA I.

PHILOXENV S senex.
 DAVVS seruus.
 LORARI quatuor.
 LYDVS.

A In' ita esse Daue? Dau. Aio. Philox. Certus
 es? Dauus. An cacum me putas,
 Que vidi non vidisse me si dicas, videris?
 Phil. Vbi nunc illum reperiam scelus? vbi hoc crucis
 cimelium?
 Faxo iam Hercle vt suo crux gaudeat cimelio,
 Nec ploret diutiùs sibi fieri iniuriam.
 Dau. Huc respice. Quis hic est cum collatio ventre.
 Phil. Hic ipse est.
 Eia, eia, Lyde, eia, ô potator strenue!

Hoc

Hoc nempe iusseram, ventrem vt curares sedulo,

Vt heri tui corrumperes rem & filium?

Dau. Ergo ad Prætozem vt eamus res iam postulat,
Vbi manu mittar ob nauatam gnauiter operam.

Phil. Eamus, Hercle, ad carnificem, qui pendeas.

Dau. Eamus, Hercle: nil moror; at nisi filium
Mox perdidisse mauelis, pro me salies in crucē libēs,
Et pro me pendeas Lydi-vicarius.

Phil. Constringe tute illi Artemo actutum manus.

Dau. Non reuuo: stringe etiā fortius, etiā ohe fortius,
Etiā pedes, etiā collū. *Phil.* Dī te perduint scelus.

Dau. Quæ te agitant intemperia? cur malum tibi
Vltro imprecaris? si dī me perduint,
Tu Hercle omnium mortalium es perditissimus.

Phil. Tun' me ludificas, triuenefice? agite, abducite

Lyd. Intro, atque adstringite ad columnam fortiter.

Dau. Agite, abducite, tāties quātī est fungus putidus.
Nil sentis, mox vltro me obsecrabis miser,
Vrgebis vt solui velim, libertatem offeres,
Mulcebis Lydo genua. *Phil.* Mulcebo Hercule
Lydo tergus flagris bellè, bellissimè.

Rapite sublimem in aëra: pendeat mox furcifer.

Lyd. Rapite, agite, pendeā. *Phil.* Quā tu hæc fiducia?

Lyd. Aequi & boni. *Phil.* Non pendes? *Lyd.* Cūm
lubet;

Sed prius istas tabellas perlege. *Philox.* Ecquid gan-
niunt?

Contra ac volo mox famula Vulcano seruient.

Lydus. Nosce hoc signum, estne id fili? *Phil.* Noui.

Lyd. Perlege.

Phil.

Phil. Ohe litteras minutas. Lyd. Qui quidem videat parum;

At qui satis videat grandes nimio satis.

Phil. Iam conspicilla oculos iuvent meos. Lyd. Iuuēt.

Pater, peccasse me scio, & peccasse pœnitet;
Vino dedi me, ita hoc persuasit adolescentia,
Mali sodales, pellecebræq; pessima.

Pergracando, belluando absorpsi plurimum,
Noctes diesq; Baccho feci & volupta.

Nolo pater hoc mihi condones flagitium pessimum.

Exilio mutare solum statui: tibi ne hereat dedecus.

Itiner iam molior, nec te intuerier animo

Meo persuasi facinoris huius conscius.

Vale pater, & Lydo nil imputes rogo,

Illi auscultare nolui, illumq; abripui in nefas,

Verbis me plurimis concastigauit acriter,

Nihili duxi monita, nihili feci: nunc pœnitet.

Vale pater, tuum nunquam visurus filium.

Phil. Lyde, ô Lyde, lacrymas nati eliciūt mihi littera.

Lyd. Quicūq; vbiq; sunt, fuere, vel posthacerūt,

Bardi, blenni, buccones, matula, anteis

Omnes longè stultitiâ, & moribus praposteris.

Illum tu cures filium: illius ergo lacrymas.

Phil. O Lyde, Lyde, aliter tu sapias, si pater fores.

Lydus. Hercle ego eum pessimis perdam modis si pater forem.

Phil. Tacesis. Lyd. Non possum tibi morem gerere,
qui illius

Mores noui. Phil. Sit prauus, sit malus, sit pessimus,
at est filius.

Lyd.

Lyd. Non ego suspensum me mauelim, cùm audire
isthac cogor probra?

Tace sis, & filium eximas iam periculo:

Ego quantum argenti opu' st persoluam ganes,
Iam dabo, iam deferes, iam liberares mihi filium.

Solue illum sis. Lyd. Nolo solui. Phil. Ast ego volo.

Lyd. Ast ego magis equus malo pœnas luere flagiti.

Phil. Cuius? Lyd. Tui, qui innoxium oneras tot malis.
Iubes ligari, indictâ causâ me duci iubes.

Phil. Quæso hoc mihi flagitium noli imputare, mi
Lyde.

Lyd. Nolo condonare nisi genua demulseris.

Philox. Mulsi: congialem tibi propinabo fideliam.
Cape hoc aurum, Lyde, i fer filio.

Lyd. Non equidem accipiam, proin tu queras qui ferat.

Nolo ego mihi credi. Phil. Cape verò, odiosum facis.

Lyd. Non equidem capiam. Phil. At quæso. Lydus.
Dico vt res se habet.

Phil. Morare. Lydus. Nolo inquam concredi mihi;
Vel da aliquem qui me seruet. Phil. Ohe odiosè facis.

Lyd. Cedo si necesse sit. Phil. Cura hoc, iam ego re-
uenero.

Lyd. Curatum est effete senem miserrimum.

Attonsus ad tutem es vt miserrima ouicula.

Nunc ego prædam hanc commilitonibus feram.

Iam nunc accipientur mulso lautissimè.

Vt ego subleui os! vt glaucmata obieci senil

ACTVS

ACTVS QVARTI

SCENA I.

PISTOCLERVS.

MNESILOCHVS.

SOSICLES.

CLEOMACHVS.

LYDVS.

Nescio quid presagiat insulsum cor, Hercule,
Ad Augurum collegium res deferri pote est.

Mn. Nos Augures, hic Augurum est collegium.

Pist. Cor histrionicam facit, salit impigre.

Sosicl. Nempe hoc est, salies mox præ gaudio.

Pist. At ego, si quid Sibylla mihi dictant mea,

Lydum in crucem saluisse nimis vereor male.

Cleom. Eccere quàm bellus augur: despuas miser

Funesta dicta hac. Lyd. Quinpropero de vicino con-
gredi?

Pistoclere, ô Pistoclere. Pist. O Lyde, ô salus mea,

Salve. Lyd. Apagesis ne cominus mihi. Pi. Quippenis?

Lyd. Profanus es, ego sacerrimum sacrariû Hercule,
Et augustissimum omnium lararium.

Cleom. Quidû? quibus initiatus sacris triuenefice?

Lyd. Nisi modestius, va. Sosic. Quanto fermeto tibi

Increuit subito pectus. Lyd. Non de nihilo est hac fi-
ducia.

Pist. Tacete: finite me meum Lydum oscularier,

Sinite me suauiarier fortunam meam.

Lyd.

Lyd. Tun' tanto coram numine impudens lasciuies?

Ego hic in hoc marsupio Plutum gero,

Vnà & salutem tuam, ô adolescens impie.

Tu tanto coram numine adhuc lasciuies?

Pist. Minimè Hercle. veneror hæc numina, & Ly-
dum meum,

Myrtam sacerrimum. Omnes. Vnà omnes sacra
facimus

Pluto & Lydo. Lyd. Salite præ gaudio. Cleom.
Quianam

Non Martem huc adfers sed Plutum: suos

Mars Salios habet, haud Plutus. Ly. Salite extēpulo,

Vel ne femūcia dabitur. Pist. Eia, salimus strenuè.

Lyd. Etiā adhuc, etiā adhuc, adhuc etiā, etiā adhuc.

Mn. Iuppiter omnesq; te dij perdant furcifer.

Præ lassitudine concidunt mihi genua.

Lyd. Sic preparatur epulis sua penus;

Eamus intro, triumphalem vt coenam vobis parem:

Nam fortiter agens hodie nostrum expugnaui senē.

SCENA II.

NICOBVLVS senex.

MESSENIO seruus.

Nicob. Malā rē ducit, multasq; sibi fabricat cruces,

Vxorem qui ducit domum, quiq; fabricat filios.

Mes. Pape! quis hic Vulcanus, filios qui fabricat?

Nicob. Ita equidem experior pridem. nam vxor mi-
hi domi est,

Quæ fel vincit & absynthium amaritudine, res
pessimas;

Quæ

Qua fumi adinstar semper abigit lacrymantē foras.
 In ganeā, ni fallor, filij sunt, qui meum
 Exenterant medullitus marsupium.
 Hos ego iam peruelim mihi obuios dari hodie,
 Exenterabo, & emedullabo penitus.
 Mess. Vt Aeacidius animis expletus senex!
 Vereor ipsis oculos miseris exorbeat,
 Vitamq; euitet. Nicob. Faciā Hercle sciant patrem
 Me esse, & sese filios: si fustem sumpsero,
 Mox expupillatos reddam verberibus. Mess. Equidē
 In Libya mauelim occurrere leoni & tigri,
 Quam huic hodie seni. Nicob. Siccine me perdere,
 Rem meam decoquere, famam pessundare,
 Nepotari, impunel age Messenio, gradimus gradum?
 Mess. Ad quid: si pransum imus: si coenatum: eccere,
 Vel Pegasum prauortam. Nicob. Tun' aciē hebetes
 Mei furoris, tuis caput obtundens iocis? Mess. Eho
 Iam carina haec ventris mei ipsa est vacuitas:
 Quid mirum si saburram poscit, vt securius
 Velificetur nauis? Nicob. Saburram fusiū
 Dabo quantam neuelis. Mess. Sine obsecro:
 Haec cruda nimis est coena, atque stomacho nocet.
 Nic. Mox te elinguabo furcifer. Mess. Tuus ego sum.
 Si mutum mauelis mancipium: tu videris.
 Nic. Age, inquam, & Mnesilochum queramus mox,
 & Sosiclem.
 Mess. Nempe pedes non habent vt redditent domum.
 Nicob. Eamus, inquam, & ganeones pessimos
 Mox pessimis perdamus, vt decet, modis.
 Mess. Hoc est, quatuor iungamus indomitos equos.

Duos qui distrahant pedes, duos qui brachia,

Tum illosce flagris incitabimus affatim

Equos; qui validè neruis tendant omnibus

Suum quod est rapere: tuos deartuare filios:

Sic ex vno duplum habebis fœnori.

Octo ex duobus mox fient: nihilo minùs.

Nic. Sat filiorum diues sum, Messenio,

Atque ex duobus malim vnum fieri, & bonum.

Mel. Nempe hoc fiet: vicissim comedet alter alterum:

Medium vbi comederit alter alterius,

Duos compingemus dein medios simul,

Et fiet vnus è duobus. Nicob. Tu furcifer,

Perge age iocari, ego ted, illosq; pariter

Fartum mox faciam, & in artocrea coquam,

Vt pasta vobis fiat contubernium.

Mel. Nò equidè volo tui animi exstinguere incendiū,

Here: optima res est, irasci pessimis;

Sed magis oleum flammis ingero quo ardeas.

Nic. Aetnam Hercule flabello irritat Pygmæolus.

Aetnam hoc gero pectore: euomam hanc in filios

Totam, quanta est: sequere huc, Messenio.

Mel. Laruas lemuresq; omnes modò qui loquitur
senex,

Mox, Fili, mi fili: ne sic columbule,

Ne sic mi psittace: saccharum obiiciam tibi,

Comede, mi psittace, & deterge ocellulos:

Quid frustra sic meos violas ocellulos?

Hem prædam! Quàm sagax nasum senex habet,

Tam citò seras iuis mouit cubilibus.

Molo sicum hic agam, dum aget senex venaticum.

SCE-

SCENA III.

PISTOCLERVS.

CLEOMACHVS.

MNESILOCHVS.

MENÆCHMVS.

SOSICLES.

LYDVS.

MESSENIŌ.

Mnes. Nunc ego inter sacrum, saxumq₃ sto. Sosicl.
Hercule,

Nos victimas mox cædet carnifex facerrimus.

Mnel. Quin tu quiescis, directum cor meum at
suspende te:

Tu suffultas, ego miser vix sto præ formidine.

Pist. Tum nempe miser miserrimus est, cum deficit
Cum re consilium. Cleom. Omnem senatum con-
uoca

Dolig₃ fraudisq₃, vt falsidicis fallacijs
Senex iugulatus pereat. Pist. Acutas Hercule

Poscis fallacias, talem vt iugulent senem.

Men. Lydum hoc poscit munus, nec frustra erit,
scio:

Nouit, senibus suis os oblinere offucijs.

Mnel. Ad Lydum omnes hanc deferimus prouin-
ciam.

Lyd. Periculi resplena est hæc prouincia:

Nolo tam temerè iacere meo in tergo aleam.

Odi Hercule eos magistratus, quibusponè ambulant

Lictores, queis nulla est, nisi in cure, purpura:
 Qui non triumphant, nisi sub furcâ vapulent.

Pist. Auctoritatem tuâ senatus negligas?
 Vide sis, senatusconsulto quâ pareas.

Mnel. In eandem omnes discedimus sententiam.

Lyd. Quâ lege hanc traditis mihi prouinciam?

Nolo Prator, nolo esse Proprator, neque
 Proconsul: res grauis est, & Dictatorem postulat.

Dicite me Dictatorem. Omnes. Dicimus. Lydus.

Date

Secures cum fascibus. Men. Eho, ceruicibus

Tam citò minaris nostris? Lyd. Hoc mei sit arbitri:
 Volo absolutum imperium mihi dari in vitam &
 necem.

Omnes. Damus. Lyd. Nunc ergo tu hîc sis: age,
 statio hæc tua est;

Hunc tu serua locum, nec deseras, vide.

Hîc mihi pratorium erit, huc concilium conuoco.

Pist. Age, Imperator maxime, rem incipe strenuus.

Tam facile vinctes, quàm volpes pirum comest.

Lyd. Herclè, iam tempus aurem vellicat mihi,

Inconciliare copias omnes meas.

Sumne Imperator maximus? sum Aedepol,

Atque augustissimus: & tamen hoc tanto mihi

In discrimine dum res vertitur, atque in acie

Dum vita consistit mucronis; nullus est

Tribunus, nullus Centurio: tota hîc stetit,

Hoc in cerebro belli moles. Quid agam? Quia bel-
 licum

Indico concilium: placet; adeste fraudium

Millena.

Millena millia, quotquot estis in domo.

Hei! humilis hæc dictio, nec me decet: ollas olet:

In hoc, inquam, capitis pratorio

Iam confedere, iam rogito sententias.

Pist. Quemadmodum adstitit seuerâ fronte curas
cogitans?

Reperit, non reperit: nutat, abnutat: magnum fa-
cinus animo

Coquit: crudum est, necdum coctum: ructat etiam
nunc iam.

Quid hoc? quid agis? nugas agis, Pol, nugacissimus
merè.

Digitos credis te perdidisse? numeras. Lyd. Sine, re-
peri modò.

Pist. Pectus pultat, cor, credo, euocaturus est foras.

Lyd. Hac si tetenderit acies, vicimus. Pistoci. Hui,
quàm feruide

Concrepuit digitis! res tandem progreditur ex sen-
tentiâ.

Actum est? Lyd. De cute tuâ; nisi quod occurrerit
aliud mihi

Augurium: inebras hucusque aues video, arculasq;
peffimas:

Non gero bellum, nisi auspiciatò. Pist. Vigila, ne som-
no stude.

Ecce autem adificat, columnam mento suffecit suo,
Vigila, inquam; expergiscere, inquam. lucet hoc, in-
quam. placet.

Euge, euge, euschemè me Hercle astitit, & dulce, &
comœdicè.

R 3

Lyd.

Lyd. Io, io triumphe, adeste tubicines, tibicines,
 Equites, pedites, elephantum capti de hostibus,
 Præda omnis, spolia opima, & de quibus modò
 Triumphus agitur, adsint vinculis probe
 Onusti defloccati duo senes. Huic
 Nostro Iugurtha nomen erit, illi alteri
 Perses: ego Marius atque Aemilius ero.
 Vbi est senatus? Pistocl. Lictores adfore mox ar-
 bitror,
 Nec sine virgis. Lyd. Quas Dictator equidem in
 humeros
 Mox expediam tuos. Pist. Dictator inclyte,
 Dictata nisi mox proferas bellissima,
 Quæ nos nostrumq; tergus de periculis
 Eripiant, ibis patibulatum ocysimè,
 De Dictatore mox effectus furcifer.
 Lyd. Tun' hisce minaciis me territes larua umbra-
 tilis?
 Heus, licitor, caput obnubito illi, atque arbori
 Infelici suspendito. Pist. Actutum, nisi
 Explicaris mihi negotium, Hercules,
 Noctem pendebis perpetem. Lyd. Nihil, nihil,
 Nihil actum est; dictaturam exuo: nec ciuibus
 Rebellibus velim prodesse. Pist. At Iupiter
 Bene te amet. sis Dictator iure quàm optimo,
 Sis quidlibet: modò imperti me, quod commentu' st.
 Lyd. Tace,
 Dum in regionem astutiarum mearum te induco,
 vt scias
 Iuxta mecum mea consilia. Pist. Salua sumes indidè.
 Lyd.

*Lyd. Herus meus elephanti corio circumtectus est,
non suo,*

*Neque habet plus sapientia quàm lapis. Pist. Egomet
istuc scio.*

*Lyd. Nunc sic rationem incipissam: ita hanc insti-
tuam astutiam.*

*Mox pater vbi venerit: faciem mox exues,
Mox indues aliam, tu inquam, tu, tu, tu. Pist. Age.*

*An noctuas nos esse putas? sic tu, & iterum
Tu, tu, tu clamitas, ô triuenesice.*

*Tum facierum nos diuites sic autumes,
Vt Ianus olim bifrons erat, & quadrifrons,
Mutare & pro libito nos facies creduas,
Vt mutatorias vestes? Lyd. Cauesis malum.*

*Exorsa hæc tela est non malè omnino mihi,
Pertexam perbenè, licium ne ruperis.*

*Tu pare, tu ne quid musses, nisi cùm aderit mox
senex:*

*Furiosum tum te, tum lymphatum singito,
Tum ea dicas, tum facias, quæ Orestes nunquam
fecerit.*

*Mnes. Quid tum? Lyd. Fugiet. Pist. Prò fraudium
fraus pessima!*

*Lyd. Nunc experire sitne acetum tibi, & cor acre in
pectore,*

*An fungum pro corde geras, peponem pro cerebra,
Hanc tu prouinciam pro legato obieris,
In quâ duellum hodie feruebit maxumum.*

*Pist. At tu qui facies mutare iubes hominem, vbi
Hæ crescunt, quas mutemus facies, expedi.*

R 4

Lyd.

Lyd. *In hoc crescunt marsupio; hinc venum omnia
Exponit Iupiter, etiam fidem, & fiduciam.*

Pist. *Age aperi tandem olitorium hoc forum.* Lyd.
Aperio.

Sed Cereris hinc mysteria sunt; cerni abnuunt.

Ibo intro; mox prodibo foras, mox omnia

Dabo expedita, impedita quæ vides modò.

Pist. *Miras hic turbellas excitabit furcifer,*

Si Lydum noui, textit histrionibus

Lepidam fabellam. monstri est, nisi pendeat hodie,

Et totum opimi corium bouis deuoret,

Helluo flagrorum pessimus. Sotic. Cutem illius

Si quis denariolo vendat mihi lanio

Nolim Hercle. ita mox forabitur dente vlineo.

Mess. *Hi me videre non putant, audire me*

Nihil. At verò vbi senex aderit, omnia

In lucem proferam, atque in meridiem ipsissimam.

SCENA IV.

LYDVVS.

PISTOCLERVS cum sociis.

NICOBVLVVS.

MESSENIO.

Lyd. *Nemo vnquam magis sui ex animi sententiâ
Res expediuit pessimas, quàm ego hodie.*

Cleom. *Eccum. Dictator adest. Pistoel. Quid cessa-
mus? salus*

*Nostræ reipublicæ huius in sinu iacet,
Ibi quiescit. Mnes. Imperator maxime,*

At

*An commeatus in promptu est? num ararium
 Neruusq; belli solidus? Lyd. Agite, vicimus,
 Hæc est panoplia, hæc cataphractorum arma sunt
 Ipsissima induite. Pist. Quin sagum das è pratorio?
 Hostis adest, nimio quàm atrocissimus.
 Lyd. Si illi machera est, & nobis rhomphaa' st domi.
 Nic. Bilem in nasum conciuuit mihi labor, morâ;
 Dum quæro, dum plateas omnes otheo, & perditos
 Nondum reperio nepotulos. nam filios
 Iam pridem perdidit: qui tam nequiter
 Palàm nepotantur. Sed hem Messenio
 Opportunus adest consiliarius re in pessimâ.
 Mess. Ab Nicobule, Nicobule! Nicob. Oh mi Mes-
 senio,
 Messenio! Mess. Teneo prædam vnguibus. Nicob.
 Lupum auribus,
 Vt vereor. Mess. Ego eos tibi si ostendero filios,
 Agnosces? Nic. Hercule, nisi oculos effodiant mihi,
 Agnoscam quos genui, quos eduxi malo
 Suo, luctu meo familiari, & quod est
 Caput, mea crumena exitio & funere?
 Mess. Viden' hos? Nicob. Quid ni videam? quid
 sic me captas carnifex?
 Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo yten-
 dos foris.
 Mess. Hi sunt. Nic. Hi sunt? Mess. Nisi fortè alicu-
 bi se perduint,
 Aut se reliquerint forsitan in ganeâ.
 Nic. Hi sunt? Mess. Nisi de Euphorbo Pythagora
 sient.*

R 5

Nic.

Nic. Hi sunt? Credo quidem me vidisse eos, nec alteri
Sed mihimet credo, oculis credo meis.

Nicob. Hi sunt? Mess. Hi sunt? hi sunt? hi sunt? vo-
mitum moues

Ita mihi ad nauseam, Hi sunt exscreas hui!

Nicob. Messenio, multa senium fert secum incom-
moda,

Oculis nubem obducit. censen' opera pretij

Adire? Mess. Nisi perire eos mauelis. Nic. Quis hic?

Mess. Filius est, ni fallar. Nic. Nempe Aethiops mihi

Est filius. Mess. Quid si in camino leno foris

Eum suspenderit, vti fit carnario,

Vbi pernae pendent, vbi lardum omne fumigat?

Nic. Hercle fieri pote: nam mala merx leno est. age,

Mi fili quid cessas? num vocem agnoscis patris?

Hui! hac quidem Aedepol laruarum plena sunt.

Censen' eum esse filium Messenio?

Mess. Nisi forte migravit ex corpore, veluti solent

Migrare ex adibus antiquis in nouas.

Nicob. At nasus illi plusculum est simus, Messenio,

Non filio item meo. Mess. Quid si pugnis ei

Interpolarit os meretrix, & denuo

Resinxerit. Nicob. Labia hiulcant nimis, Messenio.

Sed iterum aggrediar hominem. Perplexabili

Nescio quo murmure incassum fremis frutex?

Pist. Οὐ γὰρ ἐγω γέ τι φημι τέλει χαλεπέτερον
εἶναι,

Ἡ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχει καὶ δῆμον ἀπαντα.

Nic. Malè metuo ne malum duit mihi: hic elephas

Est, non homo, barrit, non loquitur Hercule.

An

An me risui, me ludibrio habes, Messenio?

Ego te carnifici discipulum mox dabo carnifex.

Mess. Si quidem omnes coniuratim cruciamenta
conferant;

Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.
Non possunt mihi minacijs credo tuis hi oculi fodiri
hodie,

Sicut non viderim ea quæ ita certò viderim.

Nicob. Tuten' vidisse hos asseris? Mess. Assero.

Nicob. Quos? Mess. Filios. Nicob. Meos?

Mess. Tuos. neque enim mihi, reor, sunt filij,
Albas præter bestiolas & totidem nigras.

Nicob. Quis horum est? Mess. Horum nullus, &
horum quilibet.

Nicob. Potisne esse iste ventricosus, obesulus?

Mess. Nam si in cauponâ benè bibit, quid ni pote?

Nic. Aggrediar hominē confidenter. Mess. Optimè.

Nicob. Pape adolescens, vt bellè atque anserinè
ambulas.

Hic nempe gnatus est meus bellissimus,
Quem maclabo omnibus cruciabilitatibus.

Πι. Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκράζωσι αἰοιδῶν,

Ἡμενοὶ ἐξείης· ὧδ' ἀδὲ πλὴθ' ὄσι τετραπέζαι

Σίτῃς ἢ κρητῶν. μέθυ δ' ἐκ κρητῆρ' ἀφύστων

οἰνοχότ' φορέησι, ἢ ἐκ χεῖρ' ἀπαύσων

Τῶ τ' ἰμοὶ κάλλιπον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.

Nicob. Messenio, Messenio! Iam Cerbero

Me malim esse hospitem, quàm hæc ferre diuitiis.

Nimio hæc res est magnæ diuidiæ mihi,

Aetate in hac me ludum fieri pupulis.

Mess.

Mess. Durum est. Sed vnum hoc scito: nimio cre-
brius

Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè ex-
petis.

Nicob. Tentabo etiam adhuc? Mess. Etiam adhuc:
sæpè aucupes

Falluntur, & tandem præda obuenit. Nic. Igitur
Per satyram nunc exquiramus suffragia:

Tun' meus es? erravi. Tu meus es, Hercule.

Iam etiam, iam etiam nunc conspicilla cepero,

Hæc consulam iam conspicilla oculeissima.

Tun' meus es? erravi. Tu meus es Hercule.

Occisa res est, sic ex compacto ea agitur,

Quasi in foro res foret olitorio.

Tum nescio Aedepol qualis forma hæc fiet:

Vni nasus aquilinus, vulturinus alteri nasus est:

Dein cætera monstris examussim dixeris

Similia, decollauit omne consilium mihi.

Mess. At hosce vides? Nicob. Video. Mess. Facient
rem omnem palam;

Modò tu tragicè, modò non agas sic comicè.

Nicob. Video, video pestem iuuenta: Di improbos

Adaxint ad suspendium veneficos,

Qui mentem eripiunt filijs, & rem patri.

Pistoclere, hem, Pistoclere, an baculos edis?

Pist. Durus cibus est, pernicies dentium mera.

Nic. Homo nullus est te scelestior hodie,

Neque cui ego de industriâ ampliùs malè

Hodie faxim perlubens, faxim, inquam, perlubens.

Pist. Quid me iubes facere, Apollo: hircum fœtidum

Vt maſtem tibi placet. Nic. Expedi iam ſeſe homo.

*Piſt. Agedum, machera, Apollinis iuſſo obſequi
Te decet, agedum, hancce victimam cade inferis;
Nigra eſt, hanc querit ſibi Proſerpina.*

*Nicob. Certè haud tutum eſt, certè pueri interdum
ſenem*

Interimunt: parricidè hinc nata quaſtio eſt.

*Metuo malè nimis ne numerum augeam, & nimis
Serò prator querat cùm mortuus ſiem.*

*Meſſ. Aſt ego herum non patiar inultum ludibrio
Haberì à fungis iſtis. Lyd. Quid ais homo trium?*

*Meſſ. Dìſte vellemperdam, homo marcide,
Germana illuuias, ruſticus, hircus, hara, ſus,
Canis, capra commiſta. Lyd. O nequam os & ma-
ledicum!*

*Indignis ſi maledicitur, maledictum id eſſe dico:
Verùm ſi dignis dicitur benedictu' ſt, meo quidem
animo.*

*Lyd. Hem! quam Cato hic philoſophus eſt, ſententias
Loquitur iam noſter carnifex. Age, verbero,
Pugnos ede. Meſſ. Nolo Hercule. Lyd. At ego volo.*

*Meſſ. Quaſo Hercule,
Tu iſtam cœnam largire eſurientibus. ego
Haud eſurio pugnos: vaciuus mihi licet
Stomachus octo propè dierum egit ferias.*

*Lyd. Hoc quidem proſectò certum eſt, non eſt ar-
bitrarium.*

*Meſſ. Perij. Lyd. Parum etiam, præut futurum eſt,
prædicas.*

Niſi te contuderim mollior vt lanà ſies,

Ego

Ego istos execror pugnosc quantumuis pugnacissimos.

Lyd. Ego te religione exuo, nihil debes mihi,
Soluisti. Mess. Nolo in are esse alieno: cape.

Lyd. Nimis etiam prodigalis factus es Aedepol,
Tutore opu'st. Lyd. Quia vaniloquus es, nunc vapula.
Mess. Optati ciues, incola, accola. Lyd. Nunc va-
pula.

Nicob. Quin fugimus hinc Messenio? Pist. Sic ex-
pedit,

Nisi exossari malitis miseris modis.

Nic. Vbi tu nunc, qui exossas homines, homuncio:

Mox tibi cutis nulla erit in natibus, ô homuncio,

Cum resciet isthac parens, ô homuncio:

Neque enim hac tacebo, neque celabo, ô homuncio:

Sed patri iam tuo referam, ô homuncio:

Tunc tibi cutis nulla erit in natibus, ô homuncio.

ACTVS QVINTI

SCENA I.

PISTOCLERVS cum sociis.

Mnes. **P**ugnata hac pugna est fortiter: fugit se-
nex.

Pist. Velim equidem non rediret auctus copiis:

At mihi cor augurium facit, mox adfore.

Neque salus nobis iam saluti esse, si

Cupiat, potest: nec vsquam stabulum est confidentiæ.

Lyd. Ignaue miles, siccine post victoriam

Cor palpitat? Quid si modò victus igitur,

Quid

Quid foret animorum? Pist. Succidantem
 Pro me cutem tuam si dederis, aureum
 Dabo. qui liber fias. Lyd. Dabo, si quid accidat
 Præter fortunam, quam petes sis optimam.
 Pist. O carnificinum cribrum, quod credo fore,
 Ita te ferabunt patibulatum per vias
 Stimulis. Lyd. Sine, inquam, mox adero, mox pro-
 feram
 Bellaces machinas, queis mox senes
 Prosternam ambos. Solicl. Aget aliquid, miscebit
 omnia.
 Noui hominem. Pist. Caterùm siluam vlmorum in-
 tegram
 Feremus hodie singuli, quantam Atlas vix ferat.

SCENA II.

MESSEPIO.

PISTOCLERVS cum suis.

Agite, agite, agite, pendere si quis expetat,
 Restes hic grates veneunt, teruncium
 Non postulo. Heus Pistoclere, hæc tibi gulam
 Induat, hæc tibi, tibi hæc. Panaceam credite
 Me à Ioue malorum omnium habere in promptu
 Hercule.

Pist. Pandoram te credo Hercule. Lyd. Age sis. Pist.
 Vt pendeam?

Sat citò pendebo, mox vbi senex venerit:
 Quid opus præuortior labore maxumo
 Quod nullo mox labore vltro mihi dabitur?

Tu

Tu pendeas. Lyd. Tu prius, Hercule; herus es mihi.

Pist. Non inuideo hancce prerogatiuam tibi.

Lyd. Mauis perire. Pist. Certè non pereo si pendeo?

Lyd. Ita me ament quos amo, patellarij dij,
Vt non peribis. Pist. Quid igitur. Lyd. Collū infere,
Scalas conscende, cætera ex sententiâ.

Pist. Sed mox in tuto cum fueris med exime
Periculo. Omnes. Bellè, optimè, haud pote meliùs.

Lyd. Nunc obuiam senibus ibo, leporibus canes
Auribus eos capio timidè timidissimos.

S C E N A III.

PHILOXENVS.

NICOBVLVS.

LYDVS.

Ain' ita esse, Lydum, filios tuos
Meumq; perdere, vnice mihi vnicum?
Vbi eum nunc reperiam scelus hominis? Nic. Viden?
Phil. Heus, Lyde, Lyde. Lyd. Philoxenum audio
herum meum.

Estne here quid imperes? Philox. Vt pendeas.

Lyd. Placet.

Nec restis sumptui tibi futura' st, attuli:
Scio meruisse, nolo mihi vt parcas: rogo,
Frugi nunquam fui, nunquam ero, sine pendeam.
Phil. Nec opus Demosthene est, Lyde, vt persuadear:
Pendebis: at mihi filium prius exhibe.
Lyd. Pendet, ni fallor, aut pendebit oppido,
Longamq; ex templo de se faciet litteram.

Phil.

Philox. *Quianam?* Lydus. *Quia commertu' st.*

Philox. *Fallis me furcifer.*

Lyd. *Libitinam iam nunc expedi: ne fœreat.*

Phil. *O Lyde, Lyde, Lyde, vis fieri modò*

Libertus meus? Lyd. *Haud vnquam merui istud.*

Phil. *Malè*

De te sentis, manu te mitto, si velis.

Lyd. *Nolo manu mitti, nisi à carnifice.* Phil. *Quid*

Hoc prodigiū? Lyd. *Volo, inquam, me mittat manu,*

Qui pendeam. Phil. *Quidum?* Lyd. *Merui, merui,*

Hercule,

Vnà & tuus filius. Phil. *Obsecro?* Lyd. *Citò quid*

iubes?

Volo pendere: moram compendi facito. Phil. *Duc*

Me vbi filius. Lyd. *Ducam. hac eundum est: nuns*

vides?

Nostin' hunc? hic tuus estne filius? Phil. *Pape!*

Charontis in cymbam alterum pedem intulit.

Nic. *Et Mnesilochum video hic, & Sosclem meum.*

SCENA IV.

PISTOCLERVS cum suis.

PHILOXENVVS.

NICOBVLVVS.

LYDVVS.

Pistocl. *Vale pater: estne quod Plutoni nunciare*
mibi imperas?

Phil. *Vt saluus sis, gnate.* Pistocl. *Ero mox, vbi reste*
hac obstruxero gulam.

§

Phil.

Phil. Ne sic, mi fili, ne sic, mi columbule, ne ita sa-
uias.

Nicob. Et vos, mea mellila, estne quod agri quid-
quam hodie vobis fiet?

Faciam mox omnia vt fient de saccharo. Date
basium.

Sofic. Iam nunc dabimus cruci basia, quam sponsam
hodie despondimus.

Nicob. Ne sic, mei passercoli, ne sic, mei ô hadilluli.

Mn. Meritis hostire nostris pro condignis nulla crux
potest.

Lyd. Quin properas, ac suspendis te? ad restem pru-
rit ceruix mihi.

Pistoc. Benè mones, propero. vale, my Lyde, videndus
apud inferos.

Phil. Mane etiam nunc: quid properas? mnas decem
dabo, si temet serues mihi

Filium. Pist. Age etiam decem adde, etiam centum.
malo pœnas dare

Mei sceleris. Lydus. Vt dignum est te meq̄, atque his
omnibus. Philox. Dabo

Etiam mille, etiam centena & millena millia iam
dabo.

Nicob. Addam totidem. Pistocl. Frustra. Lydus.
Pergin', iam cœna apud inferos calet:

Propera ne frigeat: nam fabulando dum teris diem,
Iam venter inanijs plenus mihi est, & araneis. Pist.
Vale.

Philox. Mane: dabo omnia, dabo plusquam omnia.

Pist. Mones me pater. Lyd. Hui,

Vt gaudeo te necdum exuisse filium! Phil. Ob hoc
verbulum

Tibi pileum do, Lyde, & libertum facio iure optima
Quiritium. Lyd. Verum nouo liberto opus est quoddam
pappet. Nicob. Hem

Talenta centum spondeo. Lyd. Certè, quid obest
maturius

Deliberare tanto de negotio? Pist. Hercule qui semel
Pendet, semper mox pendeat necesse est. age, de-
bero:

Mihi talenta modò viginti dentur presentaria,
Et Lydo libertas. Phil. Dantur. Omnes. Placet.

Abeamus omnes è vestigio iam domum,
Opipara quo paretur cœna. Senes. Parata est planè
regia.

Phil. Saluus sum modò, qui modò perieram. Amo te,
mi Lyde, mea salus.

Nic. Etiam centenae pro te plagas accipiam libens
Pregnanter in tergo meo. Lyd. Placet: quando vo-
les, dabo.

Collegij Societatis Jesu Paderbornae A^o 1623.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

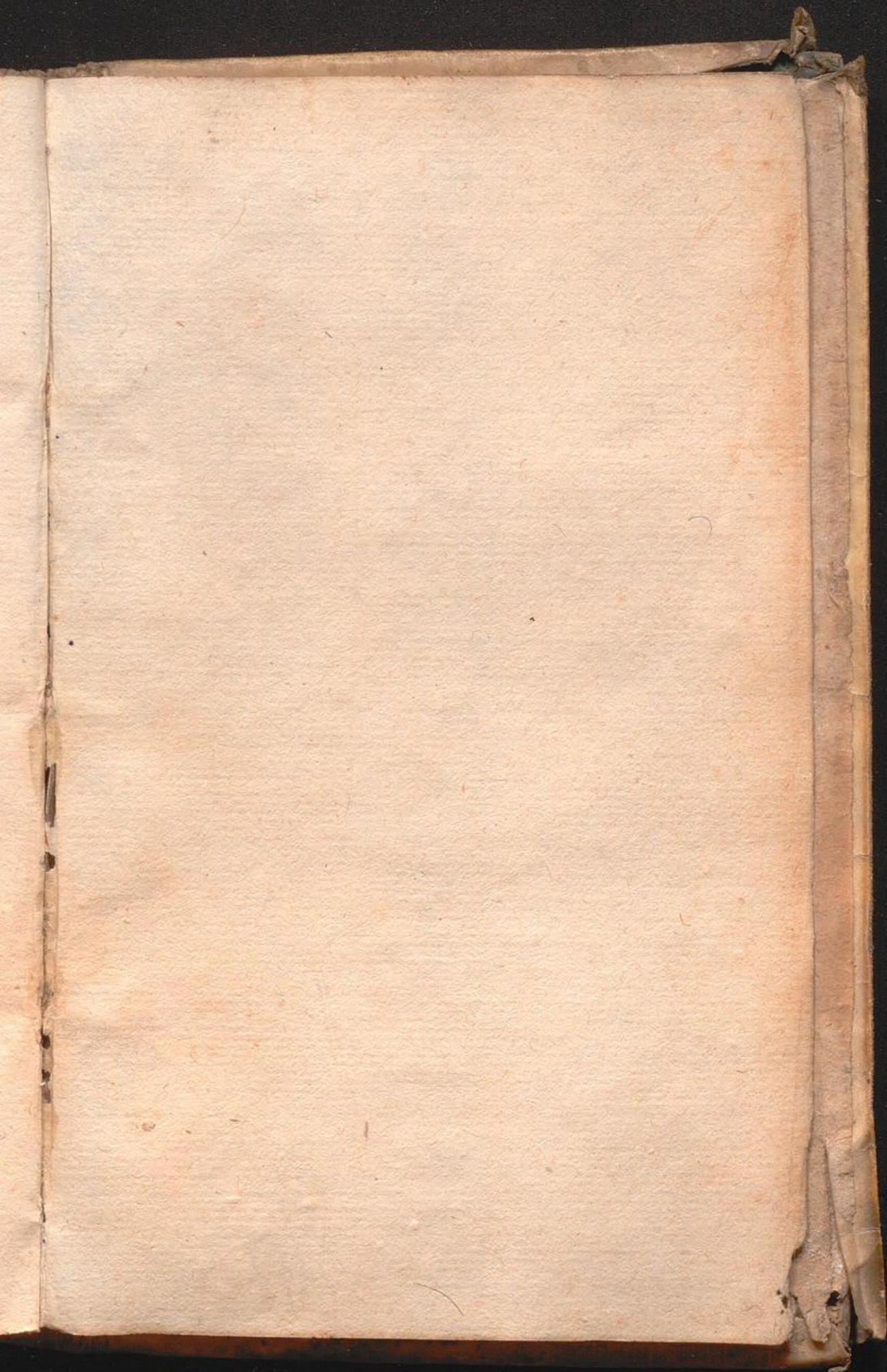
ALBERTVS & ISABELLA CLARA EV-
GENIA, Archiduces Austriae, Duces
Burgundiae, Brabantiae, &c. Serenissimi Belgarum
Principes, diplomate suo sanxerunt, ne
quis *Opuscula postuma R.P. Nicolai Sufii Soc. IESV*
praeter Martini Nutij Typographi volunta-
tem in Belgio intra duodecennium impri-
mat, aut alibi impressa in has Inferioris Ger-
maniae ditiones importet, venaliaue exponat.
Qui secus faxit, confiscatione librorum &
aliis poenis grauioribus mulctabitur, vti la-
tius patet in litteris datis Bruxellae ann. 1619.
3. Octobris.

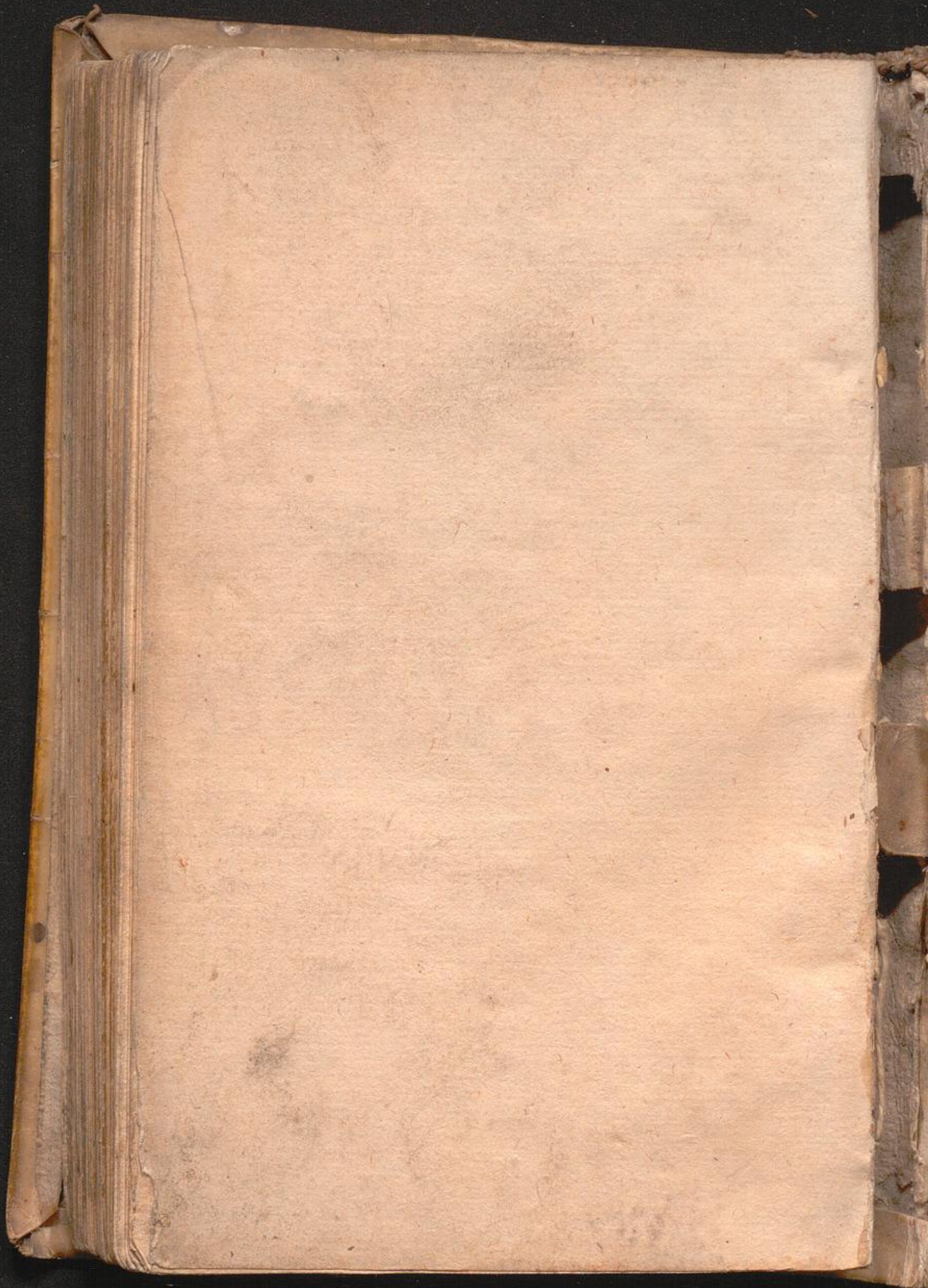
Signat

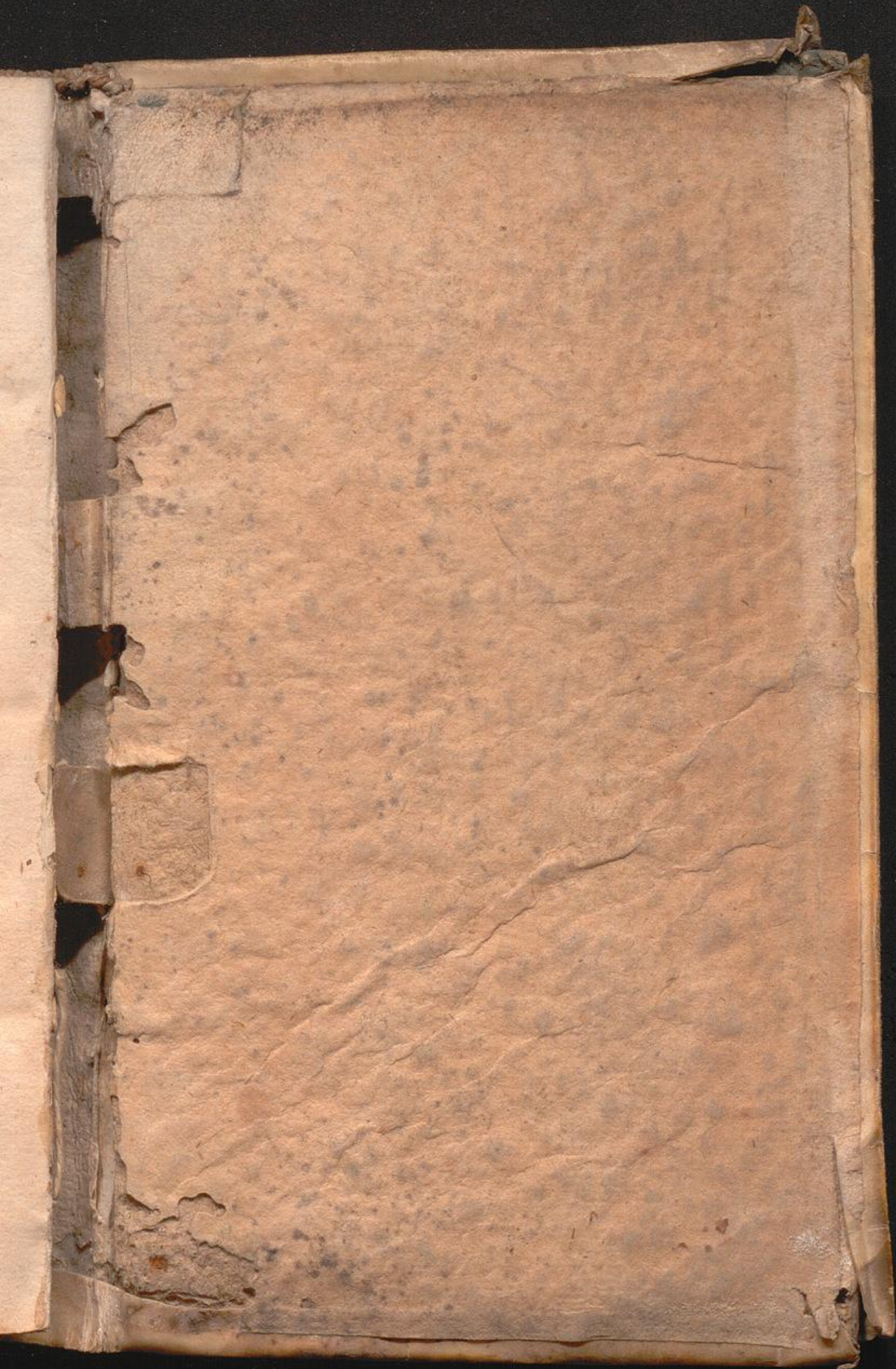
I. Cools.

Th
5842